

T.C.
OKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BASEL II'NİN KOBİ'LERE ETKİLERİ

Şuheda EKŞİ ARISOY
Öğrenci No: 122001981

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İŞLETME ANA BİLİM DALI
İŞLETME PROGRAMI

DANIŞMAN
Yar. Doç. Dr. Abdulkadir TUNA

İSTANBUL, Ocak 2014

İÇİNDEKİLER

ÖZET	v
ABSTRACT	vi
KISALTMALAR	vii
ŞEKİL LİSTESİ	viii
TABLO LİSTESİ	ix
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
1. BASEL'İN ORTAYA ÇIKIŞI VE ÜLKEMİZDEKİ UYGULAMA SÜRECİ	3
1.1. BASEL I	6
1.2. BASEL II'NİN ORTAYA ÇIKIŞ SÜRECİ	10
1.2.1. 1. Yapısal Blok Asgari Sermaye Yeterliliği	13
1.2.1.1. Kredi Riski	15
1.2.1.1.1. Standart ve Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım	18
1.2.1.1.2. Standart ve Basitleştirilmiş Standart Yaklaşımında Kredi Riski Azaltım Teknikleri	20
1.2.1.1.3. Temel ve Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımı	23
1.2.1.1.4. İçsel Derecelendirme Yaklaşımında Kredi Riski Azaltım Teknikleri	25
1.2.1.2. Operasyonel Risk	26
1.2.1.3. Piyasa Riski	26
1.2.2. 2. Yapısal Blok	27
1.2.3. 3. Yapısal Blok	28
1.3. BASEL II'NİN BASEL I'DEN FARKLARI	29
1.4. BASEL III	30
1.4.1. Basel III'ün Ortaya Çıkış Süreci	30
1.4.2. Basel III'ün Tanımı	32

1.4.3. Basel III Getirdikleri	33
1.4.4. Basel III'e İlişkin Eleştiriler ve Endişeler.....	36
1.4.5. Basel III Kriterleri Hakkında Değerlendirme	37
İKİNCİ BÖLÜM.....	39
2. KOBİ'LERİN EKONOMİDEKİ YERİ VE ÖZELLİKLERİ	39
2.1. KOBİ TANIMLARI.....	40
2.1.1. Türkiye'deki KOBİ Tanımı	40
2.1.2. AB'deki KOBİ Tanımı	42
2.1.3. Basel II Standartlarına Göre KOBİ Olma Şartları	43
2.2. KOBİ'LERİN EKONOMİDEKİ YERİ	48
2.2.1. KOBİ'lerin Türkiye Ekonomisindeki Yeri.....	48
2.2.2. KOBİ'lerin AB Ekonomisindeki Yeri	54
2.3. KOBİ'LERİN TEMEL ÖZELLİKLERİ	55
2.3.1. İşletme Büyüklükleri.....	58
2.3.2. Hayatta Kalma Süreleri.....	59
2.3.3. Sermaye Yapısı ve Finansman Kaynakları Kullanımı.....	59
2.3.4. KOBİ'lerde SWOT Analizi	63
2.3.5. KOBİ'lerin Rekabet Gücü	68
III. BÖLÜM	70
3. BASEL II'NİN KOBİLERE ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	70
3.1. BASEL II'NİN KOBİLERE ETKİLERİ.....	72
3.1.1. Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım.....	72
3.1.2. Standart Yaklaşım.....	73
3.1.3. İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımlar	73
3.1.4. KOBİ'lerin Derecelendirilmesi ve Derecelendirme Notunun Etkisi	74
3.1.5. Ülkemizde Kullanılmakta Olan Teminat Türlerinin Basel II Sürecindeki Yeri ve Önemi	76
3.1.6. Kredi Fiyatlaması.....	79

3.2. BASEL II'YE GEÇİŞ SÜRECİNDE KOBİ'LERİN YAŞAYABİLECEĞİ ZORLUKLAR VE ÖNERİLER.....	82
3.2.1. KOBİ'lerin Finansman Sorunları.....	82
3.2.2. Şeffaflık Sorunları.....	83
3.2.3. Risk Bazlı Fiyatlama ve Teminatlandırma	85
3.3. BASEL II'YE GEÇİŞ SÜRECİNDE KOBİ'LERE ÖNERİLER	87
3.4. BASEL II SÜRECİNDE KOBİ'LERDEN BEKLENENLER.....	88
SONUÇ	93
KAYNAKLAR.....	96

ÖZET

BASEL II'NİN KOBİ'LERE ETKİLERİ

Dünyada meydana gelen globalleşmenin sonucu olarak finansal piyasalarda yaşanan krizler dünya piyasalarını kolayca etkiler hale gelmiştir. Dünya finansal piyasalarında yaşanan krizler sonrasında krizlerin temel nedeni olarak görülen risk yönetimi konusunda uluslar arası standartların belirlenmesi için Basel Komitesi tarafından Basel Kriterleri yayınlanmıştır. Basel Kriterleri ile bankacılık ve finans sisteminin gelecekte karşılaştıkları krizler karşısında daha dirençli olması amaçlanmıştır. Basel II kriterleri finansal kuruluşlarla birlikte kredi kullananları ilgilendirmektedir. Ülkemiz ekonomisinde KOBİ'ler önemli yer tutmaktadır. Bu çalışmada Basel II'nin KOBİ'lere muhtemel etkileri anlatılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Basel II, KOBİ, Sermaye Yeterliliği

Tarih : 20 Ocak 2014

ABSTRACT

EFFECTS OF BASEL II ON SME'S

The crisis which occur because of the globalization in the world has started to affect the financial markets easily. After the crisis which occur in the financial markets, the Basel Criterias is published by the Basel Institute of Commons and Economics in order to set the international standards about the risk management which is considered as the basic reason of the crisis. With the Basel Criteria, it is aimed to make banking and financial systems more resistant against the crisis they are going to face. Basel II criteria concerns the loan holders as well as the inancial institutions. SME (Small and Medium size Enterprise) has a great importance in our country's economy. In this study, the possible effects of Basel II on SME are tried to explain.

Keywords: Basel II, SME, Capital Adequacy

Date : 20 January 2014

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BSY	: Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım
G – 10	: Gelişmiş 10 Ülke
GİDDY	: Gelişmiş İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım
GOÜ	: Gelişmekte Olan Ülkeler
IRB	: İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım
İDD	: İçsel Derecelendirmeye Dayalı
KDK	: Kredi Derecelendirme Kuruluşları
KGF	: Kredi Garanti Fonu
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KSEP	: KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
SME	: Small and Medium Enterprises
SWOT	: Güçlü Yönler, Zayıf Yönler, Fırsatlar, Tehditler
SY	: Standart Yaklaşım
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TİDDY	: Temel İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TMMOB	: Türkiye Makine Mühendisleri Odası

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>SAYFA NO</u>
Şekil 1 - Basel II'nin Temel Yapısı	12
Şekil 2 - Standart Yöntem ile Kredi Riskinin Ölçümü	20
Şekil 3 - Perakende / Kurumsal Firma Tanımı	44
Şekil 4 - KOBİ'lerin Ana Sektör Gruplarına Göre Dağılımı	50
Şekil 5 - KOBİ'ler Tarafından Oluşturulan Katma Değerin Sektörlere Dağılımı	52
Şekil 6 - KOBİ'ler Tarafından Oluşturulan İstihdamın Sektörlere Dağılımı	52
Şekil 7 - KOBİ'ler Tarafından Yapılan İhracatın Sektörlere Dağılımı	53
Şekil 8 - AB'de 2001 Yılında Kurulan İşletmelerin İlk 5 Yıl İçinde Hayatta Kalma Yüzdeleri	59
Şekil 9 - Türkiye ve Bazı Ülkelerde Kredi Kullanan İşletmelerin Oranı	61
Şekil 10 - Basel I ve Basel II'de Kredi Fiyatlaması	71
Şekil 11 - KOBİ'leri Etkileyen Unsurlar	83
Şekil 12 - Bankaların Kredi Vermeyi Tercih Edecekleri Firmalar	84

TABLO LİSTESİ

	<u>SAYFA NO</u>
Tablo 1 - Risk Ağırlıklı Varlıklar, Gayrinakdi Krediler ve Yükümlülükler İçin Hesaplama Yöntemleri	17
Tablo 2 - Türkiye’de KOBİ Tanımı	42
Tablo 3 - AB’de KOBİ Tanımı	43
Tablo 4 - Firma Sınıflandırmaları	44
Tablo 5 - Sektör ve Çalışan Sayılarına Göre Girişimlerin Dağılımı	49
Tablo 6 - KOBİ’lerin Ekonomideki Payının Yıllar İçindeki Seyri	50
Tablo 7 - KOBİ’lerde Sektörel Bazda Çalışan Başına Düşen Katma Değer ve İhracat	53
Tablo 8 - AB Ülkelerinde Sektörler İçinde KOBİ Payları (2011)	55
Tablo 9 - KOBİ’lerin Ekonomideki Paylarının Seçilmiş Ülkeler İle Karşılaştırması	56
Tablo 10 - Sektörlere Göre Ortalama Çalışan Sayıları	58
Tablo 11 - KOBİ’lerin SWOT Analizi	64
Tablo 12 - Standart Yönteme Göre Derecelendirme Sınıfları (Perakende ve Diğer Firmalar İçin)	75
Tablo 13 - Standart Yaklaşımda Kullanılan Örnekleri Gösterir Tablo	80
Tablo 14 - Farklı Ölçüm Yaklaşımları İçin Dikkate Alınabilecek Teminatlar	86

GİRİŞ

Dünyada yaşanan finansal krizlerin son yıllarda çoğalması üzerine bankaların krizler karşısında güçlü hale gelmesi için yapılan çalışmalar sonucu Basel I kriterleri yayınlanmıştır. Basel I kriterleri G-10 ülkelerinin uluslar arası faaliyet gösteren bankaları için dizayn edilmiş olmasına rağmen kısa sürede tüm dünyada kabul edilmiş ve uygulanmaya başlamıştır. Teknolojide ve finansal piyasalardaki gelişmeler sonucunda Basel I kriterleri yetersiz kalmış, geleneksel bankacılıktan tamamen farklı olan 21. yüzyılın çağdaş bankacılığının gereklerini yerine getirmeye yönelik uluslararası bir düzenleme ve denetleme yaklaşımının ürünü olan Basel II kriterleri doğmuştur.

Basel II kriterleri ile Basel I'in eksikliklerini gidermek ve risk yönetiminin ihtiyaçlarını karşılayarak banka sermaye gereksinimi risk odaklı bir yapıya oturarak bankacılık sistemi sağlıklı bir yapıya kavuşturmak amaçlanmıştır. Bu amacı gerçekleştirmek için Basel II bankalara bulundurmaları gereken sermaye yükümlülüğünün hesaplanmasında basitten gelişmişe doğru giden farklı ölçüm yaklaşımları kullanma imkanı tanıyan kapsamlı bir düzenlemedir. Basel II kriterleri ile bankalar tarafından kullanılan risk yönetimi süreçleri sayesinde minimum sermaye gerekliliği, sermaye yeterliliğinin denetimi ve piyasa disiplini sağlayarak finansal kesimdeki istikrarı sağlamak amaçlanmıştır.

Finansal kesimdeki istikrar ekonomik büyümenin önemli bir koşuludur. Bankacılık sektörü ülkelerdeki büyümenin ve istikrarın temel yapı taşlarındandır. Sağlam ve istikrarlı bir bankacılık sektörünün sağlanması ise nicel ve nitel bir takım koşulları bir araya getiren Basel II kriterleri ile mümkündür. Basel II kriterlerinin, bankacılık sisteminde risklerin daha iyi yönetilmesini teşvik edecek olması sebebiyle, bankacılık sektörünün ve buna bağlı olarak ülkemizin makro ekonomik istikrarına katkı yapması beklenmektedir.

Basel II kriterlerinin finans sisteminin aktörleri olan bankalar, şirketler, Küçük ve Orta Boy İşletmeler (KOBİ)'ler, denetim otoriteleri ve derecelendirme kuruluşları

üzerinde bir dizi etki yaratması beklenmektedir. Bu çalışmada Basel II kriterlerinin ülke ekonomimizde önemli bir yer tutan KOBİ'lere etkileri ele alınmıştır.

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Basel'in ülkemizdeki ve dünyadaki tarihsel gelişimi, Basel II Kriterlerinin oluşum süreci, Basel II Kriterlerinin kredi riski ölçüm yaklaşımlarından söz edilerek Basel II Kriterlerinin Basel I kriterlerinin farklarına değinilerek Basel III Kriterleri açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise KOBİ tanımlarına yer verilmiş, KOBİ'lerin ekonomideki yeri, temel özellikleri anlatılarak KOBİ'lerin SWOT analizi yapılmıştır. Üçüncü ve son bölümde ise Basel II kriterlerinin KOBİ'lere etkileri değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BASEL'İN ORTAYA ÇIKIŞI VE ÜLKEMİZDEKİ UYGULAMA SÜRECİ

Geçtiğimiz yüzyılın ortalarından itibaren dünya finans sisteminde yaşanan önemli ekonomik istikrarsızlıklar ve bankacılık krizleri gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki finansal sektörlerin sağlıklı yapılanması gerektiği görüşünü ön plana çıkarmıştır. Bu çerçevede uluslararası işbirliğini öngören çalışmalar hızlandırılmıştır. Uluslararası çalışmalar ile istikrarlı ve şeffaf bir faaliyet ortamının yaratılması, ulusal ve uluslararası finansal piyasaların güçlendirilmesi, rekabetçi yapının geliştirilmesi, piyasa mekanizmasının etkin olarak çalışmasının sağlanması hedeflenerek ekonomik faaliyetleri düzenleyen kuralların birbirleri ile uyumlu hale getirilmesi ve kuralların etkinlikle uygulanması, finansal sistemde denetim yapısının güçlendirilmesi ve denetim etkinliğinin artırılması amaçlanmıştır (TBB, 2006:4).

Uluslar arası işbirliği öngören çalışmaların başında Basel Komitesi çalışmaları gelmektedir. Basel Komitesi G10 ülkelerinin merkez bankası başkanları tarafından 1974'te kurulmuştur. Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, İspanya, İsveç, İsviçre, ABD ve İngiltere komitede temsil edilmektedir. Basel Komitesi yılda 4 kere toplanmakta ve yine düzenli olarak bir araya gelen 4 çalışma grubundan oluşmaktadır. Basel Komitesi bankaların dünya çapında ortak standartlarda çalışmasını sağlamak üzere ülkelerin bankacılık denetim otoritelerine ve bankacılık sistemlerine yönelik kural ve prensipler yayımlayarak bu amaçlar doğrultusunda 1975'ten beri birçok dokümanı kamuoyuyla paylaşmıştır (Kutlu ve Demirci, 2008:202).

Farklı ülkelerde uygulanan sermaye yeterliliği hesaplama yöntemlerini birbirleriyle uyumlu hale getirmek ve bu konuda uluslararası platformda geçerli olacak asgari bir sektör standardı oluşturmak amacıyla Basel I olarak adlandırılan Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı Basel Bankacılık Denetim Komitesi tarafından 1988 yılında yayımlanmıştır.

Basel I Uzlaşısı ilk riske dayalı sermaye yeterliliği düzenlemesi olup uzlaşıda bankaların uyması gereken çalışma kriterleri belirlenmiştir (BDDK, 2005:1).

Basel I kriterleri başta G-10 ülkeleri olmak üzere birçok ülke denetim otoritesince kabul görmüş olup şu an itibarıyla 100'den fazla ülke sermaye yeterliliği hesaplama yöntemlerini Basel I'i temel alarak oluşturmuş durumdadır (BDDK, 2005:1).

Basel Komitesi uzlaşının, öncelikli olarak uluslararası düzeyde faaliyet gösteren bankalara konsolide bazda uygulanmasını ön görmektedir. Basel II'nin uygulama kapsamı tüm bankacılık grubunun riskini kapsamaktadır. Bu amaçla, bankacılık grubunun bağlı olduğu holding şirketine de tam konsolide bazda uygulanmasını ayrıca, bankacılık gruplarının her kademesinde yer alan uluslararası faaliyet gösteren bankalarda da konsolide bazda uygulanmasını ön görmektedir. Uzlaşıda bahsi geçen denetim ve gözetim ilkeleri ile mudilerin korunması hedeflenmiştir. Bu hedefi gerçekleştirmek amacıyla denetim otoriteleri uzlaşıda ağırlıklı olarak üzerinde durulan sermaye yeterliliği hesaplamaları sonucunda bulundurulması gereken asgari sermayenin mudiler için her an hazır bulundurulduğunu denetlemekle yükümlü kılınmışlardır (Çelik ve Kızıl, 2008:22).

Basel I'de sadece kredi riskleri dikkate alınırken zamanla bankaların finansal yapılarında piyasa risklerinin de oldukça önemli bir rol üstlendiği anlaşılmıştır. Sektörde ortaya çıkan gelişmeler paralelinde, üç yıllık bir çalışma neticesinde Basel Bankacılık Denetim Komitesi tarafından piyasa risklerinde sermaye yeterliliğine dahil edilmesi ile hazırlanan doküman 1996 yılında yayımlanmıştır. Ülkemizde de bu çerçevede Şubat 2001 tarihinde yürürlüğe giren Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik ile piyasa riskleri de sermaye yeterliliği ölçümlerine dahil edilmiştir (BDDK, 2005:1).

Basel Komitesi, Haziran 1999'da Basel I'in sermaye yeterliliği ölçümüne ilişkin eksikliklerini ve finansal piyasalarda meydana gelen gelişmeleri ve dikkate alarak Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısına (Basel II) ilişkin ilk istişari metnini yayımlamıştır. Ardından 2001 yılı başında ikinci istişari metni, Nisan 2003'te ise üçüncü istişari

metini yayımlanmıştır. Söz konusu istişari metinleri, gerek ülke denetim otoritelerinden gerekse bankalar ve diğer ilgili taraflardan alınan yorumlar çerçevesinde revize edilerek yenilenmiş ve Haziran 2004'te Basel II'ye ilişkin nihai metin yayımlanmıştır (BDDK, 2005:2).

Ülkemizde de uluslararası bir sektör standardı haline gelmiş olan Basel I sermaye yeterliliği ölçüm yöntemi, 1989'da yayımlanan ve üç yıllık bir geçiş sürecini de içeren düzenleme ile uygulanmaya başlanmıştır (BDDK, 2005:1).

Türkiye 1989 yılında 3183 sayılı Bankalar Kanunu'na ilişkin 6 nolu Tebliğ ile sermaye yeterliliği standart rasyosunu ilk kez kademeli olarak yürürlüğe sokmuştur. Basel I Standartlarına çok kısa sürede uyum sağlayarak yasal düzenlemeleri çıkaran Türkiye, Basel I çerçevesinde belirlenen söz konusu sermaye yeterliliği rasyosunda zaman içerisinde muhtelif değişiklikler yapmıştır. Söz konusu düzenleme üzerinde en geniş kapsamlı değişiklik ise 10.02.2001 tarihinde rasyo hesaplamasına piyasa riskinin ilave edilmesiyle gerçekleştirilmiştir (Cangürel, 2012:119).

Türkiye'de sermaye düzenlemeleri ile ilgili 30.05.2005 tarihinde BDDK tarafından yapılan bir açıklama ile Basel II'ye geçişe yönelik bir takvim oluşturulmuş ve 2008 yılı başında Basel II'ye geçilmesi öngörülmüştür. 01.11.2006 tarihli sermaye yeterliliği düzenlemesine Haziran 2007'den itibaren operasyonel riskde sermaye yeterliliğine dahil edilmiştir Operasyonel riskinde sermaye yeterliliğine dahil edilmesi Basel II'ye geçişe yönelik somut bir adımdır (Cangürel, 2012:119).

Türk Bankacılık Sektörünün Basel II'ye geçişine yönelik önemli mesafeler kaydedilmiş olmasına rağmen finans ve reel sektör temsilcilerinin Basel II'nin uygulanma zamanlamasına ilişkin görüşleri de dikkate alınarak 25.06.2008 tarihinde BDDK tarafından yapılan bir duyuru ile 2008 krizinin ilk sinyallerinin hissedilmeye başlandığı o tarihlerde uluslararası finansal piyasalarda yaşananlar ve etkileri derin ve belirsiz gelişmeler ışığında özellikle seküritizasyon ve likidite riski açılarından Basel II Standartlarının sorgulandığı ve bu eksiklikler üzerinden değişiklik çalışmalarının uluslararası düzeyde devam ettiği; öte yandan uygulama sonuçları bu süreçte oldukça

önemli olan Türk Ticaret Kanunu tasarısının henüz yasalaşmaması gibi nedenlerle, uygulamanın ileri bir tarihe ertelendiği kamuoyuna bildirilmiştir (Cangürel, 2012:119).

Söz konusu erteleme duyurusundan yaklaşık 3 yıl sonra BDDK 08.03.2011 tarihli basın duyurusu ile 01.07.2011 tarihinde başlayacak ve 30.06.2012 tarihinde bitecek olan süreçte Basel II Standartlarına geçileceğini duyurmuştur. Bu geçiş süreci ile Basel II'nin sermaye yeterliliği ölçümünde kredi riskinin hesaplanmasına ilişkin getirmiş olduğu yeniliklere hem bankaların hem de kredi müşterilerinin sağlıklı bir şekilde uyum sağlayabilmeleri amaçlanmıştır (Cangürel, 2012:120).

Ülkemizde BDDK tarafından ilgili Basel II düzenleme taslakları hazırlanarak Nisan 2010 itibarıyla sektörün ve kamuoyunun görüşlerine sunulmuştur. Bu taslaklara ilişkin olarak Basel II'nin sektörün sermaye yeterliliği üzerine etkilerini ölçen son ulusal etki çalışmasının sonuçlarının açıklanması ve iletilen görüşlerin değerlendirilmesini müteakip, Haziran 2011-Temmuz 2012 arasında paralel uygulama yapılmıştır. 1 Temmuz 2012'den itibaren kredi riskinin ölçümünde standart yöntem uygulanmaya başlamamıştır. Paralel uygulama döneminin sona ermesi ile birlikte Türkiye Basel II'yi tam olarak uygular hale gelmiştir (BDDK, 2013:İ).

1.1. BASEL I

Uluslararası Ödemeler Bankası'na bağlı olarak faaliyet gösteren Basel Bankacılık ve Denetim Komitesi tarafından uluslararası düzeyde sermaye yeterliliği standartlarının belirlenmesine yönelik olarak hazırlanan ilk uzlaşma olan Basel I, 1988 yılında yayımlanmıştır (Yayla ve Kaya, 2005:2).

Basel I uzlaşması ekleri ile beraber toplam yirmialtı sayfalık bir doküman olup temel olarak üç "yapısal bloktan" oluşmaktadır. Bu yapısal bloklar özet olarak aşağıda açıklanmıştır: (Cangürel, 2012:22)

- Sermaye Bileşenleri: Bu blok başlığı altında bankaya sermaye olarak kabul edilecek sermayenin niteliği ve banka tarafından hangi özsermaye kalemlerinden ne kadar tutabileceği genel olarak açıklanmıştır.
- Risk Ağırlıklandırma: Bu blokta Banka aktifi 5 ana risk kategorisine ayrılarak Bankaların kredi/alacak portföyünü risk ağırlığına göre sınıflandıran bir sistem kurulmuştur.
- Hedef Standart Rasyo: Bu blok ile de, Basel I'in 1. ve 2. yapısal blokları birleştirilmiştir. Söz konusu birleştirmenin sonucunda bankaların risk ağırlıklı varlıkları için tutmaları gereken ana sermaye ve katkı sermaye toplamı risk ağırlıklı varlıkların toplamının % 8'i olarak belirlenmiştir.

Basel I uluslararası düzeyde faaliyet gösteren bankaların en az % 8 yasal sermaye yeterlilik oranı ile faaliyette bulunması esasını getirmiş olup, uzlaşıda sermaye yeterliğinin hesaplanması

$$\frac{\text{Özkaynak}}{\text{Kredi Riski}} \geq \% 8$$

şeklinde formülize edilmiştir.

Basel Komitesi üyesi tüm ülkeler tarafından Basel I Standartları dahil % 8'lik asgari sermaye yeterliliği rasyosu 1992 yıl sonuna kadar uygulamaya konulmuştur. Basel I'in kabul edilerek uygulanması Basel Komitesi üye ülkeleri arasında diğer ülkelere nazaran daha yumuşak ve kolay olmuştur. Gelişmekte olan ülkeler (GOÜ) Basel I Standartlarının uygulanmasının büyük yatırım bankaları tarafından güçlü bir düzenleme alt yapısı ve finansal istikrarın göstergesi olarak algılanması temel nedeniyle Basel I Standartlarını benimseyerek uygulamaya koymuşlardır. Böylece Basel I'in çıkış amacında öngörülmemiş olsa dahi GOÜ'de Basel I Standartlarını kabul ederek iç mevzuatları haline dönüştürmüşlerdir (Cangürel, 2012:22).

Basel I uzlaşısı teknolojik ve finansal piyasalardaki gelişmeler sonucunda yetersiz kalması, yeterince hassas bir risk ölçümü yapamaması, bankaların eşit koşullarda rekabet edebilmesine imkan sağlayan ortamı gerçekleştirilememesi, basit içerikli olması açısından gelişmiş ülkelerin uluslararası faaliyet gösteren büyük oyuncularının ve akademik çevrelerin olumsuz eleştirilerine maruz kalmıştır. Ancak Basel I içerdiği standartlar basit ve kolay uygulanabilir olması nedeniyle özellikle gelişmekte olan ülkelere kolayca benimsenmiş ve bu ülkelerin düzenlemelerinin modernleşmesine ve finansal sektörlerinde rekabetin artmasına katkıda bulunmuştur (Yayla ve Türker, 2005:2).

Basel I'i benimsemiş kimi gelişmekte olan ülkelerin % 8'in üzerinde asgari sermaye yeterliliğini zorunlu kılmaları nedeniyle finansal istikrar güçlenmiştir. Basel I uzlaşısı piyasadaki oyuncular için kuralları olan bir "adil rekabet ortamı" yaratmıştır. Aynı piyasa da rekabet eden değişik ülkelerin bankaları Basel I kriterleri gereği eşit koşullarda rekabet edebilme imkanını elde etmişlerdir (Özer, 2007:32)

Basel I özellikle kredi riski üzerine yoğunlaşmakta, uzlaşısı ile bankaların varlıkları ve bu varlıkların teminatını teşkil eden unsurlar bazında risk ağırlığına tabi tutulmakta ve buna karşılık gelen asgari sermaye ihtiyacı hesaplanmaktadır (Kutlu ve Demirci, 2008:203).

Bankanın maruz kaldığı kredi riski, Basel I'de, bankanın aktiflerinin ve bilanço dışı kalemlerinin farklı risk sınıflarına ayrılması ve her sınıfa karşılık gelen risk ağırlıkları olan 0, % 10, %20, %50 ve %100 katsayılarıyla çarpılması suretiyle hesaplanmaktadır. Basel-I'de sadece beş farklı risk ağırlığı kullanılması nedeniyle risk duyarlılığı düşüktür. Basel-I farklı faaliyet alanları olan bütün bankalara aynı şekilde uygulandığından "herkese tek beden elbise" şeklinde tanımlanabilecek bir sermaye düzenlemesidir (Yayla ve Kaya, 2005:2).

Kredi riski, banka müşterisinin yapılan sözleşme gereklerine uymayarak yükümlülüğünü kısmen veya tamamen yerine getirmemesi nedeniyle verilen bir kredinin geri dönmemesi riskidir. Kredi riski bankacılığın yapısında büyük önem taşımaktadır. Banka tarafından kullanılan kredilerin borçlu tarafından ya hiç ödenmemesi ya da zamanında ödenmeyerek geciktirilmesi nedeniyle banka kredi riskine maruz kalmaktadır (Babuşcu, 1997:72).

Basel I de varlıkların risk ağırlıklarının belirlenmesinde borçlunun özelliklerini dikkate alan iki temel varsayım vardır. Bu varsayımlara göre;

- Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatına (OECD) üye ülkelerin merkez bankaları ve hazinelerinden olan alacaklar kredi riski taşımazlar.
- OECD'ye üye ülkelerde kurulu banka ve finans kuruluşlarından olan alacaklar ile çok taraflı banka ve mali kurumlardan olan alacaklar, OECD üyesi olmayan ülkelerde kurulu banka ve finans kuruluşlarından olan alacaklara nazaran daha düşük kredi riski taşırlar. Söz konusu bu ayırım "OECD klüp kuralı" olarak tanımlanmıştır.

Basel I'de, yer alan "OECD klüp kuralı"ndan dolayı OECD'ye üye ülkelerin hükümetlerine yüzde sıfır, üye ülkelerin bankalarına olan borçlara ise yüzde 20 risk ağırlığı verilmektedir. Buna karşın, OECD üyesi olmayan ülkeler için yüzde 100 risk ağırlığı öngörülmüştür. "OECD klüp kuralı" Basel I düzenlemesinin zayıf yanı olarak değerlendirilmekte ve Basel I'e çok ciddi eleştiriler yöneltilmesine sebep olmaktadır (Yayla ve Kaya, 2005:2).

Basel I'de örneğin bankanın bilançosundaki nakit ve OECD üyesi ülkenin hükümetine verilen borç % 0, OECD üyesi bir ülkenin bankasına verilen kredi %20, özel sektöre verilen kredi ise % 100 risk ağırlığına sahiptir. Bu uygulamada kredi verilen kurumların krediye karşılık gösterdikleri teminatlar da verilen kredinin dahil olacağı risk grubunu etkiler. Basel I'e göre banka, taşıdığı toplam riskin % 8'i kadar sermaye tutmalıdır. Fakat bu oran minimumdur, isteyen ülkeler yasal düzenlemeler

yaparak bu oranı yükseltebilir. Başka bir deyişle sermayesi 100 YTL olan bankanın taşıyabileceği toplam risk 1.250 YTL'dir. Risk ağırlıklandırma sürecinde bilanço dışı işlemler uygun oranlarla çarpılıp krediye dönüştürüldükten sonra dikkate alınmaktadır. Dönüştürmede kullanılacak oranlar ise bilanço dışı işlemin türüne ve vadesine bakılarak belirlenir. Meydana gelen gelişmeler neticesinde Basel Komitesi 1996'da, uzlaşının öngördüğü sermaye yeterliliği hesaplamasına piyasa riskini de dahil edmiştir. Piyasa riskinin uzlaşısı dahil edilmesi ile uzlaşısı riske daha duyarlı hale getirilmiştir (Kutlu ve Demirci, 2008: 203).

Basel I de uygulanan sermaye standardının yeterince hassas bir ölçüm yapamaması, banka sermayesinin sadece piyasa ve kredi riski ile ilişkilendirilmiş olması, bankaların üstlendiği operasyonel riskin dikkate alınmaması, kredi riskinin hesaplanmasında tek bir yöntemin sunulmuş olması, farklı faaliyette bulunan bankalar aynı yöntem tabii tutulması ve temel kredi risk kriteri olarak OECD üyeliğinin esas alınması gibi eksik yönlerinden dolayı Basel I kriterleri yetersiz kalmıştır.

1.2. BASEL II'NİN ORTAYA ÇIKIŞ SÜRECİ

Bankacılığın ve teknolojinin gün geçtikçe artan gelişimi ile aynı paralelde gelişen bankalarda risk yönetiminin de karmaşıklaşması zaten eleştirilen Basel I kriterlerinin ihtiyaçları karşılayamaz hale geldiğini gözler önüne sermiştir. 1990'larda yaşanan bankacılık krizleri sonrasında iyice artan ihtiyaçlara cevap verebilmek amacıyla 1999 yılında Basel Komitesi yeni ve daha kapsamlı bir sermaye yeterliliği uzlaşısı hazırlamaya başlamıştır. Basel Komitesi tarafından hazırlanan ve Basel II olarak bilinen doküman 2004 yılında kabul edilmiştir. Bu Uzlaşısı bir önceki Uzlaşısının kapsamını ve içeriğini önemli ölçüde değiştirmiştir (Cangürel, 2012:27).

Yeni Basel Uzlaşısı ile Basel I'in eksikliklerini giderebilmek ve karmaşıklaşan risk yönetiminin ihtiyaçlarına cevap verebilmek amaçlanmıştır. Basel II kriterlerinde, sermaye yeterliliğini sadece "sayısal" olarak hesaplayan bir "kurallar topluluğu" olarak ele alınmamıştır. Basel II kapsama alanı ve detay olarak özenle hazırlanmış bir düzenlemedir. Basel II kriterleri bir bütün olarak değerlendirildiğinde daha güçlü ve

sağlam bir risk yönetimi ortaya koyup banka sermaye gereksinimini risk odaklı bir yapıya oturtarak ve düzenlemeleri dolanarak yapılan “mevzuat arbitrajları”nı azaltmayı hedeflemektedir (Cangürel, 2012:27).

Basel II Uzlaşısı ile sermaye ile risk arasındaki bağ daha da kuvvetlendirmek amaçlanmıştır. Bu bağ, Basel II'nin hedef uygulayıcıları olan uluslar arası alanda faaliyet gösteren bankaların gelişmiş risk yönetimi uygulamalarını destekleyen bir anahtar kavramdır. Aynı zamanda piyasa disiplinini sağlayarak finansal istikrarı da beraberinde getiren bir gelişmedir. Sözü edilen finansal istikrar, finansal hizmetlerden yararlanan müşterilerden başlayıp bankalara, düzenleyici ve denetleyici otoritelere ve diğer ülkelerin ekonomilerine kadar geniş bir alanı kapsayan bir çerçevedir (Cangürel, 2012:27).

Basel II'nin temel amacı, birbirini destekleyen üç yapısal bloğun kullanılması yoluyla bankaları risk yönetimi sistemlerinin etkinleşmesini teşvik etmektir. Bankaların birincil sorumluluğu, önemli riskleri gerçeğe yakın bir şekilde ölçmek ve bunları telafi edecek sermaye düzeyini korumaktır. Basel II çerçevesinde birinci yapısal blok asgari sermaye yükümlülüklerinin, bankalarda yeterli sermaye ve risk yönetimine sahip olunması veya bankacılık sisteminin güven ve sağlamlığının temin edilmesi açısından tek başına yeterli olamayacağı öngörülmektedir. Bu kapsamda ikinci yapısal blok ve üçüncü yapısal blok kapsamında erken müdahale ve piyasa disiplinine haiz güçlü bir risk odaklı denetim ile asgari sermaye yükümlülüklerinin tamamlanması amaçlanmıştır (Balcı, 2004:9).

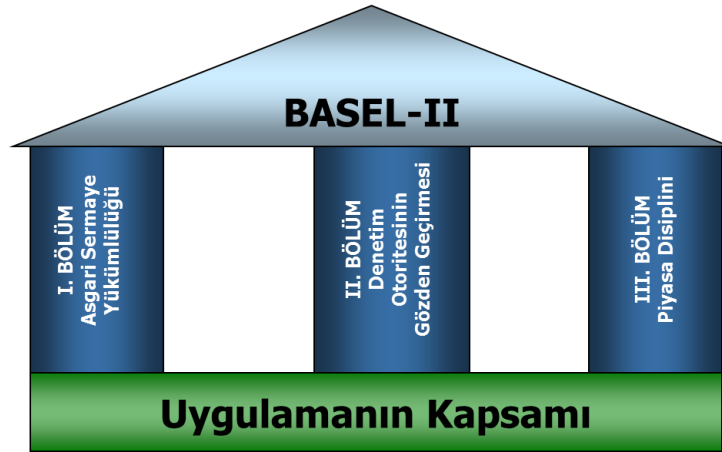
Basel II uzlaşısında ileride meydana gelecek değişikliklere uyum sağlama ya da kolayca adapte olabilme kapasitesi olan ileriye yönelik kurallara yer verilmiştir. Bu kurallar ile gerçek hayatta bankalar tarafından kullanılan risk yönetimi süreçlerinin iyi ve daha hassas bir şekilde ilişkilendirilerek sağlam ve etkin bankacılık sistemi gerçekleştirmek amaçlanmıştır (Cangürel, 2012:27).

Basel II kriterleri ile risklerin daha duyarlı ölçülmesi, her bankanın risk profilinin ayrı ayrı belirlenmesi, banka üst yönetimine düşen sorumlulukların artırılması ve

finansal tabloların bankanın gerçek durumunu en iyi biçimde yansıtacak şekilde açıklanması suretiyle finans sektörünün oyuncularındaki asimetrik bilginin minimize edilmesi ve bu sayede fırsat eşitliğini bozmadan, sağlam ve istikrarlı bir finans sektörüne erişilmesi hedeflemektedir. Hızla değişen mali piyasalar, kapsamlı ve esnek bir sermaye yeterlilik çerçevesi gerektirmektedir. Basel Komitesi, minimum sermaye gerekliliği, sermaye yeterliliğinin denetimi ve piyasa disiplini temel yapıları ile bu amacın gerçekleştirileceğine inanmaktadır (TBB, 2006:6).

Yeni uzlaşma Basel I'e kıyasla sermaye yeterliliği hesaplamalarında oldukça köklü değişiklikler getirmiştir. Yeni uzlaşmanın temel yapısı üç saç ayağı olarak da ifade edilebilecek olan üç yapısal bloktan oluşmaktadır (Şekil 1). Bu blokların ilkinde asgari sermaye yükümlülüğünün hesaplanması; ikincisinde sermaye yeterliliğinin banka ve denetim otoritesi tarafından değerlendirilmesi; üçüncü blokta ise bankaların kamuya açıklayacakları bilgiler ve piyasa disiplini üzerinde durulmaktadır (Yüksel, 2005:4).

Şekil 1 - Basel II'nin Temel Yapısı

Kaynak: Yüksel, A. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Çalışma Raporları 2005/4, s:4

Basel II'de, Basel I'in "Yapısal Blok" yapısı korunmuş ancak bu yapısal bloklar kredi riskine yeni yaklaşımları, banka varlıklarının seküritizasyonu, piyasa riski, operasyonel risk ve faiz oranı riski ile piyasa bazlı gözetim ve düzenleme konularını da içerecek biçimde ciddi anlamda ve Basel I' de gözlemlenen eksiklikleri telafi

etmek amacıyla alternatif bir yaklaşımla düzenlenmiştir. Sayısal gereksinim olarak adlandırılan 1. yapısal blok'ta asgari sermaye gereksinimini hesaplamak için bazı alternatif yaklaşımlar düzenlenmiştir. Otorite gözden geçirme isimli 2. yapısal blok'ta bu gereksinimin ve hesaplamalarının otorite tarafından nasıl denetleneceği açıklanırken; piyasa disiplini başlıklı 3. yapısal blok'ta bankaların bilançolarının risklilik yapısını dikkate alarak neleri piyasaya açıklamaları ve yasal düzenlemeleri nasıl yerine getirebilecekleri izah edilmiştir. Basel II yer alan 3 yapısal blok birbirinin tamamlayıcısı olarak tasarlanmıştır (Cangürel, 2012:28).

1.2.1. 1. Yapısal Blok Asgari Sermaye Yeterliliği

Genel olarak 1. yapısal blokta ölçülebilir değerlere yer verilmiştir. Bu ölçülebilir değerlerin temelinde bankaların sistemin belirttiği risklere karşı ellerinde bulundurmaları gereken özsermaye tutarının tespiti bulunmaktadır (Çelik ve Kızıl, 2008:21).

Asgari sermaye gereksinimleri olarak bilinen 1. yapısal blok, Basel I'e yönelik getirilen eleştirileri gidermek amacıyla en fazla değişikliğin yapıldığı bölümdür. Basel II kriterleri bankaların risk ağırlıklı varlıklarını daha hassas ölçmeyi sağlayacak yaklaşımlar getirmektedir. Ayrıca, 1. yapısal blokla bankaların raporlar üzerinde "makyajlama" yaparak asgari sermaye yükümlülüklerinden kaçınmalarını sağlayan yasal boşluklarının giderilmesi amaçlamaktadır (Cangürel, 2012:30).

Basel II uzlaşısının 1. yapısal bloğunda bankaların karşı karşıya buldukları önemli riskler için sermaye yükümlülüğünün nasıl hesaplanacağı, maruz kalınan risklerin nasıl yönetileceği, sermaye yeterliliğinin nasıl değerlendirileceği yönündeki yaklaşımlar anlatılmıştır. Komite, gerek gerçekleştirdiği sayısal çalışmalar gerekse de denetim otoritelerinden ve bankacılık sektörlerinden aldığı görüşler ile bankaların karşı karşıya bulunduğu en önemli riskler olarak kredi ve piyasa riski ile operasyonel riski belirlemiştir. Bu belirlemeler neticesinde Basel II ile Basel I de yer alan kredi riski ve piyasa riskine ilave olarak operasyonel riskte risk grubuna dahil edilmiştir.

Asgari sermaye yükümlülüğünün amacı bankalara para yatıran mevduat sahiplerinin, bankanın ve banka hissedarlarının kayıp risklerinin azaltılması ve bankacılık sektöründe istikrar sağlanması sürecinde denetim ve gözetim otoritelerine yardımcı olarak bankacılık sisteminin daha güvenilir bir yapıya kavuşmasını sağlamaktır (Babuşçu, 2005:198).

Birinci yapısal blokta Basel I'deki asgari asgari % 8'lik oran korunurken kredi riskinin ölçümüne yönelik yeni ve gelişmiş yöntemler önerilmiş, operasyonel risk asgari sermaye hesaplamasına dahil edilmiş, piyasa riskinin hesaplanmasında ise çok fazla değişikliğe gidilmemiştir. Ayrıca kredi riski azaltım teknikleri de birinci yapısal blokta ele alınmıştır (Kutlu ve Demirci, 2008:205).

Basel II'de yer alan minimum sermaye yeterliliği ile kurumların maruz kaldıkları piyasa, kredi ve operasyonel riskleri için minimum sermaye gerekliliğinin hesaplanması amaçlanmaktadır. Sermaye yeterliliği standart rasyosu, asgari % 8 seviyesinde olmalıdır. Basel II kriterlerinde minimum sermaye yeterlilik standart rasyosu aşağıdaki gibi formülize edilmiştir (TBB, 2006:6).

$$\frac{\text{Toplam Sermaye}}{\text{Kredi Riski} + \text{Piyasa Riski} + \text{Operasyonel Risk}} = \text{Sermaye Yeterlilik Rasyosu} \\ (\text{min} < 8)$$

Basel II risklerin ölçülmesinde piyasa riskine ilişkin olarak bir yenilik getirilmezken kredi riskinin ölçülmesine ilişkin olarak daha hassas bir ölçüm sağlamak amacıyla dört farklı alternatif yaklaşım getirmiştir.

Sermaye yeterliliği hesaplamasına ilk kez dahil edilen operasyonel riskler için ise ölçüm yöntemleri olarak basit ve gelişmiş ölçüm yöntemleri olarak iki yöntem oluşturulmuştur. Basit ölçüm yöntemleri ise kendi içinde temel gösterge yaklaşımı, standart yaklaşım, alternatif standart yaklaşım olarak üç gruba ayrılmıştır (Temel, 2006:50).

1.2.1.1. Kredi Riski

Kredi riski, risk ağırlıklı aktifleri belirleyen bankanın kullandığı kredinin, satın aldığı menkul kıymetin veya herhangi bir şekilde verdiği paranın geri dönüşünün kısmen ya da tamamen olmaması olarak ifade edilebilir (BDK, 2006:6).

Başka bir ifade ile kredi riski, müşteri veya garantörün banka ile arasındaki anlaşmalardan doğan yükümlülükleri yerine getirmemeleri ya da yerine getirmelerindeki gecikmelerinden doğan tehlike olarak tanımlanabilir. İyi bir kredi riski yönetimi ile işlem yapılan kişi veya kurumlardan yeterli teminat alınarak, teminat tamamlama çağrıları yapılarak, diğer risk yönetimi ve kontrol işlemleri gerçekleştirilerek oluşabilecek riskin asgariye indirilebilmesi hedeflenmektedir (Kaya, 2007:15).

“5411 sayılı Bankacılık Kanunumuzun 48. maddesinde kredi riski taşıyan işlemler aşağıda sıralanmıştır (Kaya, 2007:15-16).

- Kullandırılan nakdi krediler,
- Verilen teminat mektupları, kontrgarantiler, kefaletler, aval, ciro, kabul gibi gayri nakdi krediler ve bu niteliğe haiz taahhütler,
- Satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları,
- Tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil veya surette verilen ödünçler,
- Varlıkların vadeli satışlarından doğan alacaklar,
- Vadesi geçmiş nakdi krediler,

- Tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler,
- Gayri nakdi kredilerin nakde tahvil olan bedelleri,
- Ters repo işlemlerinden doğan alacaklar,
- Vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler,
- Ortaklık payları.”

Kredi riski kapsamında değerlendirilebilecek diğer risk türleri aşağıda açıklanmıştır (Babusçu ve Hazar, 2006:122-123).

İşlemin Sonuçlandırılmaması Riski: Konu olan finansal aracı ya da fonu teslim alamaması, elde edememesidir.

İşlemin Sonuçlandırılması Öncesi Oluşan Risk: İşlemi yapan taraflardan birinin işlemin süresi içinde sözleşmedeki yükümlülüğünü yerine getiremeyeceğinin anlaşılması durumunda ortaya çıkan risktir.

Ülke Riski: Uluslar arası kredi işlemlerinde, krediyi alan kişi ya da kuruluşun faaliyette bulunduğu ülkenin ekonomik, sosyal ve politik yapısı nedeni ile yükümlülüğün kısmen veya tamamen zamanında yerine getirilememesi durumunda ortaya çıkan risktir.

Transfer Riski: Krediyi alan kişi veya kuruluşun bulunduğu ülkenin ekonomik durumu ve mevzuatı nedeniyle döviz borcunun aynı türde veya konvertibl diğer bir döviz ile geri ödenememe ihtimalidir.

Mevzuata İlişkin Yetersiz Bilgi Riski: Banka tarafından yetersiz ya da yanlış yasal bilgi ve belgeye dayanarak yapılabilecek işlemler neticesinde hakların beklenenden düşük, yükümlülüklerin ise beklenenin üzerinde gerçekleşmesi ihtimalidir.

İtibar Riski: Faaliyetlerindeki başarısızlıklar ya da mevcut yasal düzenlemelere uygun davranılmaması neticesinde bankaya duyulan güvenin azalması veya bankanın itibarının zedelenmesi ile ortaya çıkan risktir.

Düzenlemelere Uyulmama Riski: Mevzuat hükümlerine ve yasal yükümlülüklerle uyulmaması sonucunda ortaya çıkabilecek kayıplardan oluşan risklerdir.

Basel II uyarınca kredi riski için sermaye gereksinimini Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım, Standart Yaklaşım, Temel İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım, Gelişmiş İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım olmak üzere dört farklı metotdan biriyle hesaplanabilmektedir (TBB, 2006:7).

Basel II düzenlemesinde farklı risk kategorilerine göre sunulan hesaplama yöntemleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 1 - Risk Ağırlıklı Varlıklar, Gayrinakdi Krediler ve Yükümlülükler İçin Hesaplama Yöntemleri

	Temel		Orta	Gelişmiş	
Kredi Riski	Standart Yaklaşım	Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım	İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım		
			Temel Düzey	Gelişmiş Düzey	
Piyasa Riski	Standart Yaklaşım		İçsel Model Yaklaşımı (RMD Riske Maruz Değer Yaklaşımı)		
Operasyonel Risk	Temel Gösterge Yaklaşımı		Standart Yaklaşım	Alternatif Standart Yaklaşım	İleri Ölçüm Yaklaşımları

Kaynak: Arslan, İ. Basel Kriterleri ve Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı 18, 2007, s.54.

Bankaların Basel II’de öngörülen kredi riski ölçüm modelleri kullanarak fayda ve maliyet değerlendirmesi yapması, kredi riskini üstlenmesi, yönetmesi ve nihayetinde

bu risk için asgari sermaye gereksinimini belirleyerek kendi bankaları için en uygun olan modelinin hangisi olduğuna karar vermesi gerekmektedir (BDDK,2006:7).

Basel II’de öngörülen kredi riski ölçüm yöntemlerinin kullanılmasında iki farklı etken göz önünde bulundurulmaktadır. Öncelikle sermaye yükümlülüğü borçlunun kredi değerliliği (mali tablo analizleri, mali performans öngörülleri, kalitatif değerler), sonra kredi işlem riskini belirleyen teminat, garanti, kredi türevleri ve/veya netleşme anlaşmaları gibi unsurlar dikkate alınarak hesaplanmaktadır (TBB, 2006:7).

1.2.1.1.1. Standart ve Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım

Basel I’e en yakın olan yaklaşım basitleştirilmiş standart yaklaşımdır. Söz konusu yaklaşım daha basit yöntemlerin standart bir yaklaşım içinde toplulaştırılmış hali olarak ifade edilebilir. Basitleştirilmiş standart yaklaşımda (BSY), bankaların sermaye gereksinimi ile risk arasındaki bağlantı ya da duyarlılık, OECD’nin web sayfasında yayınlanan listede yer alan “ihracat kredi kuruluşları”nın verdikleri ülke derecelendirme notları ile oluşturulmaktadır. Standart yaklaşım’da, ise bankaların sermaye gereksinimi ile risk arasındaki bağlantıda resmi ihracat kredisi garanti ajansları (İhracat Kredi Kuruluşları) tarafından düzenlenen derecelendirme notları kullanılmaktadır (Cangürel, 2012:55).

Basel II standart yaklaşımının Basel I’e göre getirdiği en önemli yenilik ilgili risk ağırlıklarının belirlenmesinde bağımsız derecelendirme kuruluşları tarafından ülkeler, bankalar ve şirketlere verilen derecelendirme notlarının kullanılmasıdır (TBB, 2006:8).

Basel II kapsamında önem kazanan derecelendirme notu pek çok ülkede ulusal derecelendirme kuruluşlarının bulunmaması veya derecelendirme kültürünün olmaması nedeniyle kullanılmamaktadır. Derecelendirme notunun olmaması standart yaklaşımın özellikle kurumsal krediler açısından uygulanabilirliği yönünde önemli güçlükler doğurmaktadır (BDDK, 2004:16).

Piyasalarda derecelendirmenin çok yaygın olmamasının temel nedenleri arasında derecelendirme yapılacak düzeyde kaliteli kredi müşterisinin olmaması, ekonomide kayıt dışılığın yüksek olması nedeniyle kredi derecelendirme kuruluşlarının (KDK) faaliyetlerine ihtiyaç duyulmaması ve derecelendirmenin belirli bir maliyet doğurması sayılabilir (Cangürel, 2012:98).

Basel II’de yer alan hükümler gereğince derecelendirilmemiş kurumsal müşteriler % 100 risk ağırlığında sınıflandırılacaktır (Cangürel, 2012:98).

Standart yaklaşımda (SY) bankalar bilanço içi ve bilanço dışı kalemlerde izledikleri pozisyonlarına belli bir risk ağırlığı vererek risk ağırlıklı varlıklarının toplamına ulaşmaktadırlar. Risk ağırlığının % 100 olması, o pozisyonun risk ağırlıklı aktiflerinin hesaplanmasında tüm değerinin dikkate alınması, yani % 8’lik bir sermaye ihtiyacının ortaya çıkması demektir. Benzer şekilde % 20’lik bir risk ağırlığı ise o varlığın % 1,6’sı kadar sermaye ayrılması gerektiğini göstermektedir. Standart metotta mevcut risklerin tümü özel karşılıklar hariç tutularak net alacak tutarı üzerinden ağırlıklandırılmaktadır (TBB, 2006:8).

Standart yaklaşımda KDK’nın seçiminde bankalar serbest bırakılmamış olup, denetim otoriteleri tarafından kredi derecelendirme kuruluşu olarak onay verilen şirketler tarafından verilen derecelendirme notları bankalar tarafından kullanılmasına izin verilmiştir. Ayrıca Standart yaklaşımda denetim otoritelerinin hangi kriterlere göre KDK’yı değerlendirip onay verecekleri belirtilmiştir. Kredi derecelendirme kuruluşlarının (Cangürel, 2012:60-61);

- Objektiflik,
- Bağımsızlık,
- Uluslararası Erişim/Şeffaflık,
- Kamuya Açıklama,
- Alt Yapı ve İnsan Kaynağı,
- Kredibilite

kriterlerini yerine getirmesi gerekmektedir.

Basel II Sermaye Uzlaşısında kredi riski ölçümünde kullanılması öngörülen standart yöntem Şekil 2’deki gibi özetlenmektedir (TBB, 2006:8).

Şekil 2 - Standart Yöntem ile Kredi Riskinin Ölçümü

$$\boxed{\text{Kredi Riski}} = \boxed{\text{Kredi Riski}} - \boxed{\text{Kredi Riski Azaltma Teknikleri}}$$

Krediler ve Diğer Alacaklar Diğer Varlıklar Bilanço Dışı İşlemler	Teminatlar Bilanço İçi Netleme Anlaşmaları Garantiler ve Kredi Türevleri
---	--

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği Basel II’nin Kobi’lere Etkileri, Bankacılar Dergisi, Sayı:58, 2006 s.8

1.2.1.1.2. Standart ve Basitleştirilmiş Standart Yaklaşımında Kredi Riski Azaltım Teknikleri

Basit ve kapsamlı yöntemler olmak üzere standart yaklaşımda kredi riskini azaltmak amacıyla kullanılması öngörülen iki farklı yöntem bulunmaktadır. Basit yöntemde maruz kalınan riskler teminatl ve teminatsız olarak iki kısma ayrılmakta, riskin teminatsız kısmı için borçlunun risk ağırlığı dikkate alınmakta, teminatl kısmı için ise teminatın risk ağırlığı dikkate alınmaktadır. Teminatın risk ağırlığının hesaplamada kullanılabilmesi için borçlunun risk ağırlığından daha düşük olması gerekmektedir. Kredi riskinin azaltılması amacıyla basit yöntem kullanan bankaların teminat olarak dikkate alabilecekleri finansal araçlar aşağıda sıralanmıştır (TBB, 2006:10):

- Nakit,
- Kredi değerlendirme şirketleri tarafından kabul edilen borçlanma senetleri,

- Devlet ya da kamu nitelikli alacaklar için belirlenen risk ağırlığına tabi kamu kuruluşları tarafından çıkarılmış “BB-” ve üstü dereceye sahip menkul kıymetler,
- Bankalar, menkul kıymet şirketleri ya da şirketler tarafından çıkarılmış “BBB” ve üstü dereceye sahip menkul kıymetler,
- Kısa vadeli borçlanma enstrümanları içinde en azından “A-3/P-3” dereceye sahip olanlar.
- Bilinen bir derecelendirme kuruluşu tarafından derecelendirilmemiş borçlanma senetleri,
 - Banka tarafından ihraç edilen,
 - Tanınmış bir borsaya kote olan,
 - Birincil borç niteliğinde olan,
 - İhraççı banka tarafından ihraç edilen kıymetlerin hepsinin öncelik sırası aynı ve en azından “BBB-” veya “A-3/P-3” risk derecesine sahip olanlar,
 - Kıymeti elinde bulunduran bankada söz konusu kıymetin “BBB-” veya “A-3/P-3”den daha düşük risk derecesine sahip olmasına yönelik bir tavsiye bilgisi olmayanlar,
 - Kıymetin piyasa likiditesine yönelik düzenleyici otorite tarafından yeterince güven verilmiş olanlar.

- Belirli bir ana endekse kote hisse senetleri,
- Altın,
- Transfer edilebilir menkul kıymetlere yapılan kolektif yatırımlara verilen garantiler ile yatırım fonları,
 - o Birim fiyatı günlük olarak açıkça kote edilenler.

Kapsamlı yöntemde borçlu riskleri ve karşılığında alınan teminatların değerinde zaman içinde değişimler olacağı varsayımıyla, karşı tarafın riski belli kesintiler aracılığıyla artırılmakta teminat tutarları ise azaltılmaktadır. Artırılan risk ile azaltılmış teminat tutarı arasındaki fark karşı tarafın risk ağırlığı ile çarpılmaktadır. Basit yaklaşımda kabul edilen teminat türlerine ek olarak kapsamlı yaklaşımda aşağıdaki teminat türleri de geçerli olmaktadır (TBB, 2006:11).

- Belirli bir ana endekse kote olmayan ancak tanınmış bir piyasada işlem gören hisse senetleri,
- Bir önceki maddede bahsedilen hisse senetlerine yatırım yapan kolektif yatırımlar ile yatırım fonları.

Kredi risklerini basitleştirilmiş standart yaklaşım ile ölçen bankaların, teminatlar için sadece basit yöntem kullanmalarına izin verilmektedir. Kredi riskini azaltmak amacıyla kullanılan teminatların yanı sıra garantiler de belli koşullar altında dikkate alınabilmektedir. Garantilerin hesaplamalarda dikkate alınabilmesi için garantiler olmaksızın hesaplanan sermaye yükümlülüğünün garantiler dikkate alındıktan sonra hesaplanan sermaye yükümlülüğünden mutlaka yüksek olması gerekmektedir. Ayrıca kredi türev enstrümanları da garantiler ile benzer şekilde hesaplamaya dahil edilebilmektedir. Son olarak bilanço içi netleşme anlaşmaları da kredi riski azaltım teknikleri arasında dikkate alınabilmektedir. Farklı olarak basitleştirilmiş standart yaklaşımda kredi türevleri ve netleşme anlaşmaları kredi riski azaltım teknikleri içerisinde yer almamaktadır (TBB, 2006:11).

1.2.1.1.3. Temel ve Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımı

Basel II'nin felsefesi tüm dokümana yayılmış olsa da, bu felsefenin en çok yoğunlaştığı bölüm İçsel Derecelendirme Yaklaşımı (IRB)'nin açıklandığı bölümdür. IRB değişik yönlerden Basel II'in en önemli bölümüdür. IRB'deki ana mantık otoritenin onayı ve kontrolü ile bankaların kendi kredi risklerini kendi oluşturdukları içsel modeller ile ölçerek sermaye gereksinimlerini hesaplamalarıdır. Bu yaklaşımla derecelendirmeye olan bağımlılığın azaltılması amaçlanarak bankaların kendi içinde oluşturacakları “bağımsız kredi derecelendirilmesi” teşvik edilmiştir (Cangürel, 2012:38-60)

İçsel derecelendirme yaklaşımında her banka kendi içsel modelini ve veri setlerini kullanabilmek için daha fazla serbestliğe sahiptir. IRB yaklaşımını kullanacak bankalar risk hassasiyeti yüksek içsel değerlendirmelerine göre varlıklarına risk ağırlığı saptayabilecekleri için sermaye karşılıkları optimum seviyede ayıracaklardır. Temel olarak içsel derecelendirme yaklaşımında sermaye yükümlülüğü bankalar tarafından müşterilerine verilen derecelendirme notları ile ilişkilendirilmiştir (TBB, 2006:11).

Kredi riskinde bankaların içsel derecelendirme yaklaşımını kullanarak kredi risklerini ölçebilmeleri için Bankanın rating ve risk tahmin sistemlerinin, borçlu ve işlem karakteristikleri hakkında anlamlı bir değerlendirme ve risk ayrıştırması yapabilmesi ve risk hakkında makul sayılabilecek ölçüde doğru sayısal çıktı üretebilen bir yapıda olması şarttır. Bu ifadeyi somutlaştırmamız gerekirse (Arslan, 2007:55);

- Bir bankanın Orta ve Gelişmiş yöntemler kapsamında risk ağırlıklı varlık hesaplaması yapabilmesi için, düzenlemede belirtilen niteliklerde bir rating sistemini hesaplamaya başlamadan önceki en az üç yıllık dönemde kullanıyor olması,

- “Temerrüt İhtimali” hesaplamaları için en az beş yıllık bir veri seti kullanması,
- “Temerrüt Halinde Kayıp” ve “Temerrüt Halinde Risk” parametrelerini yine düzenlemede belirtilen standartlarla en az üç yıllık bir dönem için hesaplıyor ve kullanıyor olması gereklidir (sadece gelişmiş yaklaşım kapsamında).

Orta ve Gelişmiş Yöntemler kapsamında hesaplama yapabilmek için gerekli olan asgari şartlar yukarıda sayılanlarla sınırlı değildir. Düzenleme konuyla ilişkili daha pek çok şart ileri sürmektedir. Bu şartların daha ileri seviyedeki ölçüm yöntemlerini kullanmak isteyen bankalarca yerine getirilip getirilmediğinin kontrolünü yerel otoritelerin denetimine tabi tutulmuştur. Yerel otoritelere verilen bu yetki ile yerel otoritelere bankanın içsel derecelendirme yönetimini gözden geçirmek ve uygulanabilirliğini onay vermek gibi çok önemli bir sorumluluk yüklenmiştir. Bankaların ileri ölçüm yöntemlerine geçebilmeleri için bankalarca geliştirilme aşamasında olan rating sisteminin Basel II standartlarıyla uyumlu hale getirilmesi ve üç yıllık kullanım süresinin dolması gerekmektedir (Arslan, 2007:55).

Basel II’de içsel derecelendirme yaklaşımları “Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı” ve “Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımı” olarak ikiye ayrılmaktadır. İçsel derecelendirme yönteminin temel uygulama süreci sırasıyla risk kategorilerinin sınıflandırılması ve gerekli veri setlerinin belirlenmesi, teminatların değerlendirilmesi, risk ağırlıklarının kalibrasyonu ve portföy hassas değerlendirme düzeltmelerinin yapılması safhalarından oluşmaktadır (TBB, 2006:12).

Temel içsel derecelendirme yaklaşımında, bankalar portföylerinde buldukları kredi müşterileri için temerrüde düşme olasılığını kendileri tahmin etmek durumundadırlar. Diğer risk bileşenleri olan temerrüd halinde kayıp tutarını ve temerrüt anında riske maruz tutar verileri ise ulusal denetim otoritesi tarafından veri olarak sunulmaktadır. Gelişmiş içsel derecelendirme yaklaşımında ise, temerrüde düşme olasılığının yanı sıra, temerrüt halinde kayıp tutarı ve temerrüt anındaki risk tutarı da bankalar tarafından kendilerine ait içsel veriler kullanılarak gerekli tüm parametreleri sağlamasına izin verilmektedir. İçsel derecelendirme yaklaşımı,

bankalara kendi içsel veri setlerinden hareketle tahmin yapmalarına imkan tanısa da, söz konusu yaklaşımda kontrol ve onay mekanizmasının daha sıkı bir biçimde işleyeceği düşünülmektedir (TBB, 2006:12-13).

Bankalar gelişmiş içsel derecelendirme yaklaşımında müşterilerini derecelendirmeye tabi tutmalı, müşterinin ratingine bağlı olarak temerrüde düşme olasılığını, temerrüde intikal eden firmalarla ilgili olarak yapılan tahsilatlardan hareketle temerrüt halinde kayıp oranını ve yine kendi içsel verilerinden hareketle temerrüt anındaki risk bakiyesini hesaplamalı, anılan temel parametreler ve içsel derecelendirme yaklaşımında geçen diğer parametreleri de kullanarak bu kredi için beklenen ve beklenmeyen kayıp tutarlarını Basel II Uzlaşısı'nda belirtilen formülleri kullanmak suretiyle hesaplamalı ve optimum düzeyde sermaye ayırımına gitmelidirler (TBB, 2006:121).

1.2.1.1.4. İçsel Derecelendirme Yaklaşımında Kredi Riski Azaltım Teknikleri

Basel II içsel derecelendirme yaklaşımı yöntemi ile birlikte standart metotta var olan teminat sınırlaması ortadan kalkmaktadır. Bankalar, temerrüde düşen kredileri için kayıp oranlarını, geçmiş veri setlerini de dikkate alarak tahmin etmeleri gerekmektedir. Bankaların tahmin ettikleri kayıp oranlarını sermaye yükümlülüklerini hesaplarken kullanacakları formülasyonlara dahil ederek kredi risklerini azaltabileceklerdir. Teminatın risk azaltıcı etkisinin yerel otoriteler tarafından uygulanabilirliğinin onaylanması halinde, her türlü teminat kredi riskinin hesabında dikkate alınabilecektir. Örneğin, standart metotta gerçek müşteri çek senedi risk azaltıcı unsur olarak kabul edilmezken, IRB yönteminde bu teminat türü sermaye gereksiniminde ve kredi fiyatlamasında olumlu bir etkiye sahip olabilecektir. Sonuç olarak, Basel II'de öngörülen risk ölçümleme yöntemlerinin gelişmişlik düzeyi arttıkça risk azaltım tekniklerinin uygulama alanı genişlemektedir (TBB, 2006:13).

1.2.1.2. Operasyonel Risk

Operasyonel risk, bir bankanın işlemeyen ya da uygun olmayan iç süreçler, insanlar, sistemler ya da dış etkenler nedeniyle gerçekleşmiş kayıp ya da zarara uğrama ihtimalidir (BDDK, 2006:6).

Operasyonel riskler banka içi kontrollerdeki aksamalar sonucu hata ve usulsüzlüklerin görülmesi, banka personelinin zaman ve koşullara uygun hareket etmemesi, banka yönetimindeki hatalar, bilgi sistemlerindeki hata ve aksamalar gibi iç etkenler ile banka dışında üçüncü kişilerle ilgili sahtekarlık olayları, doğal afetler, terörist faaliyetler, sosyal kargaşa gibi dış faktörlerden kaynaklanabilmektedir (Kaya, 2007:17).

Basel II’de operasyonel risk ölçümü için;

- Temel Gösterge Yaklaşımı,
- Standart Ölçüm Yaklaşımı,
Alternatif Standart Yaklaşım,
- İleri Ölçüm Yaklaşımları olmak üzere üç yaklaşım önerilmektedir.

Bu yöntemlerin ortak noktası, her üç yöntemde de Bankanın gelir düzeyi üzerinden hesaplamaların yapılmasıdır. Bu yöntemler sonucu hesap edilen operasyonel riske maruz tutar değerleri takip edilmekte olup hangi yöntem sonucu en düşük değer hesaplandığı ile ilgili analizler yapılmaktadır (Arslan, 2007:55).

1.2.1.3. Piyasa Riski

Piyasa riski, finansal piyasalarda oluşan volatiliteye bağlı olarak faiz oranları, döviz kurları ve hisse senedi fiyatlarında meydana gelen değişimler sonucunda bir bankanın zarar etme veya sermaye kaybetme riskini ifade etmektedir (BDDK,2006:6).

Piyasa riski genel olarak şu unsurları içermektedir.

- Faiz riski,
- Likitide riski,

- Kur riski,
- Hisse senedi fiyatı değişim riski.

Basel II kapsamında piyasa riskinin ölçümünde kullanılacak yaklaşımlar temel olarak (Güvendi, 2006:26):

- Standart Yöntem
- İçsel Modeller olarak belirlenmiştir.

1.2.2. 2. Yapısal Blok

Birinci yapısal blok'tan daha kısa ve sade olan 2. ve 3. yapısal bloklar, 347 sayfalık Basel II. Uzlaşısı'nın yaklaşık 25 sayfalık bölümünü oluşturmaktadır (Cangürel, 2012:31).

Genel olarak bakıldığında ikinci yapısal blok bankanın risk yönetimi yaklaşımının denetim otoritesince incelenmesi sürecini açıklamaktadır. Buradaki temel amaçlar bankaların maruz kaldıkları bütün riskler için yeterli sermaye ayırmalarını sağlayarak, bankaları daha gelişmiş ve etkin risk yönetim tekniklerini geliştirmeleri ve kullanmaları konusunda teşvik etmektir. Denetim otoritesi, sermaye durumlarının risk profilleri ve stratejileri ile uyumlu olmasını sağlayacak biçimde bankaları denetleyecektir. Sermaye yeterliliğini bankanın kendisinin belirlemesi, denetimsel gözden geçirme süreci, asgari sermayenin üzerinde sermaye ve gerektiğinde denetim otoritesinin müdahalesi bu yapısal bloğun temel ilkeleridir (Kutlu ve Demirci, 2008:205).

İkinci yapısal blok'la verilen ilave iki yetki ile düzenleyici ve denetleyici otoritelerin güçleri önemli bir biçimde genişletilmiştir. Bu yetkilerin ilki, 1. yapısal blok'ta hesaplanan minimum sermaye gereksinimine ilave olarak, Uzlaşılı'da hedeflenen sermaye yeterliliği amacına ulaşabilmek için otoritelerin hedef rasyolar belirleyebilmeleridir. Otoritelerin etkinliğini arttıran ikinci yetki ise bankaların sermaye rezervlerinin asgari düzeyin altına düşmesi durumunda otoritelerin "erken eylem" kapsamında bankalara talimat vererek olaya erken müdahale edebilmeleridir (Cangürel, 2012:31).

İkinci yapısal blok kapsamında banka üst yönetimlerine yüklenen görevler sayesinde bankalardan kendi içlerinde risk yönetim sistemlerini güçlendirmeleri ve iç kontrole ağırlık vermeleri beklenmektedir. Ayrıca bankalardan Basel II uzlaşısı kapsamında ağırlıklı olarak bahsedilen kurumsal yönetim ilkeleri konusunda öngörülen ilerlemeleri sağlama şartını yerine getirmeleri beklenmektedir (Çelik ve Kızıl, 2008:21-22).

İkinci yapısal blokla yetkileri genişletilen otoriteler, denetim ve iktidar gücünü dayanarak bankaların sermaye değerlendirme politikalarını gözden geçirebilir, kendi risk profillerini çıkararak bununla ilgili raporlama yapmakla yükümlü bulunan bankaların bu yükümlülüklerini yapmamaları durumunda cezalandırma yetkilerini kullanarak bankaları cezalandırabilirler (Cangürel, 2012:31).

1.2.3. 3.Yapısal Blok

Basel II uzlaşısının son bloğu piyasa disiplini'dir. Piyasa disiplininin esas alındığı, 3.yapısal blok ilk iki bloğu tamamlayıcı niteliktedir. 3. yapısal blokla kamuyu aydınlatma çatısı oluşturarak piyasa disiplininin geliştirmek amaçlanmıştır. Bu amacın gerçekleşmesi için bankalar riske maruz tutarlarını, risk değerlendirme süreçlerini ve sermaye yeterlilik durumunu kamuya açıklamakla yükümlü tutulmuşlardır. Bankalar özel durumlar nedeniyle daha erken bilgilendirme yapmak zorunda kalmazlarsa bu kapsamdaki açıklamalarını 6 ayda bir yapmaları gerekmektedir. Bu blokla bankalar arasında karşılaştırma yapılabilmesi ve bu yolla şeffaflığın sağlanması hedeflenmektedir (Kutlu ve Demirci, 2008:205).

3. Yapısal blokla ülkedeki bankacılık sektöründeki piyasa disiplininin sağlanması amaçlanmıştır. Daha önceleri sadece yetkili otoritelere raporlanan bankaların sermaye ve risk pozisyonları ile ilgili bilgilerin, Basel II'de kamuoyuna da açıklanması tavsiye edilmektedir. Bu blokta ana sermaye ve katkı sermaye gibi sermayenin unsurları ile ilgili istatistikler, risk ağırlıklı sermaye yeterliliği rasyoları, kredi karşılıkları, piyasa ve operasyonel risk, bankaların risk azaltım tekniklerinin

tanımlarının, çeyrek dönemler itibariyle kamuoyu ile paylaşımı düzenlenmektedir. Bankaların hissedarları vasıtasıyla piyasa disiplini gereklerinin sağlanması hedeflenmiştir. Gerekenden daha az karşılık ayıran, buna karşılık daha yüksek miktarda risk üstlenen bankaların öncelikle kendi hissedarları tarafından cezalandırılacağı öngörülmektedir. Piyasa disiplini bankaların yeterli düzeyde sermaye tutmalarını sağlamaları için piyasa katılımcılarının rolünü arttıracak bir çerçevedir. (Cangürel, 2012:31).

Bankaların 3. yapısal blok kapsamında açıklaması gereken bilgiler ana başlıklar itibariyle aşağıdaki gibidir (Babuşcu, 2005:293-294).

- Genel niteliksel açıklamalar,
- Genel niceliksel açıklamalar,
- Sermayeye ilişkin açıklamalar,
- Sermaye yeterliliğine ilişkin açıklamalar,
- Risk miktarı ve değerlendirmesi,
- Kredi riski açıklamaları,
- Piyasa riski açıklamaları,
- Operasyonel risk açıklamaları,
- Sermaye katılımları için açıklamalar,
- Bankacılık faaliyetlerine ilişkin faiz oranı riski açıklamaları.

1.3. BASEL II'NİN BASEL I'DEN FARKLARI

Basel II'nin Basel I'den farklı olduğu noktaları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz (Kutlu ve Demirci, 2008:206).

- Basel I'de yer alan “kulüp kuralı” olarak tanımlanan kredi riski açısından sermaye yükümlülüğünün belirlenmesinde kullanılan OECD ülkesi olup olmama kriteri Basel II'yle birlikte kaldırılmaktadır.
- Basel II'de kredi riski, krediyi alan tarafların derecelendirme notlarına göre tespit edilmektedir. Kredi alanlara bağımsız derecelendirme şirketleri tarafından verilen derecelendirme notları kullanılmaktadır.

- Basel I’de sadece kredi ve piyasa riskleri için sermaye zorunluluğu bulunurken, Basel II’de operasyonel riskde sermaye yükümlülüğü de dahil edilmiştir. Basel II’de operasyonel risk yetersiz veya aksayan iç süreçler, insanlar ya da sistemler ya da harici olaylar sonucu ortaya çıkan zarar riski olarak tanımlanmakta ve bankalardan bu riskler için de sermaye bulundurmaları istenmektedir.
- Basel II’de bankaların sermaye yeterliliklerini kendilerinin değerlendirmeleri benimsenmekte ve sermaye yeterliliği ve bankanın kendisini değerlendirme sürecinin bankacılık denetim otoritesi tarafından değerlendirilmesi ve denetlenmesi istenmektedir.
- Basel I’de yer almayan Basel uygulamasına ilişkin detaylı bilgilerin kamuya açıklanması zorunluluğu Basel II’le getirilmiştir.

1.4. BASEL III

1.4.1. Basel III’ün Ortaya Çıkış Süreci

Gerek Basel I düzenlemelerinin uygulanması sürecinde çok sayıda bankacılık krizinin yaşanması, gerekse Basel II düzenlemesi sürecinde tüm dünyayı etkileyen bir bankacılık krizinin yaşanması, Avrupa Birliği ülkelerinin (Yunanistan, Macaristan, İspanya gibi) yaşadığı mali bunalımlar nedeniyle borçlarını ödeyemeyecek duruma gelmesi ve bunun gelişmiş ekonomileri büyük ölçüde etkilemesi, finans çevrelerini yeni önlemler almaya yöneltmiştir. Yaşanan her ekonomik krizin ardından bir daha yaşanmaması adına yeni arayışlar içine girilmekte ve daha öncekiler gözden geçirilerek eksikler tamamlanmaya çalışılmaktadır (Gürel vd., 2012:17).

Yaşanan finansal krizin hem çok maliyetli hem de sıkıntılı geçmesi bankacılık ve finans sisteminin gelecekte karşılaşılabilecek krizlere karşı daha dirençli olmasını sağlamak amacıyla likidite, sermaye kalitesinin artırılması, ekonomik döngünün dikkate alınması ve sermaye yükümlülüğünün artırılması gibi önemli reformların gerekliliğini gözler önüne sermiştir (BDDK, 2010:4).

Son yaşanan global krizin ardından Basel Komitesi daha önce geliştirilmiş ve uygulanmış Basel II uzlaşısının yetersiz yanlarını gidermek için yeni yaklaşımlar ve tedbirlerden oluşan Basel III uzlaşısı hazırlanmıştır. Basel III ile yaşanabilecek krizleri engellemek ya da zararı en aza indirmek amaçlanmıştır (Gürel vd., 2012:17).

Basel Komitesi tarafından bu konuda yapılan çalışmalar neticesinde 12 Eylül 2010 tarihinde Merkez Bankaları ve Denetim Otoriteleri Başkanları sistematik önemi haiz finansal kuruluşların Basel III standartları çerçevesinin ötesinde kayıpları karşılayacak kapasiteye sahip olmaları konusunda fikir birliğine varmışlardır. Basel Komitesi çalışmalarını Basel III ve ilgili denetime ilişkin sağlam standartların uygulanması alanlarında yoğunlaştırmayı planlamaktadır. Bununla birlikte aşağıda belirtilen alanlarda da çalışmalar devam etmektedir (BDDK, 2010:5);

- Alım satım hesaplarının temelden gözden geçirilmesi,
- Dışsal derecelendirme notlarının seküritizasyon işlemlerinde (sermaye hesaplamaları çerçevesinde) kullanılması ve etkileri,
- Sistematik olarak önemi haiz finansal kuruluşlara ilişkin politikalar geliştirilmesi,
- Büyük risklere ilişkin düzenlemeler,
- Sınır ötesi bankacılık ilkelerinin geliştirilmesi,
- Etkin Bankacılık Denetiminin Temel İlkelerinin krizinden çıkarılan dersler sonrasında gözden geçirilmesi,
- Standart uygulamaların ve güçlü işbirliğinin banka denetçileri ve denetim otoriteleri arasında geliştirilmesi.

1.4.2. Basel III'ün Tanımı

Dünyanın yüzleştiği büyük finansal krizler sonrası finansal düzenlemelerin yetersizliği tartışılmaya başlanmış krizin ortaya çıkardığı eksiklikleri gidermek amacıyla Basel III olarak adlandırılan düzenleme değişiklikleri gündeme gelmiştir. Basel III olarak adlandırılan düzenleme değişiklikleriyle ulaşılmak istenen hedefler şu şekilde özetlenebilir (BDDK, 2010:1);

- Kaynağı ne olursa olsun finansal ve ekonomik şoklara karşı bankacılık sisteminin dayanıklılığının artırılması,
- Kurumsal yönetim ve risk yönetimi uygulamalarının geliştirilmesi,
- Bankaların şeffaflığının ve kamuya bilgi verme özelliklerinin artırılması,
- Mikro bazda yapılan düzenlemelerle bireysel olarak bankaların dayanıklılığının artırılması,
- Makro bazda düzenlemelerle finansal sistemin şoklara karşı direncinin artırılması.

Yukarıda yer verilen amaçların gerçekleştirilmesi için (BDDK, 2010:1);

- Hâlihazırda kullanılan asgari sermayenin nicelik olarak artırılması, niteliğinde değişiklikler yapılması ve mevcut uygulamaya ilaveten risk bazlı olmayan diğer bir ifadeyle muhasebesel bazlı bir asgari sermaye gerekliliği standardının getirilmesi,
- Tutulması gereken sermaye ihtiyacının ekonominin çevrim dönemlerine göre artırılabilmesi ya da azaltılabilmesi,
- Asgari likidite oranlarına yönelik düzenlemeler yapılması,

- Alım-satım hesaplarına ilişkin sermaye yeterliliği hesaplamalarında değişiklik yapılması,
- Karşı taraf kredi riskinin hesaplanmasına ilişkin değişiklik yapılması yönünde çalışmalar yapılmıştır.

Kısaca Basel III olarak isimlendirilen söz konusu revizyonlar etkileri itibarıyla ciddi finansal sonuçlara yol açsa da sermaye yeterliliği hesaplama felsefesinde önemli sapmalar meydana gelmemektedir. Kısacası Basel III, Basel II gibi sermaye gereksinimi hesaplama yöntemini tümünden değiştiren bir “devrim” değil ancak Basel II’nin özellikle son finansal krizdeki gözlemlenen eksikliklerini tamamlayan bir ek düzenlemeler seti niteliğindedir (BDDK, 2010:1).

1.4.3. Basel III Getirdikleri

Basel III’te Basel II’de yer alan özkaynakların kapsamı değiştirilmiştir. Mevcut düzenlemede yer alan katkı sermayenin ana sermayenin % 100’nü geçemeyeceği hükmü ve üçüncü kuşak sermaye uygulaması kaldırılmıştır.

Ana sermaye içinde yer alan ve zarar karşılama potansiyeli yüksek olan unsurlar çekirdek sermaye olarak adlandırılmıştır. Çekirdek sermaye; ödenmiş sermaye, dağıtılmamış karlar, kar (zarar), diğer kapsamlı gelir tablosu kalemleri ile bu toplamdan düşülecek değerlerden oluşmaktadır.

Finansal kuruluşlara yapılan ve eşik değeri aşan yatırımları, mortgage servis hizmetlerini ve ertelenmiş vergi aktifini içeren düzenleyici ayarlamalar (Sermayeden indirilen değerler ve ihtiyatlı filtreler) 1 Ocak 2018’den itibaren çekirdek sermayede bir indirim kalemi olarak kullanılacaktır. Bunun için kademeli olarak 2014’ten başlamak üzere bu unsurların % 20’si, 2015’te % 40’ı, 2016’da % 60’ı, 2017’de % 80’i, 2018’de % 100’ü çekirdek sermayeden indirilecektir. Bu geçiş sürecinde kalan kısımlar için eski uygulamalar geçerli olacaktır.

Bundan böyle ana sermayenin çekirdek sermaye içerisinde yer almayan veya katkı sermaye içerisinde değerlendirilmeyecek olan sermaye bileşenlerinin 2013'te % 90'ı tanınacak ve her yıl tanıma oranı %10 düşürülerek toplam 10 yıl içerisinde söz konusu unsurlar tamamen sermaye bileşeni olmaktan çıkarılacaktır (BDDK, 2010:6).

Basel III düzenlemesiyle ana sermayede en kaliteli sermaye kalemlerinin yer alması sağlanmıştır. Ayrıca bazı sermaye kalemleri ise “ana sermaye” hesaplamasında indirim kalemi şeklinde alınmıştır (Gürel vd., 2012:19).

a. Sermayeye İlişkin Oranlar

- Basel III ile birlikte asgari çekirdek sermaye oranı (Çekirdek Sermaye / Risk Ağırlıklı Varlıklar) 2013 ile 2015 tarihleri arasında kademeli olarak % 2'den % 4,5'a çıkarılacaktır. Aynı dönemde birinci kuşak sermaye (çekirdek sermaye ve ana sermayeye dahil edilecek diğer kalemler) oranı da % 4'ten % 6'ya çıkarılacaktır (BDDK, 2010:7).

- Basel III ile getirilen sermaye koruma tamponu çekirdek sermayeye, birinci kuşak sermayeye ve toplam sermayeye kademeli olarak eklenecektir. Söz konusu oranın 2016 yılından 2019 yılına kadar kademeli olarak arttırılarak 2019 yılında %2,5 olarak nihai şeklini alması planlanmaktadır. Sermaye koruma tamponunun sağlanamaması durumunda bankaların faaliyetlerine olağan olarak devam etmesi ancak bununla birlikte bankaların kar dağıtımına değişen oranlarda kısıtlamalar getirilmesi planlanmaktadır. Bankaların sermaye koruma tamponu için tuttuğu sermayenin, otorite tarafından belirlenen standart orandan (% 2,5) düşük olması halinde, bu iki oran arasındaki farka bağlı olarak kar dağıtımını üzerinde değişen oranlarda kısıtlamalar yapılması öngörülmektedir (BDDK, 2010:7).

- Basel III ile döngüselliği yeterince dikkate almamasıyla eleştirilen Basel II'nin bu yöndeki eksikliğini kapatmak amacıyla ülke şartlarına ve tercihlerine bağlı olarak % 0 ilâ %2,5 arasında değişen döngüsel sermaye tamponu uygulaması getirilmiştir. Döngüsel sermaye tamponunun ekonominin büyüme hızına bağlı olarak artırılıp

azaltılmasıyla hızlı kredi büyümesinin önüne geçilmesi hedeflenmektedir (BDDK, 2010:7).

b. Kaldıraç Oranı

- Şeffaf, basit, anlaşılır ve risk bazlı olmayan sermaye oranlarını destekleyici nitelikte olan kaldıraç oranı getirilmiştir. Söz konusu oran birinci kuşak sermayenin (Ana Sermaye) belirli dönüşüm oranlarıyla dikkate alınmış bilanço dışı kalemler ve aktifler toplamına bölünmesi suretiyle (Ana Sermaye / Aktifler + Bilanço Dışı Kalemler) bulunacaktır. 2017 yılının ilk yarısına kadar sürecek olan paralel uygulama döneminde % 3 oranı test edilecektir. Yapılacak olan QIS çalışmalarının ve paralel uygulamanın sonuçları da dikkate alınarak nihai hali verilmiş olan kaldıraç oranı 1 Ocak 2018 tarihinden itibaren 1. yapısal bloğa dâhil edilecektir (BDDK, 2010:7).

c. Likidite Oranları

- Likiditeye ilişkin olarak Basel III ile birlikte Likidite Karşılama Oranı ve Net İstikrarlı Fonlama Oranı isimli iki adet oran ihdas edilmiştir.
- Likidite Karşılama Oranı bankanın likit varlıklarının, 30 gün içerisinde gerçekleşecek net nakit çıkışlarına bölünmesi suretiyle hesaplanacaktır. Likidite Karşılama Oranının minimum %100 olması gerekmektedir. Net nakit çıkışı, 30 gün içerisindeki nakit çıkışları ile 30 gün içerisindeki nakit girişleri arasındaki farktır.
- Bankaların orta ve uzun vadeli dönemde pasif yapılarını güçlendirerek daha istikrarlı ve güvenilir bir fonlama sağlamak üzere Net İstikrarlı Fonlama Oranı ihdas edilmiştir. Söz konusu oran “mevcut istikrarlı fonlama tutarının” “ihtiyaç duyulan istikrarlı fonlama tutarına” bölünmesi suretiyle bulunmaktadır. Net istikrarlı fonlama oranının da likidite karşılama oranına benzer şekilde en az % 100 olması gerekmektedir. Mevcut “istikrarlı fonlama tutarı” birinci ve ikinci kuşak sermaye de dâhil olmak üzere bankanın pasifinde yer alan kalemlerin vade ve kalitelerine göre belirlenirken “ihtiyaç

duyulan istikrarlı fonlama tutarı” ise bankaların aktifinde yer alan kalemlerin vadelerine ve kalitelerine göre değişen oranlarda dikkate alınması suretiyle hesaplanacaktır.

- Likidite Karşılama Oranı için 2011-2015, Net İstikrarlı Fonlama Oranı için ise 2012-2018 yılları arası gözlem periyodu olarak belirlenmiş, gözlem periyodunun ardından anılan oranlar için asgari standartların ilan edileceği belirtilmiştir (BDDK, 2010:7).

1.4.4. Basel III’e İlişkin Eleştiriler ve Endişeler

Bazı finansçılar görünürde 2008’de yaşanan krizin tekrar etmemesi için tasarlanan Basel III kurallarının bu krizin gerçek nedenini tanımlamakta başarısız olduğunu savunmaktadır. Basel III kurallarının, ABD’de ve Avrupa’da vergi mükelleflerinin paralarıyla kurtarılan mega bankalar tarafından karşılanmasının kolay olacağı ancak daha önceden sermaye yeterliliği oranını karşılamakta zorluk çeken yerel ticari bankaların yeni sermaye ve likidite yükümlüklerini karşılama da zorlanacağı ifade etmektedirler (BDDK, 2010:14).

Ayrıca birçok finans uzmanı ve bankacı Basel III kurallarının geçmiş krizdeki temel problem olan risk ağırlıklandırmasında ki hatalara ilişkin herhangi bir yenilik getirmemesini eleştirmektedir (BDDK, 2010:15).

Basel III’e ilişkin bir diğer eleştiri ise yeni kurullarla birlikte banka fonlarının daha düşük risk grubunda sınıflandırılan yüksek derecelendirme notuna sahip kamu borçlanma enstrümanlarına (ülke risklerine) kayması durumunda bankaların portföylerinde ciddi oranlarda ülke risklerinin taşınması ve özel sektörde düşük derecelendirme notuna sahip firmaların fon temin edememeleri nedeniyle finansal çıkmaza girecek olmalarıdır (BDDK, 2010:15).

Basel III’ün uygulanma sürecine yönelik bazı endişelerde mevcuttur. Söz konusu endişelerden ilki denetim arbitrajı oluşma ihtimalidir. Daha sıkı uygulamalar getiren her yeni düzenlemede olduğu gibi, Basel III standartlarının uygulanması sürecinde de,

ülkeler arasında mevzuattan kaynaklanan yasal boşluklar bulunarak “denetim arbitrajı” imkânından yararlanmak için bankaların yoğun faaliyet göstereceği beklenen bir gelişmedir. Basel III’ün küresel düzeyde başarı ile uygulanabilmesi için, dünyadaki tüm düzenleyici ve denetleyici otoritelerin ciddi bir şekilde koordinasyon halinde bulunmaları gerekmektedir. Aksi takdirde, Basel III’de düzenlenen hususların yoğun olarak uygulandığı ülkelere, daha az denetimin ve takibin yapıldığı ülkelere doğru bir kayış (arbitraj) işleminin gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu işlemlerin gerçekleşmesi halinde Basel III’ten beklenen küresel düzeydeki sonuç alınamayacaktır (BDDK, 2010:16).

Basel III’ün uygulanma sürecine ilişkin endişelerden ikincisi yeni kuralların adaptasyon süreci ve piyasa tarafından kabul edilme seviyesidir. Yeni kuralların uygulama maliyetini en aza indirebilmek amacıyla Basel III’te adaptasyon süreci uzun ve kademeli bir zamana yayılmıştır. Maliyeti azaltmasına karşın, bu kadar uzun bir geçiş süreci ile ilgili olarak bazı endişeler de ortaya çıkmaktadır. Bu endişelerden en önemlisi uzun geçiş sürecinin yeni kurallara çabuk uyumu zorlaştırarak Basel III uygulamasının istenen düzeyde sağlamayacak olmasıdır (BDDK, 2010:16).

Basel III’ün uygulanma sürecine ilişkin endişelerden üçüncüsü ama belki de en önemlisi bankaların yeni standartlara uyum için geliştirecekleri strateji ve kararların ülke ve dünya ekonomisine etkilerine ilişkindir. Bankalar tarafından oluşturulacak bu uygulama strateji ve politikaları sermayenin arttırılması, kar payının dağıtılmayarak bünyede bırakılması, hazine işlemleri gibi sermaye yoğun faaliyetlerden daha az sermaye gerektiren bankacılık faaliyetlerine geçiş gibi faaliyet alanlarının değiştirilmesi, kaldıraç oranının azaltılması gibi değişik uygulamaları içerebilir. Bankaların bu konuda verecekleri kararların, faaliyette buldukları ülkelerin ve dolayısıyla küresel çapta bankacılık sektörünün yapısını ve işlevini de önemli oranda etkileyeceği açıktır (BDDK, 2010:16).

1.4.5. Basel III Kriterleri Hakkında Değerlendirme

Günümüze kadar yaşanan finansal kriz dönemleri incelendiğinde bankaların ekonomik gelişmelerin olumlu olduğu dönemlerde kredi arzlarını genişlettiği,

hissedarlarına ve çalışanlarına yüksek oranda kâr dağıttıkları, buna karşılık ekonomik gelişmelerin olumsuz olduğu dönemlerde kredi arzını kısırarak reel sektöre kaynak aktarımında kısıntıya gittikleri ve ekonomik büyümenin daha da olumsuz etkilenmesine yol açtıkları görülmektedir (Gürel vd., 2012:26).

Basel III ile getirilen en önemli husus, “döngüsel sermaye tamponu” ve “sermaye koruma tamponu” uygulamalarının hayata geçirilerek bu olumsuzluğun önüne geçilmesini sağlamaktır. Bu yönüyle bakıldığında Basel III’ün ilave sermaye ihtiyacı doğurmasına bağlı olarak bir dönem için bankaların öz kaynak karşılıklarını olumsuz etkileyeceği düşünülse de orta vadede bu belirtilen tedbirler dolayısıyla ekonomik büyümeye olumlu katkı sağlayacağı beklenmektedir. Ayrıca daha güçlü sermaye yapısına sahip bir bankacılık sisteminin makro ekonomik dengelerin oluşmasında daha etkin rol oynayacağı açıktır (Gürel vd., 2012:26).

- Basel III ile ilgili dört temel nokta vurgulanmalıdır (Gürel vd., 2012:26):
- :
- Yeni Basel III paketi finans sektörüne daha fazla açıklık sağlayarak belirsizliği gidermek için önemli katkılarda bulunabilir.
 - Yeni Basel III paketi mikro ve makro düzeyde olan ihtiyatlılık gelişmelerini birleştirmiştir. Bu birleşme ile sistematik riskle başa çıkmak ve finansal sistemin ekonomik gelişmelerin getireceği artış veya azalış seyrini değerlendirmek için uygun sermaye planlarını kurmak amaçlanmıştır. Basel III araçları sistematik riski sınırlandırmak için uygun olacaktır.
 - Basel III ile gereğine uygun ve uzun bir geçiş dönemi planlanmaktadır. Genel kabul görmüş geçiş düzenlemeleri, hala ekonomiye yeni kredi akışını desteklerken bankacılık sektörünün uygun kazanç koruma ve sermaye artırma yoluyla daha yüksek sermaye standartlarıyla buluşmasını sağlamaya yardımcı olacaktır.
 - Kayıtsızlıktan kaçınılmalıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KOBİ'LERİN EKONOMİDEKİ YERİ VE ÖZELLİKLERİ

"Küçük ve orta büyüklükteki işletme" kelimelerinin kısaltması olan KOBİ'nin Türkiye'de çeşitli kuruluşlar tarafından yapılan oldukça farklı tanımları vardır. Her kurum veya kredi kuruluşu KOBİ tanımında çalışan sayısı, satış miktarı, sermaye miktarı, çalışma alanı, maaş dağılımı, üretim miktarı gibi birçok ölçütü dikkate almaktadır. Firma çalışan sayısı ve firmanın cirosu ise KOBİ tanımında kullanılan en genel ölçüt kavramlarıdır (<http://www.kobilerim.com>).

Ülkemizde tek bir KOBİ tanımının olmaması ve KOBİ'lere hizmet veren her kurum ve her kredi kuruluşunun kendilerine göre tanımladıkları KOBİ kavramından hareket etmesi nedeniyle uygulamada farklı yaklaşımlar oluşmaktadır. Bu farklılık uygulamaya aşağıdaki gibi yansımaktadır (Bayülken ve Kütükoğlu, 2012:3).

- Bazı KOBİ'ler KOBİ teşvik ve desteklerinden yararlanırken bazıları kapsam dışı kalmaktadır.
- Kredi veren kuruluşlar farklı işlem ve uygulama yaptığından bazı işletmeler KOBİ kredisi alırken diğerleri bundan yararlanamamaktadır.
- Bazı devlet teşviklerinde yalnızca imalat sanayi işletmeleri kapsama alınmakta, dolayısıyla diğer sektörlerdeki kuruluşlar devlet teşviklerinden yararlanamama durumu ile karşı karşıya gelmektedir.

2.1. KOBİ TANIMLARI

2.1.1. Türkiye'deki KOBİ Tanımı

KOBİ'ler gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ekonomilerde olduğu gibi ülkemiz ekonomisinde de gerek sayıları gerekse istihdama ve üretime yapmakta olduğu katkılar itibariyle önemli bir yere sahiptir. KOBİ'lerin performansını ekonomik ilişkilerde yaşanan gelişmeler, rekabet koşullarındaki hızlı değişme, teknolojik alandaki yenilikler yanında ekonomik faaliyeti düzenleyen kurallardaki değişmelerde etkilemektedir. Uluslararası finansal sistemde son dönemde yoğun olarak tartışılmakta olan Basel II düzenlemeleri KOBİ'leri çok yakından ilgilendirmektedir (Uluyol ve Çam 2009:121).

Finansal sektörde piyasa denetiminin geliştirilmesi yönündeki çabaların bir yansıması olan Basel II kriterleri finansal kuruluşlarla birlikte kredi kullananları da ilgilendirmektedir. Kredi kullanacak her işletme, mevcut uygulamalar çerçevesinde yurtdışından kredi sağlarken ve ülkemizde de kredi talebinde bulunurken Basel II kriterlerinden etkilenecektir. İşletmelerin geneline bakıldığında dünyadaki işletme sayısının % 90'ını, ülkemizde ise % 99,5'ini KOBİ'lerin oluşturduğu görülmektedir. İstanbul Sanayi Odası'nın 2004 yılı sonu rakamlarına göre ilk 1.000 işletmesinden 660'nın, TCMB'nin bilanço verilerinin topladığı 7.500'ü aşkın işletmenin ise 6.800'ünün Basel II kriterlerine göre KOBİ kapsamına girdiği gözlenmektedir. Bu nedenle Basel II kriterlerinin KOBİ'lerin etkilerinin incelenmesi yerinde olacaktır (Keskin, 2007:97).

Ortak bir KOBİ tanımının bulunmuyor olmasından dolayı ilk KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı (KSEP)'nin 2003 yılında hazırlanma sürecinde KOBİ'lere yönelik stratejilerin oluşturulması konusunda güçlüklerle karşılaşmıştır. Avrupa Birliğinde ortak KOBİ tanımına geçilmesi ve üye-aday ülkelere tavsiye niteliğinde yayınlanması üzerine ülkemizde tüm kurumlar için geçerli olacak ortak bir KOBİ tanımı belirlenmiştir. 18 Kasım 2005 tarih ve 25997 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan ve 18 Mayıs 2006 tarihinde yürürlüğe giren "Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin

Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik” ile KOBİ’lerin sınıflandırılmasında AB’de olduğu gibi çalışan sayısı, bilanço ve satış büyüklüklerini esas alan tanım uygulanmaya başlanmıştır. Ortak KOBİ tanımı ile sonraki yıllarda izlenecek politikalar için uygun bir karar verme zemini hazırlanmıştır. Ayrıca, ortak KOBİ tanımı KOBİ’lere verilen devlet destekleri konusunda Avrupa Birliği’ne olan taahhütlerimizin de sağlıklı bir ortamda takip edilebilmesini sağlamaktadır (KSEP, 2011:10).

KOBİ’ler “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik”e göre iki yüz elli kişiden az çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu yirmi beş milyon Türk Lirasını aşmayan işletmeler olarak tanımlanmış ve aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır (Uluyol ve Çam 2009:122).

- Mikro işletme: On kişiden az çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu bir milyon Türk Lirasını aşmayan çok küçük ölçekli işletmeler,
- Küçük işletme: On kişiden elli kişiye kadar çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu beş milyon Türk Lirasını aşmayan işletmeler,
- Orta büyüklükteki işletme: Elli kişiden fazla iki yüz elli kişiden az çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu yirmi beş milyon Türk Lirasını aşmayan işletmeler.

Ayrıca sermayesinin veya oy haklarının % 25’inden fazlası kamu kurum veya kuruluşunun kontrolünde olan işletmeler yönetmelikle belirtilen bu limitlerin içinde olsalar bile KOBİ sayılmamaktadır (KSEP, 2011:10).

Yönetmeliğe göre; yönetmelikteki sınırları aşmamak kaydıyla KOBİ’lere yönelik destek sağlayan kuruluşlar, kendi sektör ve büyüklük önceliklerini belirleyebilmektedir (KSEP, 2011:11).

2005 yılında yapılan KOBİ tanımı 04.11.2012 tarih ve 790 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren "Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik" ile revize edilmiştir. Bu tanıma göre Türkiye’de KOBİ’ler aşağıdaki gibi sınıflandırılmaktadır:

Tablo 2 – Türkiye’de KOBİ Tanımı

Kriter	Mikro Ölçekli KOBİ	Küçük Ölçekli KOBİ	Orta Ölçekli KOBİ
Çalışan Personel Sayısı	< 10	< 50	< 250
Yıllık Net Satış Hâsılatı	≤ 1 Milyon TL	≤ 8 Milyon TL	≤ 40 Milyon TL
Yıllık Mali Bilanço Toplamı	≤ 1 Milyon TL	≤ 8 Milyon TL	≤ 40 Milyon TL

Kaynak: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/11/20121104-11.htm> Erişim

Tarihi: 10.11.2013

2.1.2. AB’deki KOBİ Tanımı

AB’de bulunan farklı KOBİ tanımlarının rekabete zarar vermesi, ulusal bazda ve Birlik bazında karışıklığın doğmasına sebep olması nedeniyle AB ortak bir KOBİ tanımı geliştirmiştir. Ortak KOBİ tanımı ile Birlik veya üye ülkeler tarafından KOBİ’lere sağlanan kredi ve teşviklerin Birlik mevzuatına uygunluğu konusunda meydana gelen sorunların giderilmesi işletmelere eşit şartlarda rekabet etme olanağının sağlanması amaçlanmıştır. Ortak KOBİ tanımında farklı ölçekteki işletmelerin KOBİ kapsamında sayılması nedeniyle Birlik çapında KOBİ’lere ilişkin kredi, teşvik veya vergi uygulamalarının işletmeler arasındaki rekabeti olumsuz etkilemesi muhtemeldir. Birlik içinde işlemlerin daha düzenli işlemesi için zorunlu hale gelen KOBİ’lere ilişkin ortak tanım yapılmıştır (Salcı, 2007:11).

Avrupa Birliği’nde 2003/361/EC sayılı tüzük çerçevesinde 1 Ocak 2005’te yürürlüğe giren KOBİ tanımı çalışan kişi sayısı, yıllık ciroları veya bilanço büyüklüğü ve son

olarak da bağımsızlık kriterlerinden oluşan ölçüleri kapsamaktadır. Buna göre, AB’de KOBİ’ler aşağıdaki gibi sınıflandırılmaktadır (<http://ec.europa.eu>)

Tablo 3 – AB’de KOBİ Tanımı

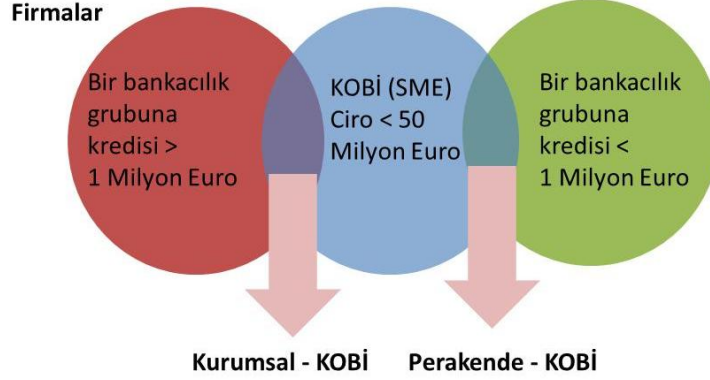
Kriter	Mikro Ölçekli KOBİ	Küçük Ölçekli KOBİ	Orta Ölçekli KOBİ
Çalışan Personel Sayısı	< 10	< 50	< 250
Yıllık Net Satış Hâsılatı	≤ 2 Milyon Avro	≤ 10 Milyon Avro	≤ 50 Milyon Avro
Yıllık Mali Bilanço Toplamı	≤ 2 Milyon Avro	≤ 5 Milyon Avro	≤ 43 Milyon Avro

Kaynak: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/sme-definition/index_en.htm Erişim Tarihi: 10.11.2013

2.1.3. Basel II Standartlarına Göre KOBİ Olma Şartları

Basel II’de ülkemizde şimdiye kadar yapılan KOBİ tanımlarından farklı olarak, sermaye yeterliliğini belirlemek için kullanılan standart yöntemde SME (Small and Medium Sized Entities) sınıfının sınırları firmaların yıllık toplam satış cirolarına göre belirlenmiştir. Toplam cirosu 50 milyon Euro’yu geçmeyen firmalar SME (KOBİ) olarak tanımlanmaktadır. Basel II’de yer alan KOBİ tanımına bağlı olarak KOBİ’ler için perakende veya kurumsal olmak önem kazanmıştır. Bir bankadaki toplam kredisi (Nakit + Gayrinakit) 1 Milyon Euro’nun altında kalan KOBİ’ler “perakende portföy” içinde tanımlanmakta, ilgili bankadaki kredi miktarı 1 milyon Euro’nun üstünde olan KOBİ’ler ise “kurumsal portföy” içinde tanımlanmaktadır (TBB, 2004:5).

Şekil 3 – Perakende / Kurumsal Firma Tanımı

Kaynak: TBB, Risk Yönetimi ve Basel II'nin Kobi'lere Etkileri, Bankacılar Dergisi, Sayı: 228, 2004, s.6

Aşağıdaki tabloda standart yönteme göre firma sınıflandırmaları özetlenmiştir.

Tablo 4 – Firma Sınıflandırmaları

Kredi Tutarı (K)	Yıllık Satış Cirosu (C)	Sınıflandırma
K > 1.000.000 EURO	C > 50.000.000 EURO	Kurumsal
K > 1.000.000 EURO	C < 50.000.000 EURO	Kurumsal - (KOBİ)
K < 1.000.000 EURO	C > 50.000.000 EURO	Kurumsal
K < 1.000.000 EURO	C < 50.000.000 EURO	Perakende - (KOBİ)

Kaynak: TBB, Risk Yönetimi ve Basel II'nin Kobi'lere Etkileri, Bankacılar Dergisi, Sayı: 228, 2004, s.6

Basel II standartlarına göre Kurumsal KOBİ ve kurumsal nitelikli tüm firmaların, standart yaklaşımla kredi riskinin ölçümünde dış derecelendirme kuruluşlarının vermiş oldukları derecelendirme notlarına bağlı olarak risk ağırlığına tabi tutulmaları gerekmektedir. Perakende KOBİ portföyüne dahil edilecek firmalar ise standart yüzde 75 risk ağırlığına tabi tutulacaklardır. İçsel derecelendirme yaklaşımında ise kurumsal,

kurumsal KOBİ ve perakende KOBİ nitelikli firmalar için farklı formüller kullanılacaktır. (TBB, 2006:20)

Basel II çalışmasında perakende portföy, ayrıntılı olarak şu kriterlerle tanımlanmaya çalışılmıştır (TBB, 2006:20).

Borçlunun Kimliği Kriteri: Borçlu gerçek kişi/kişiler veya küçük ve orta ölçekli bir işletme (KOBİ) olmalıdır.

Ürün Kriteri: Perakende portföye dahil edilecek alacak türleri, rotatif krediler, kredi kartları ve borçlu cari hesap, kredili mevduat hesapları dahil kredi kullandırma taahhütleri, bireysel krediler/tüketici kredileri (taksitli krediler, taşıt kredileri, öğrenci kredileri, ihtiyaç kredileri), finansal kiralamar, küçük işletmelere açılan krediler ve bunlar lehine verilen taahhütler olmalıdır.

Portföy Çeşitlendirmesi Kriteri: Birbirleriyle bağlı olduğu düşünülen küçük işletmeler veya şahıslar tek bir işletme olarak kabul edilir ve portföyde bu tarz firmalara verilen nakdi ve gayri nakdi kredi miktarının, bankanın toplam perakende kredi portföyünün % 0,2'sini geçmemesi gerekmektedir.

Kredi Büyüklüğü Kriteri: Bir bankacılık grubundan, ilgili firmanın (KOBİ) dahil olduğu konsolide şirketler grubuna kullandırılan toplam nakdi ve/veya gayri nakdi kredi tutarının 1 milyon eurodan az olması gerekmektedir.

Perakende krediler ile ilgili değinilmesi gereken bir diğer nokta ise, bankalar tarafından homojen kriterler göz önüne alınarak oluşturulmuş havuzlar bazında perakende portföyde sınıflandırılan kredilerin yönetilmesi gerektiğidir. Havuz oluşturma sürecinde bankalar, anlamlı bir risk farklılaştırması yarattıklarını ve mümkün olduğunca homojen risklerin gruplandırılmasını sağladıklarını göstermek zorundadırlar (TBB, 2006:20).

Bir bankadaki nakdi ve gayri nakdi kredilerinin toplamı 1 milyon euro'nun üstünde olan KOBİ'ler o banka için kurumsal KOBİ olarak nitelendirilecektir. Basel I'de firmalara verilen krediler risk yapısına bakılmaksızın teminat yapısı dikkate alınarak büyük oranda yüzde 100 risk ağırlığına sahipken Basel II ile birlikte kurumsal portföydeki firmaların risk ağırlığı firmanın kredi notuna göre değişecektir. Risk Ağırlığı bankaların söz konusu firma için karşılık olarak tutacağı sermaye miktarını dolayısıyla banka için getirisiz sermaye miktarını gösterecektir. Risk ağırlığı arttıkça firmanın kullanacağı fonun maliyetinin artması, risk ağırlığı azaldıkça söz konusu fonun maliyetinin azalması kaçınılmazdır. Bu kapsamda önemli olan konu kurumsal portföyde bulunan firmaların daha uygun fiyatla borçlanabilmesi için mutlaka bağımsız uluslararası derecelendirme kuruluşları tarafından verilmiş iyi bir nota sahip olmasıdır. Aksi takdirde derecelendirilmemiş bu tür firmalar yüzde 100 risk ağırlığına tabi olacak ve risk ağırlığı Türkiye'nin risk ağırlığından daha düşük olamayacaktır. Ülkemizde firmaların büyük çoğunluğunun bağımsız uluslararası derecelendirme kuruluşları tarafından verilmiş kredi notu bulunmamaktadır. Bu durum özellikle yüksek tutarlı kredi kullanan firmaları olumsuz etkileyecektir (Karpaz Çatalbaş ve Çatalbaş, 2008:7).

Bir firma toplam kullandığı kredi tutarına bağlı olarak (1 milyon Euro) bir bankada "perakende" portföyü içinde perakende-KOBİ olarak değerlendirilirken diğer bir bankada "kurumsal" portföy içerisinde kurumsal-KOBİ olarak değerlendirilebilecektir. Yani, satışları 50 milyon Euro'dan düşük olan bir firma bir bankadan 1 milyon Euro'nun altında kredi kullanırsa "perakende" portföyü içinde değerlendirilecek (Perakende-KOBİ) ve o portföyün risk ağırlığına tabi olacakken, diğer bankadan 1 milyon Euro'nun üzerinde bir kredi alırsa o bankada "kurumsal" portföyünde değerlendirilecek (Kurumsal-KOBİ) ve o portföyün risk ağırlıklarına tabi olacaktır. Bu iki bankanın sermaye yeterliliği için kullandığı yöntemlere göre değerlendirmede kullanılacak risk ağırlıkları da farklılık arz edecektir. Çalıştığı banka Basel II'deki standart yöntemi uygulayan ve mevcut durumda KOBİ olarak değerlendirilen bütün özellikleri günümüz tanımına uyan bir firma, kredilerinin toplam 1 milyon Euro'yu geçmesi halinde kurumsal portföy içerisinde değerlendirilerek kendisine dış derecelendirme kuruluşları tarafından verilen rating'ler bankaca esas alınacak ve derecelendirme sistemi nedeni ile artan kredi maliyetlerine maruz kalabilecektir. Bir

başka bakış açısıyla bir firmanın kullandığı krediler nedeniyle bir bankada kurumsal, diğer bir bankada perakende portföyde değerlendirilmesi ve risk ağırlıklarının her iki bankada da farklı olması durumu standart yöntemde firmaların lehine bazı durumlar ortaya çıkarabilmektedir (TBB, 2004:7).

Perakende portföyde yer alan firmalara bağımsız uluslararası derecelendirme kuruluşları tarafından derecelendirme notu verilmiş olmaksızın yüzde 75 risk ağırlığı uygulanacaktır. Bu durumda derecelendirme notu olmayan bir KOBİ bir bankadaki kredisinin 1 milyon euro üzerinde olması nedeni ile kurumsal KOBİ olarak nitelendirilecek, yüzde 100 risk ağırlığına tabi olacak ve daha yüksek maliyetle borçlanabileceken aynı firma diğer bir bankadan 1 milyon euro altında kredi kullanıyorsa o bankanın perakende KOBİ portföyünde yer alıp derecelendirme notu olmamasına rağmen yüzde 75 risk ağırlığına tabi olacak ve daha uygun fiyatla borçlanabilecektir. İlk bakışta perakende KOBİ portföyünde yer alanlar daha uygun fiyata kredi kullanabilecekler gibi görünse de bu noktada göz önünde bulundurulması gereken konu uluslararası derecelendirmeye tabi tutulmuş, notu iyi olan ve kurumsal portföy içinde yer alan bir firmanın yüzde 20'lere kadar düşebilen risk ağırlığına dahil olması dolayısıyla çok daha uygun maliyetle kredi kullanabilecek olmasıdır. Ayrıca Basel II ile birlikte bankalara sunulan alternatif risk ölçüm ve derecelendirme sistemlerinin de maliyet üzerinde etkili olabileceği düşünülmektedir (Karpaz Çatalbaş ve Çatalbaş, 2008:7-8).

Örneğin; cirosu 50 milyon Euro'nun altında kalan ve 4 Milyon Euro kredi ihtiyacı olan ve bir firmanın rating notu yoksa veya bu rating notu % 100 veya daha yüksek bir risk ağırlığına denk geliyorsa, firma ihtiyacı olan krediyi çeşitli bankalara bölerek 1 milyon Euro'nun altında dilimler halinde (mesela; 5 bankadan 800.000.- euro'luk dilimler) kullanmak isteyebilir. Bu durumda, firma cirosu 50 milyon Euro'nun ve toplam kredisi 1 milyon Euro'nun altında kaldığından perakende portföyde yer alacak ve bankalar tarafından % 75 risk ağırlığı ile değerlendirilecektir (TBB, 2004:8).

KOBİ'ler sonuçta % 100 veya daha yüksek bir risk ağırlığı ile değerlendirildiği duruma göre % 75 risk ağırlığı ile değerlendirilmesi sonucu daha uygun fiyatlarla

borçlanma imkanı yakalayarak fon maliyetlerini düşürebilecektir. İlk aşamada büyük oranda standart yöntem kullanılacağı ve daha gelişmiş yöntemlere geçişin zaman alacağı göz önüne alındığında bu ve benzeri politikalar uygulayarak maliyetleri düşürmek muhtemeldir. Ancak BDDK'nın gözetiminin olacağı ve perakende portföyde yer alan firmaların geçmişteki temerrüt durumlarının incelenerek bu firmalara uygulanan standart risk ağırlığının artırılabilceği unutulmamalıdır (TBB, 2004:9).

Basel II'de öngörülen kurumsal ve perakende KOBİ tanımı kapsamında ülkemizde faaliyette bulunan işletmeler dikkate alındığında Türkiye'de bulunan büyük sanayi firmaları haricindeki firmaların büyük çoğunluğunun perakende KOBİ sınıfında değerlendirileceği ortaya çıkmaktadır. Ülkemizde faaliyette bulunan işletmelerin çok büyük bir kısmı belirtilen tutarlarda faaliyet ve kredi hacmine sahip olmaması nedeniyle perakende portföyde yer almaktadır. Perakende portföyde yer alan ülkemiz firmalarının uluslararası derecelendirmeye tabi tutulmuş, iyi notu olan ve kurumsal portföy içinde yer alan bir firmanın elde edeceği avantajları sağlayamayacağı anlamına gelmektedir (TBB, 2006:23).

2.2. KOBİ'LERİN EKONOMİDEKİ YERİ

2.2.1. KOBİ'lerin Türkiye Ekonomisindeki Yeri

Ülkemizde Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Yıllık İş İstatistikleri 2009 yılı verilerine göre ülkemizde 250'den az çalışanı olan 3.222.133 girişim bulunmaktadır. Ülkemizde çalışan sayısı bilgisinin yanında satış hâsılatı ve bilanço değerlerini de içerecek şekilde düzenli yayınlanan başka bir veri bulunmamaktadır. Bu nedenle TÜİK Yıllık İş İstatistikleri verisinde 250'den az çalışanı olan girişim sayısı, toplam KOBİ sayısı olarak kabul edilmektedir. Çalışan sayısı 250'den az olmasına rağmen satış hâsılatı veya bilanço kriterleri bakımından KOBİ sayılma eşiğini aşan işletme sayısının toplam işletmelerin çok küçük bir oranı (yaklaşık binde bir) olduğu öngörülmektedir. Bu itibarla, KOBİ sayısı olarak TÜİK iş kayıtlarındaki 0 - 250 çalışanı bulunan girişim sayısını esas almak mevcut durumda seçilebilecek en iyi alternatif olarak görülmektedir (www.kobi.org.tr).

TÜİK Yıllık İş İstatistikleri 2009 yılı verilerine göre KOBİ'lerin ana sektör gruplarına göre dağılımı, tüm girişimlerin sektör ve ölçek bazındaki dağılımı ve aşağıda verilmiştir. Buna göre Türkiye'de toplam işletmelerin % 99,9 unu KOBİ'ler oluşturmaktadır. 0-9 çalışana sahip mikro ölçekli işletmeler, toplamın % 95,62'sini teşkil etmektedir. KOBİ'lerin % 82'si hizmet ve ticaret, % 13'ü imalat sektöründe faaliyet göstermektedir (www.kobi.org.tr).

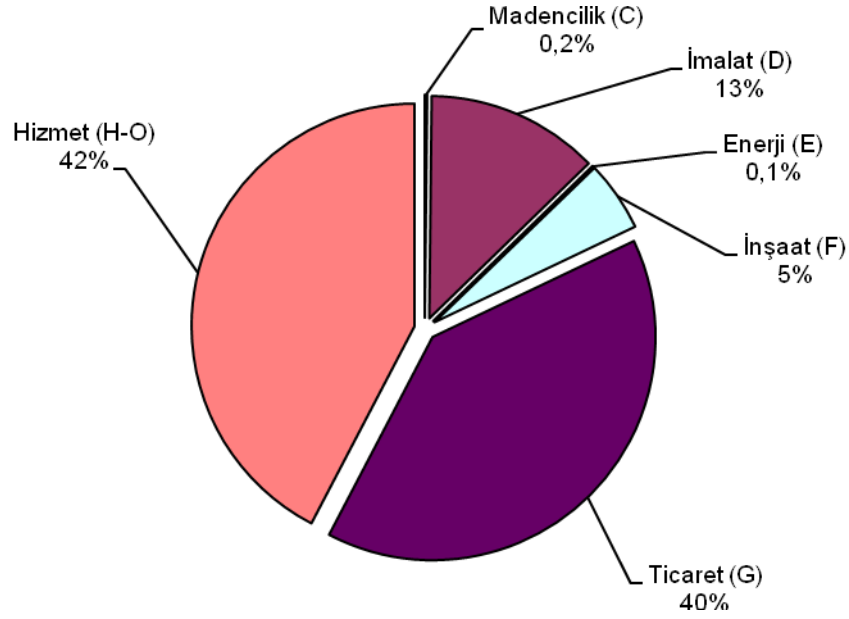
Tablo 5 Sektör ve Çalışan Sayılarına Göre Girişimlerin Dağılımı

SEKTÖR		1-9 ÇALIŞANI OLAN GİRİŞİM SAYISI	10-49 ÇALIŞANI OLAN GİRİŞİM SAYISI	50-249 ÇALIŞANI OLAN GİRİŞİM SAYISI	250+ ÇALIŞANI OLAN GİRİŞİM SAYISI	
C	Madencilik ve taşocakçılığı	4.326	994	301	63	
D	İmalat	364.513	33.152	6.827	1.381	
E	Elektrik, gaz, buhar ve sıcak su üretimi ve dağıtımı	1.545	204	71	47	
F	İnşaat	147.041	16.596	2.000	250	
G	Toptan ve perakende ticaret; motorlu taşıt, motosiklet, kişisel ve ev eşyalarının onarımı	1.242.625	35.897	2.448	345	
HİZMET	H	Oteller ve lokantalar	253.861	6.939	876	191
	I	Ulaştırma, depolama ve haberleşme	550.884	7.398	714	161
	J	Mali aracı kuruluşların faaliyetleri	49.642	1.315	123	62
	K	Gayrimenkul, kiralama ve iş faaliyetleri	209.366	7.854	1.578	529
	M	Eğitim	8.179	4.185	502	91

N	Sağlık işleri ve sosyal hizmetler	42.536	2.817	381	85
O	Diğer social, toplumsal ve kişisel hizmet faaliyetleri	209.665	4.395	383	124
Toplam		3.084.183	121.746	16.204	3.329
Ölçeklerine göre işletmelerin dağılımı		% 95,62	%3,78	%0,50	%0,10
AB 27'de ölçeklere göre dağılım (ortalama)		% 91,8	%6,4	%1,1	%0,2

Kaynak: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı 2011-2013 KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı, 2011, s.11.

Şekil 4- KOBİ'lerin Ana Sektör Gruplarına Göre Dağılımı

Kaynak: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı 2011-2013 KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı, 2011, s.12.

Tablo 6 - KOBİ'lerin Ekonomideki Payının Yıllar İçindeki Seyri

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Toplam istihdam içindeki pay (%)	78,7	79,2	80,6	79,4	78,5	78,0
Toplam katma değer içindeki pay (%)	60,9	56,6	58,5	57,3	56,2	55,2
Toplam satışlar içindeki pay (%)	67,3	69,3	69,4	67,4	67,2	65,5
Toplam yatırım içindeki pay (%)	61,3	57,6	62,0	44,6	44,6	50,0

Kaynak: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
2011-2013 KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı, 2011, s.12.

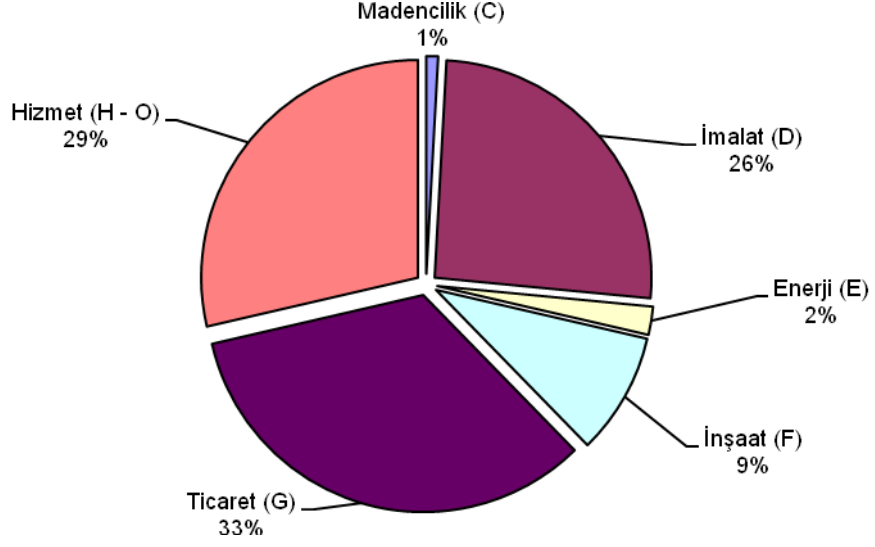
KOBİ'ler Türkiye'de (KSEP, 2011:12);

- Toplam istihdamın %78'ini,
- Toplam katma değer %55'ini,
- Toplam satışların %65,5'ini,
- Toplam yatırımların %50'sini,
- Toplam ihracatın %56'sını oluşturmaktadır.

Toplam krediler içindeki KOBİ kredilerinin payı ise %23'tür.

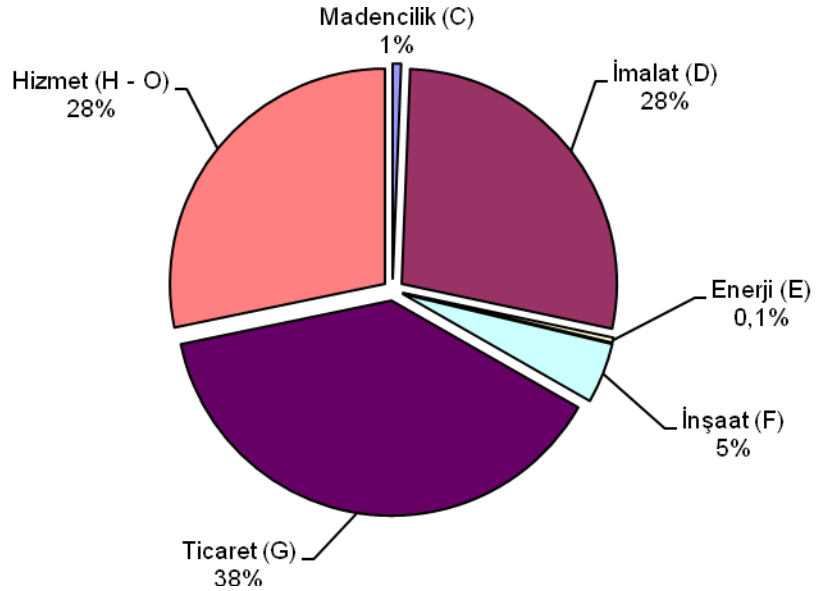
KOBİ'ler tarafından oluşturulan katma değer, istihdam ve ihracatın sektörlere göre dağılımı sırasıyla Şekil 5, Şekil 6 ve Şekil 7'de verilmiştir. Hizmet sektörü toplam istihdam ve katma değer içinde önemli paya sahipken, toplam ihracattaki payı % 3'te kalmaktadır.

Şekil 5 - KOBİ'ler Tarafından Oluşturulan Katma Değerin Sektörlere Dağılımı

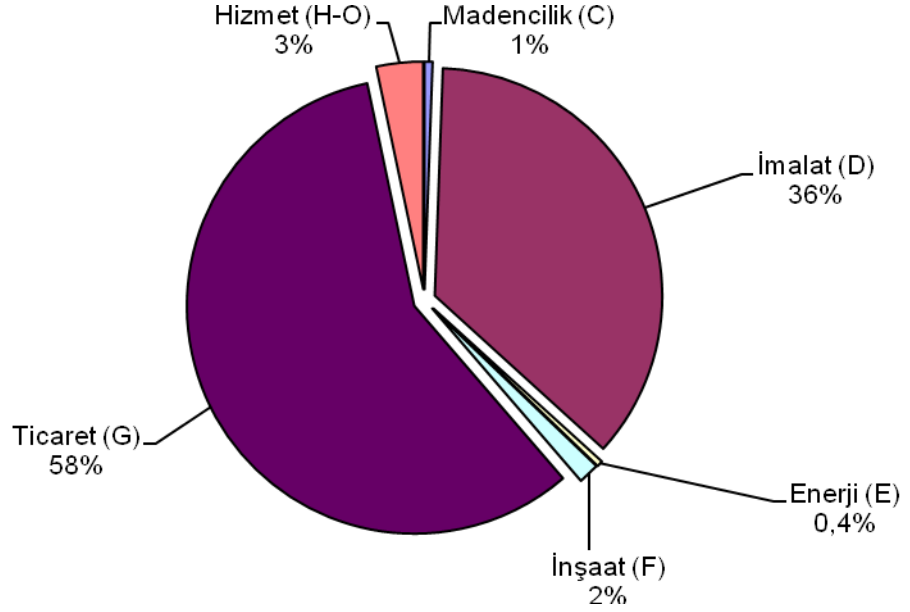
Kaynak: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
2011-2013 KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı, 2011, s.13.

Şekil 6 - KOBİ'ler Tarafından Oluşturulan İstihdamın Sektörlere Dağılımı

Kaynak: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
2011-2013 KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı, 2011, s.13

Şekil 7 - KOBİ'ler Tarafından Yapılan İhracatın Sektörlere Dağılımı

Kaynak: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı 2011-2013 KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı, 2011, s.14.

Şekil 5 ve 7'de KOBİ'lerce oluşturulan toplam katma değer ve ihracatta en büyük payı aldığı görülen ticaret sektörü, Tablo 7'de çalışan başına düşen katma değer açısından tüm sektörler içinde son sırada yer almaktadır (KSEP, 2011:14).

Tablo 7 - KOBİ'lerde Sektörel Bazda Çalışan Başına Düşen Katma Değer ve İhracat

Sektör	Çalışan başına yıllık katma değer - TL (2008)	Sıralama	Çalışan başına yıllık ihracat USD (2007)	Sıralama
Madencilik (C)	28.624,2	2	7.203,9	4
İmalat (D)	19.543,3	4	11.587,1	3
Enerji (E)	239.424,3	1	14.631,2	1
İnşaat (F)	22.262,0	3	1.496,7	5
Ticaret (G)	17.335,2	6	12.121,3	2
Hizmet (H-O)	18.075,8	5	908,5	6

Kaynak: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı 2011-2013 KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı, 2011, s.14.

2.2.2. KOBİ'lerin AB Ekonomisindeki Yeri

AB'nin KOBİ tanımında belirtilen sınıflandırma baz alınarak yapılan incelemelere göre, AB'de sanayide 16,2 milyon mikro işletme, 1,9 milyon küçük işletme ve 130.000 adet de orta boy işletme bulunmaktadır. Diğer sektörler de göz önüne alınırsa toplam KOBİ sayısı 30 milyonu bulmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, KOBİ'ler AB'de faaliyet gösteren işletmelerin % 99,8'ini oluşturmaktadır (Bayülken ve Kütükoğlu, 2012:8).

AB üyesi ülkeler içinde faaliyet gösterdikleri alanlar açısından işletmeler dokuz sektöre bölünmüştür. Bu sektörler (Bayülken ve Kütükoğlu, 2012:8);

- Enerji ve su kaynakları (santraller, dağıtım, satış),
- Maden izabe ve işlenmesi, kimya sanayi,
- Metal işleme, madeni eşya, elektrikli-elektriksiz makine imalat sanayi,
- Diğer imalat sanayi (gıda, içki, toprak, v.s.),
- İnşaat sektörü,
- Ticaret, mümessillik, dağıtım ve turizm,
- Ulaşım ve haberleşme sektörü,
- Banka, finans, sigorta, kiralama ve iç hizmetler,
- Diğer hizmetlerden oluşmaktadır. Bu dokuz sektör ise kendi içinde 60 iş koluna ayrılmıştır. Bu sektörler içinde AB KOBİ'lerinin payları Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8 - AB Ülkelerinde Sektörler İçinde KOBİ Payları (2011)

Sektör	Paylar (%)
Enerji ve su kaynakları	27,00
Maden işleme, Kimya sanayi	15,05
Metal işleme, Madeni eşya, Makine	17,92
Diğer imalat sanayi	16,45
İnşaat sektörü	5,96
Ticaret, Dağıtım, Turizm	5,24
Ulaşım, Haberleşme	5,30
Banka, Finans, Sigorta	3,02
Diğer hizmetler	4,06

Kaynak: Bayülken, Yavuz ve Kütükoğlu, Cahit, (2012): “Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmeleri (KOBİ’ler)”, TMMOB Makina Mühendisleri Odası, Genişletilmiş Dördüncü Baskı, Yayın No: MMO/583, s.9.

Sektörler bazında bakıldığında KOBİ’lerin tüm imalat sanayindeki payı % 49,42, enerji ve suyun kaynakları sektöründeki payı ise % 27,00 olmaktadır. Bu sonuçlardan KOBİ’lerin sanayideki önemi anlaşılmaktadır (Bayülken ve Kütükoğlu, 2012:9).

2.3. KOBİ’LERİN TEMEL ÖZELLİKLERİ

Yerine getirdikleri işlevler nedeniyle gelişmiş ülke ekonomilerinde büyük bir pay sahibi olan KOBİ’ler, ekonomik sistemin önemli ve vazgeçilmez bölümünü meydana getirmektedirler. Tüketicilerin günlük, sürekli ihtiyaçlarını karşılamaları, toplumun tüm kesimleri ile direkt ilişki kurabilmeleri, tüketici isteklerine ve yeniliklere hızla uyum sağlayabilmeleri KOBİ’lerin ekonomik ve sosyal hayatta istikrar unsuru olmalarının göstergeleridir (Akgemci, 2001:18).

Çalışma yöntemlerindeki esneklik sayesinde KOBİ’ler, değişen piyasa koşulları ve teknolojik gelişmelere hızla uyum sağlayabilmektedir. Bürokratik olmayan yalın ve yeniliklere açık yönetim tarzı, KOBİ’lere süratli karar alma ve uygulama avantajı sağlamaktadır. KOBİ’ler butik üretim sayesinde ürün farklılaşması sağlamakta ve büyük işletmelere ara malı temin ederek tedarik zincirini tamamlamaktadır. KOBİ’ler

günümüzde bu özelliklerinden dolayı “büyüyemediği için küçük kalmış” işletmeler olarak değil “ekonomik kalkınmanın itici gücü” olarak değerlendirilmekte ve ülkelerin gelişme stratejilerinin önemli bir parçasını oluşturmaktadırlar. Tablo 9’da Türkiye’deki KOBİ’lerin ekonomideki paylarının seçilmiş bazı ülkelerle mukayesesi verilmektedir (KSEP, 2011:15).

Tablo 9 - KOBİ’lerin Ekonomideki Paylarının Seçilmiş Ülkeler İle Karşılaştırması

Ülke	Tüm işletmeler içindeki	Toplam istihdam	Katma değer içindeki
A.B.D.	98,9 ^b	57,9 ^b	50 ^g
Hindistan	97,3 ^e	66,9 ^e	
Japonya	98,2 ^b	66 ^b	49,3 ^b
G.Kore	99,9 ^f	87,7 ^f	49,2 ^f
Brezilya	99,9 ^e	67 ^e	
Malezya	99,9 ^e	65,2 ^e	31,2 ^g
AB 27	99,8 ^c	67,4 ^c	57,7 ^c
İngiltere	99,6 ^b	54,1 ^b	51 ^b
Almanya	99,5 ^b	60,4 ^b	53,6 ^b
İtalya	99,9 ^b	81,1 ^b	71,3 ^b
Türkiye	99,9^a	78^a	55^a

Kaynak: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı 2011-2013 KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı, 2011, s.15

KOBİ’lerin, sadece ekonomik hayatta değil sosyal hayatta da önemli rolleri vardır. Ülkede geniş bir alana yayılan KOBİ’ler, bölgesel gelişmişlik farklarını gidermede, istihdam olanağı meydana getirip bunu sürdürmede ve demokratik hayatı canlı tutmada önemli bir güçtür (Akgemci, 2001:18).

KOBİ’ler, gelir dağılımında denge oluşturmaları nedeniyle sosyal kalkınmada da önemli bir işlev görmektedirler. KOBİ’ler, faaliyet gösterdikleri bölgelerde istihdam ve gelir artışı sağlayarak, büyük şehirlere doğru göçü önlemekte ve buldukları bölgede, canlı yaşama ve büyüme potansiyeli yüksek olan yeni işletmelerin doğuşuna ortam hazırlamaktadırlar (KSEP, 2011:15).

KOBİ girişimcilerinin mülkiyet tutkuları, başarılı olma arzuları, cesaretli adımları ve yatırım yapma istekleri istikrarın temel mekanizmasını oluşturmaktadır. Başarılı girişimciler, potansiyel girişimcileri etkileyerek onların da ekonomiye girmelerine neden olmakta ve böylece ülkenin tüm yaratıcı girişimci potansiyeli ortaya çıkmaktadır. Güçlü KOBİ'ler, büyük işletmeleri de olumlu yönde etkileyecek ve sosyal yönden bir rahatlama olacaktır (Akgemci, 2001:18).

Ülkemiz açısından KOBİ'lerin taşıdıkları önem aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Akgemci, 2001:18).

- KOBİ'lerin emek yoğun teknoloji ile çalışma ve kaynak kullanımında etkili olma özelliğine bağlı olarak ülke çapında istihdam yaratmak ve işsizliğin azaltılmasına katkıda bulunmak.
- Talep değişikliklerine ve çeşitliliklerine daha kolay ve daha kısa bir sürede uyum sağlamak.
- Büyük ölçekli işletmelerin kullandıkları hammadde, yardımcı malzeme, işletme malzemesi veya yarı mamul gibi girdileri üreterek onların gelişimini tamamlama ve böylece ekonomide "yan sanayi" oluşturmak.
- Büyük ölçekli işletmelerin ürettiği aynı mal ve hizmetleri üreterek rekabetçi bir ortam oluşturarak ekonomiye canlılık kazandırmak.
- Esneklik ve yenilikleri teşvik etmek.
- Emek yoğun olmaları nedeniyle bölgesel istihdam olanaklarının artırılmasına önemli katkıda bulunarak küçük şehirlerden büyük şehir merkezlerine insan göçünün engellenmesine ve bölgenin kendi potansiyeli içinde kalkınmasına temel oluşturmak.

- Gelir dağılımını olumlu yönde etkileyerek sermayenin büyük sanayi işletmelerinde ve az kişinin elinde toplanmasını önleyerek toplumda gelirin gerek fonksiyonel gerekse bölgesel düzeyde dağılımını olumlu yönde etkilemek.

2.3.1. İşletme Büyüklükleri

TÜİK Yıllık İş İstatistikleri 2009 yılı verilerine göre Türkiye’de işletmelerin % 95,62’si 1 - 9 çalışanı olan “mikro ölçekli” işletmeler, % 3,78’i 10 - 49 çalışanı olan “küçük ölçekli işletmeler”, % 0,50’si 50 - 249 çalışanı olan “orta ölçekli işletmeler” ve % 0,10’u 250 ve daha fazla çalışanı olan “büyük ölçekli işletmeler”dir. KOBİ ölçeğindeki işletmelerin ortalama çalışan sayısı 3 iken büyük ölçekli işletmelerde ortalama çalışan sayısı 735’tir. Tablo 10’da sektörel bazda KOBİ ve büyük ölçekli işletmelerin ortalama çalışan sayıları verilmektedir. (KSEP, 2011:16)

Tablo 10 - Sektörlere Göre Ortalama Çalışan Sayıları

SEKTÖR	KOBİ ölçeğindeki işletmelerin ortalama çalışan sayıları	Büyük ölçekli işletmelerin ortalama çalışan sayıları
Madencilik (C)	19	852
İmalat (D)	6	686
Enerji (E)	5	1.342
İnşaat (F)	6	485
Ticaret (G)	2	814
Hizmet (H-O)	2	682

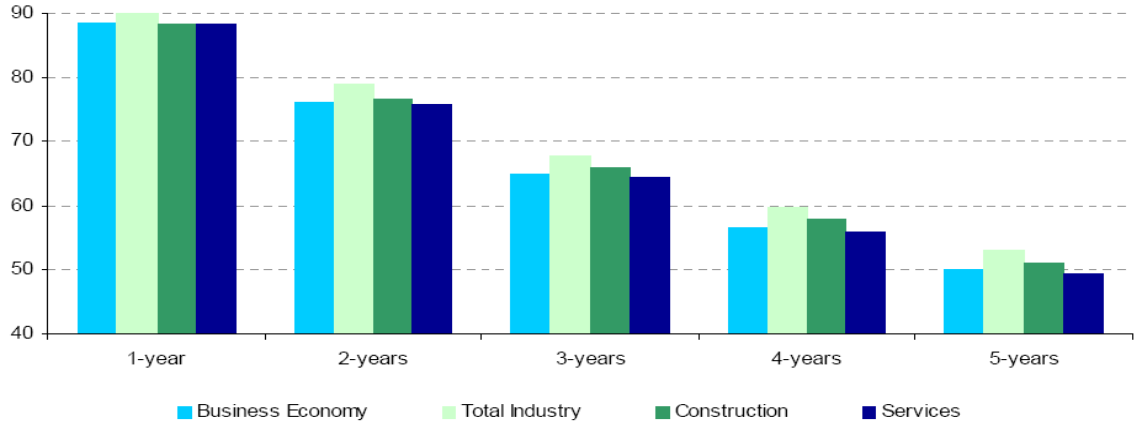
Kaynak: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı 2011-2013 KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı, 2011, s.16

KOBİ’ler büyük oranda mikro ölçek seviyesinde faaliyet gösterdiklerinden ölçek ekonomisinin avantajlarından yeterince faydalanamamaktadırlar. Küçük hacimli ve düzensiz girdi siparişleri nedeniyle tedarikte kalite standardı ve iskonto sağlayamamakta, aynı şekilde pazarlama aşamasında da küçük hacimli iş paketleri nedeniyle maliyet dezavantajı ile karşılaşmaktadırlar (KSEP, 2011:16).

2.3.2. Hayatta Kalma Süreleri

Yeni kurulan işletmelerin ülkemizde ortalama hayatta kalma sürelerine ilişkin bir veri mevcut durumda bulunmamaktadır. Şekil 8’de AB’de 2001 yılında kurulan işletmelerin ilk 5 yıl içinde hayatta kalma yüzdeleri verilmiştir. Buna göre ilk 5 yıl içinde bütün sektörlerdeki işletmelerin ortalama % 50’si kapanmaktadır. İlk 5 yıldaki kapanma oranının KOBİ ölçeğindeki işletmeler için daha da fazla olacağı öngörülmektedir (KSEP, 2011:18).

Şekil 8 - AB’de 2001 Yılında Kurulan İşletmelerin İlk 5 Yıl İçinde Hayatta Kalma Yüzdeleri

Kaynak: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı 2011-2013 KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı, 2011, s.18.

2.3.3. Sermaye Yapısı ve Finansman Kaynakları Kullanımı

Ülkemizdeki KOBİ’lerin sorunlarının başında finansman gelmektedir. Kar marjları düşük olan KOBİ’ler gerek yatırım yaparken gerekse işletme sermayesi oluşturmada duydukları kaynak ihtiyaçlarını karşılarken birtakım bürokratik uygulamalar, ödeyemeyecekleri kadar yüksek faiz oranları ve ödeme koşulları ile karşı karşıya kalmaktadırlar (Akgemci, 2001:32).

Türkiye’de kredi garanti ve girişim sermayesi sistemlerinin yeterince yaygınlaşmamış olması, KOBİ’lerin kredi ve diğer finansman kaynaklarından düşük

oranda yararlanmasına neden olmaktadır. Bu durumu sadece dış etkenlere bağlamak doğru değildir. İstanbul Ticaret Odasının 2006 Yılı İstanbul Küçük Sanayi Kapasite Kullanım araştırması kapsamında incelenen KOBİ kredi kullanmama nedenleri olarak % 21 oranında formalitelerin çokluğunu, % 12 oranında teminat güçlüğüne göstermiş bilgi eksikliği ise % 25 olarak bildirilmiştir (KSEP, 2011:21).

KOBİ'lerin finansman kaynak kapsamında değerlendirilebilecekleri temel kaynaklar, mali sistemden sağlanan fonlar (banka ve özel finans kurumu kredileri, finansal kiralama borçları, factoring borçları, tüketici finansman şirketlerinden sağlanan fonlar, sermaye piyasalarından sağlanan fonlar, vb.) ticari borçlar (senetli ve senetsiz), ortak ve iştiraklere olan borçlar, kamu destekleri ve özkaynaklarıdır (Yüksel, 2005:9).

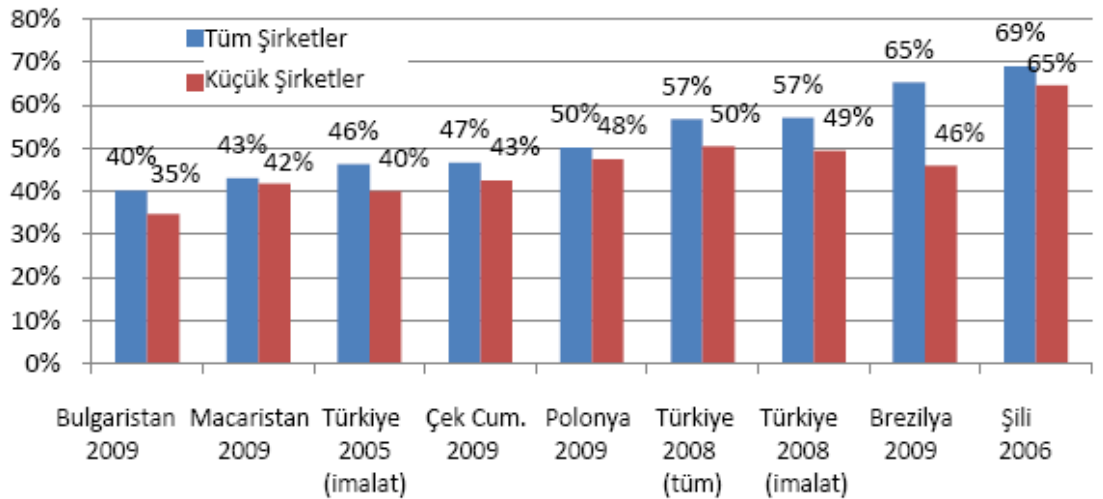
KOBİ'lerin finansal özellikleri aşağıda belirtilmiştir (Akgemci, 2001:32);

- KOBİ'lerin ayrı bir finansman bölümü yoktur.
- KOBİ'lerde işletme sahibinin işletmesi ile özdeşleşerek kader birliğine girmiş olması bu işletmelerin kredilendirilmesi şartlarında da etkisini göstermektedir. Nitekim KOBİ'ler kredilendirilirken, kredi verilen işletmenin performansı ve ödeme gücünden ziyade işletme sahibinin kişi olarak gösterebileceği teminatlara bakılmakta işletme sahibi işletmesinden önde gelmektedir.
- Küçük işletme sahibi işletmenin iflası durumunda işletmesindeki varlıklara ilave olarak tüm kişisel varlığını da kaybetmek durumunda kalmaktadır. Böylesi bir risk dolayısıyla işletme sahipleri, kredi almaktan çekinebilmektedirler.
- Büyük işletmelere göre KOBİ'ler otofinansman bakımından daha olumsuz şartlar taşımaktadır. Otofinansman tutarı bu işletmelerde düşük düzeylerde kalmaktadır.
KOBİ'lerin finansal avantajları olarak (Akgemci, 2001:32)
- Bağımsızlık,
- Sübvansiyonlar sayılmaktadır.

KOBİ'ler, daha çok aile desteği ve bireysel borçlarla ve çoğunlukla yetersiz öz kaynak ile kurulmaktadır. KOBİ'ler faaliyetlerini öncelikli olarak öz kaynaklarıyla finanse etmektedirler. Özkaynaklarının yetersiz olduğu aşamada ise ticari kredi kullanımına başvurumaktadırlar. İşletme döneminde diğer finansman araçlarının kullanımı ise göreceli olarak daha az gerçekleşmektedir. KOBİ'lerdeki sermaye yetersizliği yeni yatırımların yapılmasını, yüksek teknoloji teminini engellemekte, ekonomik dalgalanmaların olduğu dönemlerde bu sorunlar daha da fazla hissedilmektedir (KSEP, 2011:20).

Dünya Bankası 2010 Türkiye Yatırım Ortamı Değerlendirme Raporuna göre Türkiye'de kredi kullanan küçük işletmelerin oranı % 50, orta ölçekli ve büyük işletmelerin oranı sırasıyla % 68 ve % 62'dir. Şekil 9'da, Türkiye ve bazı ülkelerin küçük işletmeleri arasında kredi kullananların oranının karşılaştırması verilmektedir. KOSGEB veritabanında kayıtlı kredi kullanan imalat işletmelerin % 66'sı sadece işletme kredisi, % 14'ü sadece yatırım kredisi, % 8'i sadece ihracat kredisi, diğerleri de birden fazla kredi türünü kullanmaktadır. Aynı veri kaynağına göre kullanılan teminat türleri içinde % 56 ile "ipotek" birinci sıradadır. Kredi garanti sisteminden yararlananlar ise % 0,85'te kalmaktadır (KSEP, 2011:20).

Şekil 9 - Türkiye ve Bazı Ülkelerde Kredi Kullanan İşletmelerin Oranı

Kaynak: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı 2011-2013 KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı, 2011, s.20

KOBİ'lerin finansal dezavantajları ise şunlardır (Akgemci, 2001:33)

- Yetersiz finansman bilgisi,
- Modern finansman tekniklerini yeterince izleyememe,
- Sermaye piyasasına girememe,
- Yeni ortak alımında her iki tarafta da tereddütler,
- Otofinsman olanaklarının kısıtlı olması,
- Genelde kredi almada teminat sorunu
- İşletme sahibinin kişisel varlıklarıyla sorumlu tutulması,
- Kredi hacminin düşük, kredi maliyetinin yüksek olması.

Ülkemizde ayrı bir finansman bölümü bulunan KOBİ sayısı çok azdır. KOBİ yöneticilerinin finansman bilgilerinin yeterli olmaması ve bu konularda nitelikli eleman istihdam edilmemesi veya edilememesi finansman sorununu arttırmaktadır (KSEP, 2011:21).

Kredibilite değerlendirmesi yapan bankaların KOBİ'lerde dikkate aldıkları kriterlerin başında işletme sermayesi gelmektedir. Zayıf sermaye yapısına sahip KOBİ'ler için kredi maliyetleri diğer KOBİ'lere göre daha yüksek olabilmektedir. Zayıf sermaye yapısı da dolaylı olarak kredi kullanımını etkilemektedir (KSEP, 2011:21).

Krediye erişimde soruna neden olan bir başka iç etken kayıt dışılıktır. Bu durum, KOBİ'lerin bilgi verme konusunda ketum davranmasına, verdikleri bilgilerin ise hatalı olmasına neden olmaktadır. Eksik ve hatalı bilgiler verilecek kredi miktarı ve ödeme gücüne ilişkin karar alınmasını güçleştirmekte kredi değerlendirme sürecinde sorun oluşturmaktadır. (KSEP, 2011:21).

Proje hazırlama ve uygulama konusundaki yetersizlikleri nedeniyle KOBİ'ler projeye dayalı destek veren KOSGEB, TÜBİTAK gibi kurumlar ve AB fonlarından yeterince faydalanamamaktadırlar (KSEP, 2011:21).

Finansman sorunları nedeniyle KOBİ'ler gelişmiş teknolojilere sahip olamamakta, ürün kalitesi ve maliyeti bu durumdan olumsuz etkilenmektedir. Emek yoğun üretim tekniklerinin kullanılması, düşük ürün kalitesi, yüksek maliyet, pazarlama gücünü zayıflatmaktadır (KSEP, 2011:21).

2.3.4. KOBİ'lerde SWOT Analizi

KOBİ'lerin ulusal ekonominin önemli bir bölümüne sahip olması tarihsel bir rastlantı değildir. KOBİ'ler, bir çok durumda büyük firmalardan daha fazla avantajlara sahiptirler. Öncelikle küçük bir işletmeye sahip olmak büyük işletmelerle rekabet etmede girişimciye iki temel avantaj sağlayabilir. Bunlar müşteri ve işletme personeli ile daha yakın ilişkiler içerisinde girebilmek ve pazarlama, üretim ve hizmet konularında büyük işletmelere göre daha esnek olabilmektir (Akgemci, 2001:15).

KOBİ girişimcileri, faaliyette buldukları yerel pazarı daha iyi tanıyan, pazarın özelliklerini ve gereksinimlerini daha iyi görebilen, pazardaki alıcı ve satıcılarla daha yakın ilişkiler içerisinde olabilen kişilerdir. Özellikle, müşteriyle olan yakın ilişkileri, bu işletmelere büyük işletmelerin sahip olamayacakları bir üstünlük sağlamaktadır. Müşteri büyük işletme ile KOBİ arasında seçim yapmak zorunda kaldığında yakın ilişki içinde olduğu KOBİ'leri tercih etmektedir (Akgemci, 2001:15).

KOBİ'ler, pazarı yakından takip etmeleri, müşterilerin ihtiyaçlarını daha iyi bilmeleri ve personeliyle daha yakın ilişkiler kurabilmeleri nedeniyle üretim, pazarlama ve hizmet konularında büyük işletmelerden daha fazla bir esnekliğe sahiptirler. Bu esneklik sayesinde dış çevrede meydana gelebilecek değişikliklere yerinde ve zamanında uyum sağlayabilme olanağı sahip olan KOBİ'ler birçok olumsuzluğu daha az bir zararla geçiştirebilmektedirler (Akgemci, 2001:15).

Ekonomiye dinamizm ve serbest rekabete dayalı piyasa ekonomisine işlerlik kazandıran KOBİ'ler çalışma yöntemlerindeki esnekliğin getirdiği bir takım avantajlara sahip olsalarda avantajlarının yanında bazı zayıf yönleride bulunmaktadır. Tablo 11'de KOBİ'lerin SWOT analizi özet halinde gösterilmiştir (KSEP, 2011:38).

Tablo 11 - KOBİ'lerin SWOT Analizi

KOBİ'lerin güçlü yönleri:
<ul style="list-style-type: none">• Karar mekanizmalarının esnekliği,• Yöneticilerinin büyüme ve girişimcilik konusundaki istekliliği,• Yönetimin kademesinde ağırlıklı olarak genç kişilerin bulunması sayesinde yeniliklere açık olmaları,• Yöneticilerin personel ile yakın ilişki kurabilmesi,• İşletme sahiplerinin daha iyi tanıdıkları ve tanındıkları kendi bölgelerinde yatırım yapmaları ve bu sayede diğer işletmelerle, yerel yönetimlerle daha kolay iletişim kurabilmeleri,• Büyük miktarda yatırım yapmadan önce küçük iş paketleriyle yeni pazarların tepkilerini ölçme şansına sahip olmaları,• Pazar ve teknoloji değişikliklerine büyük işletmelere göre daha hızlı uyum sağlamaları,• Müşterileri ile yakın ilişkide olmaları sayesinde faaliyette buldukları yerel pazarları daha iyi tanıyabilmeleri,• Kendi belirledikleri belirli alanlarda uzmanlaşabilmeleri ve bu alanlarda ürün çeşitliliğini arttırmaları,• Öz sermaye ağırlıklı olarak çalışmaları sayesinde ekonomik dalgalanmalardan daha az etkilenmeleri,

KOBİ'lerin zayıf yönleri:

- Yeni iş fikrine sahip girişimcilerin, bu iş fikrini hayata geçirme konusunda yeterli girişimcilik kültürü ve bilgi altyapısına sahip olmadan, fizibilite çalışması ve iş planı hazırlamadan iş kurmaları,
- İşletme yönetimini profesyonel yöneticilere devretmekten kaçınmaları,
- İşletme ve yönetim fonksiyonlarının gereği gibi yerine getirilmesi konusunda bilgi eksikliklerinin bulunması,
- Ekonomik değişikliklerle ilgili öngörülerini zamanında geliştirememeleri,
- Nitelikli işgücü bulma ve maliyetlerini üstlenmede sıkıntı çekmeleri,
- Yeni teknolojiler konusunda bilgiye erişimde yetersiz kalmaları,
- Sermaye birikimlerinin ileri teknolojiye yatırım için yetersiz olması,
- Ar-Ge, inovasyon ve sınai mülkiyet hakları konularında sınırlı düzeyde farkındalığa ve bilgiye sahip olmaları,
- Ölçek ekonomisinden yararlanamamaları,
- Diğer işletmelerle işbirliği yapmaktan kaçınmaları,
- Marka oluşturma bilincinin yerleşmemiş olması,
- Modern pazarlama yöntemlerini kullanmamaları,
- Kamu ihale kriterlerini sağlayamamaları ve / veya iş tutarlarının KOBİ'ler için yüksek olması,

- Dış pazarları araştırma konusunda bilgiye erişim yeteneklerinin sınırlı olması,
- Ürün / hizmet kalitesinde belirli standart düzeyini sürekli olarak koruyamamaları,
- Verimliliğe dayalı iş kültürü geliştirmede zayıf kalmaları,
- Teminat sorunu nedeniyle kredi temininde güçlük yaşamaları,
- Yaygın kayıt dışılık nedeniyle bankalara, kredi garanti kuruluşlarına ve diğer finans kuruluşlarına doğru, yeterli bilgi sunamamaları ve bunun sonucunda finansman kaynağı bulmakta zorlanmaları,
- Proje hazırlama ve uygulama konusundaki deneyim eksiklikleri nedeniyle projeye dayalı devlet destekleri ve AB fonlarından yeterince yararlanamamaları.

KOBİ'lerin fırsatları:

- Kamu hizmetlerinin sunumunda KOBİ ihtiyaçlarına duyarlılığı ön planda tutan AB Küçük İşletmeler Yasasının kamu kurumlarınca benimsenmesi,
- Ekonomik ve sosyal kalkınmadaki paylarından dolayı KOBİ'lerin öneminin kamu kurumları, finansman kuruluşları, yerel yönetimler, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşlarınca benimsenmiş olması,
- KOBİ'lere yönelik olarak pek çok kurum tarafından destek uygulanıyor olması,
- KOBİ'lere yönelik AB ve diğer yurt dışı fonların varlığı,
- KOSGEB hedef kitlesinin hizmet ve ticaret sektörlerini de kapsamaması,

- Kalkınma Ajansları, Yatırım Destek Ofisleri, KOSGEB Hizmet Merkezleri ve KGF A.Ş. şubelerinin yaygınlaşması,
- Teşvik sisteminde sektörel ve bölgesel uygulamaya geçilmiş olmasının rantabl olmayacak yatırımları dolaylı olarak önlemesi,
- Sanayi Stratejisinin hazırlanmış olması ve bu stratejide sanayi ile ilişkili hizmet sektörlerinin geliştirilmesine önem verilmesi,
- Sektörel strateji belgelerinin hazırlanması,
- Mesleki ve teknik eğitim konularındaki stratejilerin varlığı,
- 2008 krizinde yeterliliğini ispatlamış güçlü bir bankacılık sektörünün varlığı.

KOBİ'lere yönelik tehditler:

- Genel anlamda girişimcilere ve teknolojik yeniliğe dayalı yeni iş fikrine sahip girişimcilere başlangıç döneminde rehberlik ve finansman hizmeti verecek yapıların sayısının yeterli olmaması,
- Ekonomideki belirsizlik dönemlerinin KOBİ yöneticilerinin öngörüle bulunmasını güçleştirmesi,
- Çin başta olmak üzere Güney Asya ülkelerinden ucuz ithalat yapılıyor olması,
- İstihdam ve vergi yüklerinin yurt dışı pazarlarda rekabette dezavantaj oluşturması,
- KOBİ'lere yönelik desteklerde mükerrerlikleri önlemek, desteklerin birbirini tamamlayıcılığı nitelikte tasarlanmasını sağlamak ve uygulamaları izlemek konusunda kurumsal bir yapılanmanın mevcut olmaması,

- Politika üreticilerin yararlanabileceği KOBİ istatistiklerinin yetersiz olması,
- KOBİ'lere danışmanlık hizmeti verecek kişi ve kuruluşların yeterliliklerini belgeleyecek sistemin mevcut olmaması,
- Uygun yatırım alanları konusunda rehberlik hizmeti sunulmaması,
- İklim değişikliği ve çevre konularındaki ulusal yükümlülüklerin KOBİ'lere getireceği yüklerin varlığı,
- Farklı kurumlar tarafından alınan benzer içerikli belgeler nedeniyle işgücü ve zaman kayıplarının yaşanması,
- E-devlet uygulamalarının yeterince yaygınlaşmamış olması,
- Kredi garanti ve girişim sermayesi sistemlerinin yeterince yaygınlaşmamış olması,
- KOBİ Borsasına işlerlik kazandırılmamış olması,
- KOBİ ölçeğindeki işletmelerin, birbirleri arasındaki alım satım ilişkilerinde teslim terminlerine ve ödeme zamanlarına uymamaları.

2.3.5. KOBİ'lerin Rekabet Gücü

İhracat ülke ekonomisi ve kuruluşlar yönünden büyük bir öneme sahip olup ülke ekonomisinin gelişmesinde ve kalkınmasında önemli rol oynamaktadır. İhracata yönelmiş KOBİ'lerin ihracatlarını geliştirme kapsamında karşılaştıkları başlıca sorunlar arasında kalite kontrolü ve standardizasyon bulunmaktadır. KOBİ'lerin fiyat maliyet ilişkisini doğru kuramamaları da ayrı bir sorun kaynağıdır. Temelde ihracatta

KOBİ'lerin kronik sorunları, ihracat pazarlaması yönetimi düşüncesinin ve yaklaşımının uygulanamamasından kaynaklanmaktadır (Akgemci, 2001:30).

KOBİ'ler içinde pek az işletme (toplam işletmelerin % 8'i kadar) doğrudan ihracat yapmaktadır. İhracatı kısıtlayan, rekabeti zorlaştıran makro ve mikro düzeyde bir hayli faktör bulunmaktadır. KOBİ'lerin ihracat gerçekleştirebilmesi için öncelikle ihracata yönelmeleri ve ihracatlarını geliştirmek için planlı bir strateji izlemeleri gerekmektedir. KOBİ'lerin ihracatını kısıtlayan ve bir kısmı doğrudan KOBİ nitelikleri ile ilgili olan faktörler başlıklar halinde;

- Yönetmel,
- Yapısal,
- Finansal olarak belirlenebilir.

Yapılan araştırmalar KOBİ'lerin ihracattan yalnızca % 15 oranında pay aldığını ortaya koymaktadır. Bu durum KOBİ'lerin henüz küresel rekabette var olmadıklarını belgelemektedir (Bayülken ve Kütükoğlu, 2012:41).

III. BÖLÜM

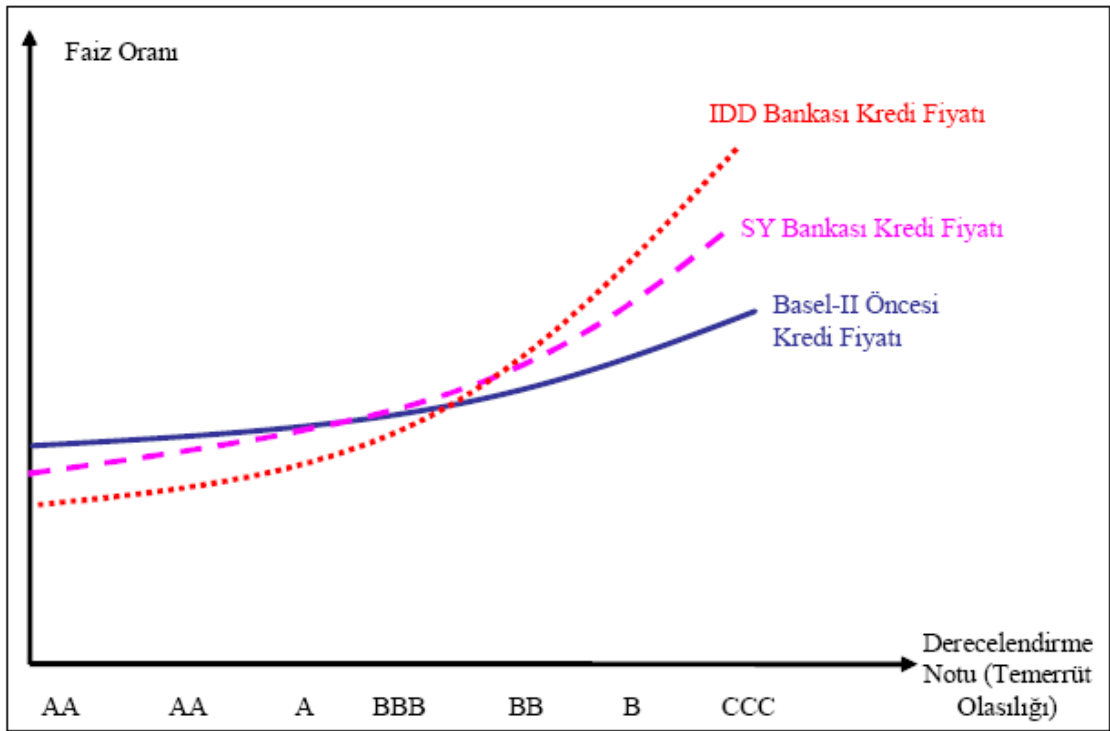
3. BASEL II'NİN KOBİLERE ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Basel II ile etkin risk yönetimi anlayışı ön plana çıkarılarak risk değerlemesinde çok daha hassas ve etkin değerlendirme ölçütleri getirilmiştir. Bu düzenlemede bankalar arasında değişebilen ve bankaların büyüklüklerine ve yapısına uyumlu farklı yöntem alternatifleri de bulunmaktadır. Yapılan tüm bu düzenlemeler ile hem bankaların ve bankacılık sisteminin sağlamlığı, hem de firmaların etkin kredilendirilmesi ile mevduat sahibinin korunması amaçlanmaktadır. Yeni dönemde risklerini iyi değerlendiremeyen bankaların bu sisteme uyum sağlamaları olanaksız olacaktır. Bu nedenle öncelikle bankaların düzenleme kapsamında altyapılarını güçlendirmeleri ve risk yönetim kültürünü geliştirmeleri gerekli olup pek çok banka bu konudaki çalışmalarını sürdürmektedir. Basel II uygulamasında KOBİ'leri etkileyecek şu ana noktalar ön plana çıkmaktadır (Kırmızıtaş, 2007: 126);

- Öncelikle KOBİ tanımı değişmiştir,
- Kredi fiyatlaması temelde riske göre yapılacaktır,
- Kredi riskinin tespiti için derece almak gerekecektir,
- Teminat gösterilebilecek varlıklar yeniden tanımlanmıştır,
- Kurumsal yönetim ilkelerinin uygulanması önemli hale gelmiştir,
- Mali bilgilerin raporlanması, kayıt altına alınması ve şeffaflık çok daha önemli hale gelmiştir.

Basel II'ye uyum ile birlikte KOBİ'ler her bankanın farklı risk ölçümleri tercih etmesi nedeniyle, her bankadan ayrı kredi fiyatını almak durumunda kalacaklardır. Basel II sonrası ortaya çıkacak fiyatlama farklılıkları Şekil 10'da görülebilmektedir. Şekildende görüldüğü gibi kredi notu düştükçe kredi maliyetleri artmakta, özellikle içsel derecelendirme yaklaşımında bu farkın daha yüksek olduğu gözlenmektedir. Şekilde Basel II'de yer alan her iki yaklaşımda da Basel I uygulamasındaki geleneksel kredi fiyatlamasına göre aradaki kredi maliyeti farkının belirgin bir şekilde yüksek olduğu dikkati çekmektedir (Kırmızıtaş, 2007: 127).

Şekil 10 Basel I ve Basel II'de Kredi Fiyatlaması

Kaynak: Kırmızıtaş, Başak; (2007): “Basel II sürecinde KOBİ’lerin Kredi risklerinin ölçülmesi”, Yüksek Lisans Tezi, TC Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Muhasebe - Finans Bilim Dalı, Ankara, s.127.

Basel II ile birlikte firma riski, kredi maliyetinin belirleyicisi olacaktır. Bu nedenle bankalar kendi risklerini ve sermaye yükümlülüklerini azaltmak için, kredibilitesi yüksek, kendi faaliyet alanında kayıt altında çalışan, sürdürülebilir karlılığa ve büyümeye sahip olan, şeffaf ve doğru raporlama sistemine sahip olan ve iyi yönetim

sistemini oluşturmuş olan firmaları tercih edeceklerdir. Bankanın kredibilitesi düşük olan firma için daha fazla sermaye ayırma zorunluluğu, bankanın sermaye yapısı güçlü ve kredi notu yüksek firmalarla çalışmasını tercih etmelerine neden olacaktır. Bu durum KOBİ'lerin Basel II çerçevesinde hazırlıklar yapmalarını gerekli kılmaktadır (Kırmızıtaş, 2007: 127).

3.1. BASEL II'NİN KOBİLERE ETKİLERİ

Basel II'de bankalarca kullanılan krediler karşılığında bulundurulması gereken sermaye miktarının hesaplanması için dört farklı yöntem bulunmaktadır. Bu yöntemler (Yüksel, 2005:14);

- Basitleştirilmiş Standart Yöntem,
- Standart Yöntem,
- Temel İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım (TİDDY),
- Gelişmiş İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım (GİDDY).

3.1.1. Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım

Basitleştirilmiş standart yaklaşımda KOBİ kredilerinin tabi olacağı sermaye yükümlüğü herhangi bir derelendirme notu ile ilişkilendirilmemiştir. Bu yaklaşımda aynı portföyde yer alan KOBİ kredileri aynı sermaye yükümlüğüne tabi tutulmaktadır. Bu çerçevede, perakende portföyde sınıflandırılan KOBİ kredileri % 75, kurumsal portföyde sınıflandırılan KOBİ kredileri ise % 100 risk ağırlığına tabi tutulmaktadır.

KOBİ kredilerinin risk ağırlıkları aşağıdaki kriterler dahilinde belirlenmektedir. Temerrüde düşen kredi tutarından, özel karşılıklar ve Basel II kapsamında kabul edilen teminat ve garanti tutarları düşüldükten sonra kalan tutarlara söz konusu risk ağırlıkları uygulanmaktadır (Yüksel, 2005:18).

- Özel karşılık tutarının kredi tutarına oranının % 20'den az olduğu durumlarda % 150 risk ağırlığı uygulanmaktadır.

- Özel karşılık tutarının kredi tutarına oranının % 20'den fazla olduğu durumlarda % 100 risk ağırlığı uygulanmaktadır.
- Denetim otoriteleri, özel karşılık tutarının kredi tutarına oranının % 50'den fazla olduğu durumlarda % 50 risk ağırlığı uygulamasına izin verebilmektedir.
- Özel karşılık tutarının kredi tutarına oranının % 15'den fazla olduğu ve kredinin tamamının Basel II kapsamında dikkate alınmayan bir teminat ile koruma altına alınmış olduğu durumlarda % 100 risk ağırlığı uygulanmaktadır.

3.1.2. Standart Yaklaşım

KOBİ kredilerinin standart yaklaşımda tabi olacağı sermaye yükümlüğü, kurumsal portföy için bağımsız kredi değerlendirme kuruluşlarınca verilen derecelendirme notlarına göre belirlenirken, parekende portföyde yer alan KOBİ kredileri % 75'lik standart risk ağırlığına tabi tutulmaktadır.

Standart yaklaşımda temerrüde düşen KOBİ kredileri basit standart yaklaşımda kullanılan kriterler dahilinde risk ağırlıklandırmaya tabi tutulmaktadır (Yüksel, 2005:18).

3.1.3. İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımlar

İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımlarda (İDD) sermaye yükümlülüğü temel olarak bankalar tarafından müşterilerine verilen derecelendirme notları ile ilişkilendirilmiştir. İDD yaklaşımlarında ilk olarak bankaları ilgili derecelendirme notlarına karşılık gelen temerrüt olasılıklarını hesaplamaları gerekmektedir. Sermaye yükümlüğünün hesaplanmasında ihtiyaç duyulan parametreler temel içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımı kullananlar için Basel Komitesi tarafından belirlenmiştir. Gelişmiş içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımı kullanan bankaların ilgili parametreleri kendilerinin hesaplaması gerekmektedir (Yüksel, 2005:19).

3.1.4. KOBİ'lerin Derecelendirilmesi ve Derecelendirme Notunun Etkisi

Riskin ölçülebilmesi ve bir gösterge olarak kullanılabilmesi için sayısallaşması gerekmektedir. Bu sayısallaştırma işlemi derecelendirme olarak adlandırılmaktadır. Verilen kredinin kime verildiğinin riskinin ölçülmesinde kullanılan kriterler ise firmanın derecelendirme notudur (TBB, 2004:13).

Risk ağırlığının belirlenmesinde, basitleştirilmiş standart yaklaşımda ihracat kredi kuruluşlarının verdiği derecelendirme notu, standart yaklaşımda ise bu değerlendirme için bağımsız derecelendirme kuruluşlarının verdiği derecelendirme notları kullanılmaktadır.

Firmaya verilecek kredinin taşıyacağı riske, finansal (bilanço, gelir tablosu gibi finansal verilerinin değerlendirilmesi) ve niteliksel (yönetici ve ortakların geçmişi, ithalat-ihracat, pazar payı vb.) faktörlerinin değerlendirilmesi sonucu atanan derecelendirme notu bankada tutması gereken sermayenin belirlenmesinde girdi olarak kullanılmaktadır. Derecelendirme notuna bağlı olarak kullanılacak kredi karşılığında tutulması gereken sermaye yükümlülüğü değişmektedir. Kredi verilen firmanın derecelendirme notu düştükçe banka hem daha çok risk alacak, hem karşılık olarak daha çok sermaye tutacak ve dolayısıyla daha çok kaynağını getiriden mahrum bırakacaktır (TBB, 2004:13).

Firmanın taşıdığı riskleri objektif olarak ölçmek için derecelendirme sistemi kullanılması amaçlanmıştır. Derecelendirme sistemi sonucu elde edilen derece ile risk kavramının herkes için aynı şeyi ifade eder hale gelmesini sağlamak hedeflenmiştir.

Tablo 12'de perakende portföyünde yer alan işletmeler için belirlenmiş % 75 standart risk ağırlığı ve kurumsal portföyde yer alan işletmeler içinse aldıkları derecelendirme notuna göre karşılaşılabilecekleri risk ağırlığı ve kredi faiz oranları yer almaktadır.

Tablo 12 – Standart Yönteme Göre Derecelendirme Sınıfları (Perakende ve Diğer Firmalar İçin)

Harici derecelendirme notu	Perakende risk ağırlığı	Diğer firma risk ağırlığı
AAA'dan AA-ye kadar	75%	20%
A+'dan A-ye kadar		50%
BBB+'dan BB-ye kadar		100%
BB-'den düşük		150%
Derecelendirilmemiş		100%

Kaynak: TBB, Risk Yönetimi ve Basel II'nin Kobi'lere Etkileri, Bankacılar Dergisi, Sayı: 228, 2004, s.13

Basel II ile birlikte KOBİ'lerin kredi imkanlarına avantajlı faiz oranları ile erişebilmek için iyi bir derecelendirme notu almaları gerekmektedir. Bu amaç doğrultusunda KOBİ'lerin ilk aşamada kurumsal yönetim ilkelerini benimsemesi ve uygulaması, kayıt dışı faaliyetlerde bulunmaması ve başta yüksek özkaynak seviyesi olmak üzere güçlü bir mali yapıya sahip olması gerekmektedir. Bu şartları yerine getiren KOBİ'lerin faaliyetleri dolayısıyla maruz kaldıkları riskleri yönetebilme yetenekleri gelişecek ve bağımsız kredi derecelendirme kuruluşları ve bankalarca talep edilen bilgileri zamanında ve sağlıklı olarak sunabileceklerdir Bu sayede iyi bir derecelendirme notu almaları kolaylaşacaktır (Yüksel, 2005:37).

Basel II kapsamındaki Standart Yöntem'de "Perakende" sınıfına giren firmalar için firmaların risklilik seviyesinin ölçümünde standart bir risk ağırlığı uygulanacaktır. (% 75) Bu kapsamda "kurumsal" sınıfında bulunan firmaların daha uygun fiyatla borçlanabilmesi için mutlaka bağımsız uluslararası derecelendirme kuruluşları tarafından verilmiş iyi bir derecelendirme notuna sahip olması gerekmektedir. Derecelendirilmemiş firmaların yüzde 100 risk ağırlığına tabi tutulacağı ve risk ağırlıklarının Türkiye'nin risk ağırlığından daha düşük olamayacağı unutulmamalıdır (Karpat Çatalbaş ve Çatalbaş, 2008:7).

3.1.5. Ülkemizde Kullanılmakta Olan Teminat Türlerinin Basel II Sürecindeki Yeri ve Önemi

KOBİ'lerin banka kredisi kullanırken karşılaştıkları en önemli sorunlardan birisi de bu krediler için yeterli düzeyde ve istenen türde teminat ve/veya garanti sağlayamamalarıdır. Ülkemizde yaygın bir biçimde kullanılan teminat türleri Basel II standart yaklaşımında risk azaltıcı unsurlar arasında yer almaktadır. Basel II uygulamaları ile birlikte, ülkemizde kullanılan teminatların yerine bankaların teminat taleplerinde önemli değişiklikler olması beklenmektedir. Basel II'de anılan teminat türleri ile ilgili ülke denetim otoritelerine ulusal üstünlük kullanma imkânının sağlanmamıştır. İçsel derecelendirme yaklaşımının kullanılması halinde, denetim otoritesine ispat edilmek kaydıyla risk azaltıcı etkisi olan tüm teminat türleri hesaplamaya dâhil edilebilecektir (TBB, 2006:32).

Basel II uzlaşısında teminatl işlem, bankaların maruz kaldıkları kredi riskinin borçlu veya borçlu adına üçüncü şahsın sağladığı bir teminatla tamamen veya kısmen güvence altına alındığı işlem olarak tanımlanmıştır. Bankaların bu kapsamda basit ya da kapsamlı yöntemden sadece birisini kullanarak kredi risklerini azaltabilecekleri belirtilmiştir (TBB, 2006:33).

Basel II uzlaşısında, Basel I'den farklı olarak kredi riskini azaltmak amacıyla kullanılan teminatların yanı sıra garanti ve türev ürünler de, belli koşullar altında dikkate alınabilmektedir. Garantilerin hesaplamalarda dikkate alınabilmesi için, garantiler olmaksızın hesaplanan sermaye yükümlülüğünün, garantiler dikkate alındıktan sonra hesaplanan sermaye yükümlülüğünden mutlaka yüksek olması gerekmektedir. Basel II'de kredi türev enstrümanları da garantiler ile benzer şekilde hesaplamaya dahil edilebilmekte, bilanço içi netleşme anlaşmaları da kredi riski azaltım teknikleri arasında dikkate alınabilmektedir (TBB, 2006:32).

Basel II kriterleri içinde yer almayan fakat ülkemizde yaygın olarak kullanılan teminat türlerinin değerlendirilmesi aşağıda yapılmaktadır (TBB, 2006:32-34).

“Gayrimenkul İpoteği”, Basel II’de bir teminat unsuru olarak değil bir alacak türü olarak tanımlanmaktadır. Gayrimenkul ipoteği, ülkemizde hemen hemen her türden kredi çeşidi için (konut, ticari, yatırım, ihtisas, tüketici, Eximbank kredileri vb.) kabul gören bir teminat niteliği taşımaktadır. Basel II’de konut amaçlı gayrimenkul ipoteği karşılığı verilen krediler ve ticari amaçlı gayrimenkul ipoteği karşılığı verilen krediler şeklinde bir alacak ayırımına gidilmektedir. Standart yaklaşımda konut finansmanı amacıyla tahsis edilen ve karşılığında konut amaçlı gayrimenkul un ipotek edildiği bir kredi için risk ağırlığı yüzde 35 olarak hesaplanırken, ticari amaçlı temin edilen ve karşılığında ticari amaçlı gayrimenkul un ipotek edildiği bir kredide risk ağırlığı yüzde 100 olarak dikkate alınmaktadır. İçsel derecelendirme yaklaşımında da her iki alacak türünün riskliliğinin hesaplanmasında farklı formülasyonlar kullanılmaktadır. Ülkemizde kredi teminatı olarak yaygın olarak kullanılan gayrimenkul ipoteğini kredi teminatı olarak kullanan KOBİ’ler Basel II uygulamalarıyla teminat gösterimi konusunda zorluk çekeceklerdir (TBB, 2006:32-34).

Standart yaklaşımda, KOBİ’lerin kullanacakları ticari amaçlı krediler için borçlunun ikamet ettiği gayrimenkulün rehnedilmesi halinde borçlunun tabi olduğu portföyün risk ağırlığı (Perakende KOBİ için % 75 risk ağırlığı, kurumsal KOBİ için derecelendirme notuna karşılık gelen risk ağırlığı dikkate alınacaktır.) uygulanabilecektir. Aynı durum, borçlunun ticari faaliyetini yürüttüğü bina ve fabrikaların rehnedilmesi ve/veya borçlu lehine üçüncü kişilerin gayrimenkulleri üzerine tesis edilecek ipotekler için de geçerli olacaktır. Kredilerin teminatına alınacak ticari amaçlı gayrimenkul ipoteği için % 50 risk ağırlığının kullanılabilmesi, gelişmiş organize emlak piyasalarının olması ve bu türden krediler için öngörülüş temerrüt oranlarının aşılması halinde teminatın kredi miktarını karşılayan bölümü için mümkün olabilecektir. Kalan kredi miktarı için borçlunun risk ağırlığı uygulanacaktır (TBB, 2006:32-34).

“Alacak Temliki” karşılığı kredi kullandırımı ülkemizde yaygın olarak tercih edilen bir uygulamadır. Firmalara kamu kurumları nezdinde doğmuş istihkak alacaklarının temliki veya rehni karşılığı kredi kullandırılması Karşılıklar Karanamesi kapsamında likit teminatlar arasında (II. Grup Teminatlar) kabul edilen bir teminat türüdür. Alacağın

temliki Basel II standart yaklaşımda risk azaltıcı teminatlar arasında değerlendirilmemektedir. Bu durumda Basel II kriterlerinin uygulamaya başlaması ile KOBİ'ler bir teminat kalemlerini daha kullanamayacak hale geleceklerdir (TBB, 2006:32-34).

“Gerçek Müşteri Çeki veya Senedi”, özellikle bankacılık kesimince vadeli alım-satım yapan KOBİ'lerin spot veya rotatif kredi ihtiyaçlarının karşılanmasında teminat olarak kabul edilen önemli bir finansal araçtır. Basel II dokümanında, yalnızca ulusal tercihler kapsamında ve temerrüde uğramış alacakların teminatlandırılmasında 3 yıllık bir geçiş dönemi için bu tür kıymetli evrakın teminat olarak dikkate alınabilmesi istisnası yer almıştır. Bunun dışında, standart yaklaşımın uygulanması durumunda çek ve senetlerin herhangi bir risk azaltıcı etkisi olmayacaktır. Ülkemizde kullandırılan kredilerin teminatlarında önemli yer tutan gerçek müşteri çeki veya senedinin Basel II kriterlerinde teminat kapsamında değerlendirilmemesinin doğal sonucu olarak KOBİ'lerin kullanacakları banka kredileri için başka teminatlara yönelmesi gerekmektedir (TBB, 2006:32-34).

“Gerçek veya Tüzel Kişi Kefaleti” karşılığı kredi kullandırılması Basel II'de kısmen yer almaktadır. Basel II “A-” veya üzeri derecelendirme notuna sahip firmalar ile tüm banka garantileri ve kredi türevlerini teminat olarak kabul etmektedir. Ülkemizde hiçbir firma halihazırda “A-” veya üzerinde derecelendirme notuna sahip olmadığından anılan firmaların vermiş oldukları kefaletlerin kredi riskini azaltıcı unsur olarak kullanılması mümkün gözükmemektedir. Aynı şekilde ülkemizde faaliyet gösteren “KGF”nin de (Kredi Garanti Fonu) herhangi bir derecelendirme kuruluşundan almış olduğu derecelendirme notu bulunmadığı için vereceği kefaletlerin risk azaltıcı etkisi bulunmamaktadır. Önümüzdeki dönemde risk yönetimi ve Basel II anlayışıyla uyumlu, yüksek kaliteli bir kefalet hizmetinin varlığı KOBİ'ler için çok büyük bir önem arz edecektir (TBB, 2006:32-34).

Ülkemizde yaygın olarak kullanılan “Taşıt Rehni ve Ticari İşletme Rehni”ne de Basel II uzlaşısında yer verilmemektedir. Söz konusu teminatın Basel II'de yer almaması

KOBİ'ler açısından teminat verilebilir unsurlarda önemli bir kısıtlamayı da beraberinde getirmektedir (TBB, 2006:32-34).

Basel II ile birlikte Türk bankacılık sektöründe teminat olarak kabul edilen şahıs/firma kefaleti, müşteri çek senetleri, kredi garanti fonu, ticari işletme rehini, alacağın temliki, menkul rehini gibi unsurlar ulusal bankalarca teminat olma niteliğini devam ettirecektir. Ancak bahsi geçen teminatlar Basel II standart yaklaşım ile belirlenen firma kredi risk ağırlığını azaltıcı teminat unsuru olarak kabul edilmeyecektir. Yani mevcut teminat yapısının sürdürülmesinin, firmalar için ortaya çıkacak sermaye yükümlülüğünün ve kredi maliyetinin azaltılması kapsamında herhangi bir pozitif etkisi olmayacaktır (TBB, 2006:34).

Kredi kullanımında KOBİ'ler açısından teminatlara ilişkin ağır olduğu ifade edilen uygulamaların Basel II uzlaşısının uygulamaya başlaması ile birlikte daha da ağırlaşması söz konusu olabilecektir. Bu yeni yapıda bankalar KOBİ'lerden daha güçlü teminatlar talep edebileceklerdir. Bu nedenle Basel II'de öngörülen risk azaltım tekniklerine uyum sağlanabilmesi amacıyla ülkemizde bazı düzenlemelerin yapılması gerekmektedir (TBB, 2006:34).

3.1.6. Kredi Fiyatlaması

Basel II'nin kredi fiyatlamasına etki eden unsurları iki yönlü olacaktır. Basel II'nin bankaların kredileri ve diğer alacakları için bulundurulması gerekli olan sermaye tutarını belirlemek suretiyle banka aktifleri üzerinde doğrudan etkiler doğurması, öte yandan ise bankaların diğer bankalardan sağladıkları fonları ve operasyonel giderleri aracılığıyla banka pasiflerine de dolaylı olarak etki etmesi beklenmektedir (Yüksel, 2005:32).

Riskin ölçümünde Basel II'de iki ana unsura dayanmaktadır. Bu unsurlar kredi kullananın (firmanın) risk seviyesi ve kredi işleminin risk seviyesidir. Kredi kullananın riski, firmanın finansal verileri (bilanço, gelir tablosu v.b) ile niteliksel faktörlerinin (yönetici ve ortakların geçmişi, yönetim ve organizasyon yapısı, ürün/hizmet gelişimi, pazar payı vb.) değerlendirilmesi sonucu tespit edilen "firma

derecelendirme notu” ile ifade edilmektedir. Kredi işleminin riski ise, işlemin türü, teminat, vade, para birimi gibi unsurlar ile değerlendirilmektedir. Böylece kredi, “çok riskli” veya “az riskli” olarak belirlenmekte ve buna göre fiyatlama yapılmaktadır (TBB, 2006:42).

Bankaların kredi verilen firmanın derecelendirme notu düştükçe karşılık olarak daha çok sermaye tutması gerekmektedir. Buna bağlı olarak bankalar daha çok kaynağını getiriden mahrum bırakmak zorunda kalmaktadır. Firmaların aldıkları derece notuna bağlı olarak bankaların aldıkları risk oranında değişmektedir. Bankaların katlanacakları bu ilave maliyetinin kredi fiyatlamasına yansıtılmaları beklenmektedir (TBB, 2006:42).

Bankaların Basel II ile birlikte kredi faiz oranlarını belirleme metodolojileri katlanılan riskin ve ilave maliyetin yansıtılması şeklinde bir yol izleyecektir. Geleneksel Kredi Fiyatlaması: Fonlama Maliyeti + Müşteri Risk Primi + Kar Payı

Basel II Kredi Fiyatlaması : Fonlama Maliyeti + Beklenen Kayıp Oranı + İlave Sermayenin Maliyeti + Kar Payı (TBB, 2006:42).

Tablo 13 Standart Yaklaşımda Kullanılan Örnekleri Gösterir Tablo

STANDART YAKLAŞIM	Firma Adı	Portföy Türü	Derece	Risk Ağırlığı	Teminat Türü	Teminatın Risk Azaltıcı	Basel II'de Uygulana	Kredi Tutarı	Ayrılma Gerekli
	KOBİ 1	Kurumsal KOBİ	BB	100 %	GMÇS	Yok	100%	100.000	8.000
	KOBİ 2	Perakende KOBİ	BB	75%	Tic. G.M. İpoteği	Var	50%	100.000	4.000
	KOBİ 3	Perakende KOBİ	C	75%	Şahıs Kefaleti	Yok	75%	2.500	150
	KOBİ 4	Kurumsal KOBİ	C	150 %	Şahıs Kefaleti	Yok	150%	2.500	300

Kaynak: TBB, Basel II ve KOBİ'ler Çalışma Grubu, Basel II ve KOBİ'lere Etkileri, Bankacılar Dergisi, Sayı: 58, 2006, s.43.

Kredinin fiyatını belirleyen çok sayıda değişken bulunmaktadır. Sermaye yükümlülükleri de bu değişkenlerden sadece biridir. Bu nedenle Basel II'nin KOBİ kredilerine ilişkin sermaye yükümlülüklerinde ortaya çıkaracağı değişikliklerin kredi fiyatlarına aynı oranda yansımaması beklenmektedir (Yüksel, 2005:33).

Bir kredinin fiyatını belirleyen değişkenlere aşağıda yer verilmiştir. Kredi fiyatı bu değişkenleri toplamı sonucunda elde edilmektedir (Yüksel, 2005:33).

- Sermaye maliyeti x Sermaye

Sermaye maliyeti: Makro koşullar (faiz vd.), bankanın genel risklilik düzeyi, diğer,
Sermaye: Yeni hisedarlar, halka arz, birleşme ve devralma ve diğerleri,

- Yabancı kaynak maliyeti x yabancı kaynak

Yabancı kaynak maliyeti: Makro koşullar (faiz vd.), menkul kıymetleştirme imkanları, bankacılıkta vade perspektifi, banka bono/tahvil ihracı, bankanın derecelendirme notu (risklilik düzeyi), mevduat piyasası koşulları ve diğerleri,

Yabancı kaynak: Mevduat toplama kapasitesi, (mudiler için alternatif yatırım araçları, mevduat güvencesi vb.), yurtiçi kredi piyasalarına erişim, uluslar arası makro ekonomik gelişmeler, ulularası kululuşlardan kaynak sağlama imkanı ve diğerleri,

- Operasyonel giderler

Vergisel yükler, bankacılık mevzuatından kaynaklanan yükümlülükler, Basel II uygulama maliyeti, diğer sistem maliyetleri ve diğerleri,

- Risk primi

Müşteri kredi değerliği, derecelendirme sistemi, birim risk primi, teminat yapısı, garanti yapısı, risk transfer etme imkanları ve diğerleri,

- Kar marjı

Bankanın alternative yatırım imkanlar, bankalararası rekabet yapısı, diğer finansal araçlar ile rekabet etme yapısı ve diğerleri.

3.2. BASEL II'YE GEÇİŞ SÜRECİNDE KOBİ'LERİN YAŞAYABİLECEĞİ ZORLUKLAR VE ÖNERİLER

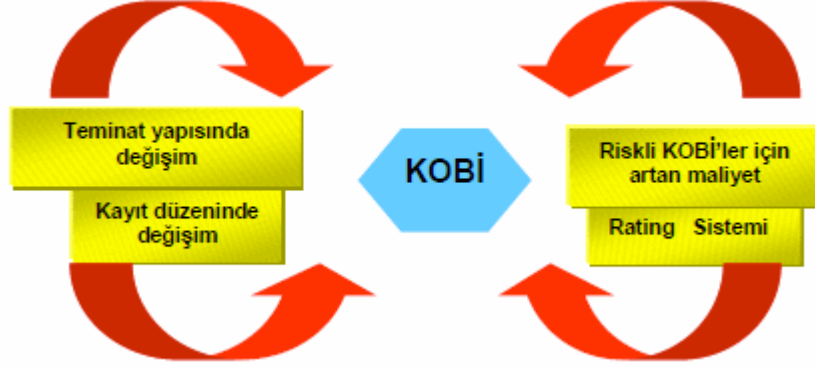
Basel II'nin getirdiği düzenlemelerin uygulamaya başlaması ile birlikte KOBİ'ler için yeni bir dönem başlayacaktır. KOBİ'lerin öncelikle değişim amacıyla yatırım yapmaya başlamaları için nerede eksiklikleri bulunduğunu analiz etmeleri ve kritik iş planlarını hazırlamaları gerekmektedir. KOBİ'lerin söz konusu hazırlık sürecinde karşılaşılabilecekleri sorunlara aşağıda değinilmiştir (TBB, 2004:22).

3.2.1. KOBİ'LERİN FİNANSMAN SORUNLARI

KOBİ'ler faaliyetlerini öncelikli olarak özkaynaklarıyla finanse etmekte yetmediği noktadan itibaren ticari bankalardan kredi kullanmaktadırlar. İşletme faaliyetleri sırasında KOBİ'ler en çok finansman sorunlarıyla karşılaşmaktadırlar. Finansman sorunlarının temelinde KOBİ'lerin özsermaye yapılarının zayıflığı yatmaktadır. Bağımsız derecelendirme kuruluşları ile bankalar tarafından derecelendirmeye tabi tutulacak olan KOBİ'lerin değerlendirilecek olan özelliklerinin en başında sahip olduğu işletme sermayesi gelmektedir. Güçlü sermaye yapısına sahip KOBİ'lere verilen kredilerin maliyetleri diğer KOBİ'lere verilen kredilerle karşılaştırıldığında daha düşük olacaktır. Bu yapı doğal olarak güçlü sermayeli KOBİ'lere avantaj sağlayacaktır (TBB, 2004:22)

KOBİ'lerin yöneticilerinin finansman bilgilerinin yeterli olmaması ve KOBİ'lerde bu konuda yetişmiş elemanların istihdam edilmemesi de finansman sorununu artırmaktadır. KOBİ'lerin hemen hepsinde sahip / yöneticiler teknik kökenli olduğundan finansman ve muhasebe konusunda çok az bilgiye sahiptirler. Bu tür bilgileri uzman kişilerden sağlama imkanları da sınırlı olmaktadır (TBB, 2004:23).

Şekil 11 – KOBİ'leri Etkileyen Unsurlar

Kaynak: TBB, Risk Yönetimi ve Basel II'nin Kobi'lere Etkileri, Bankacılar Dergisi, Sayı: 228, 2004 s.23

3.2.2. ŞEFFAFLIK SORUNLARI

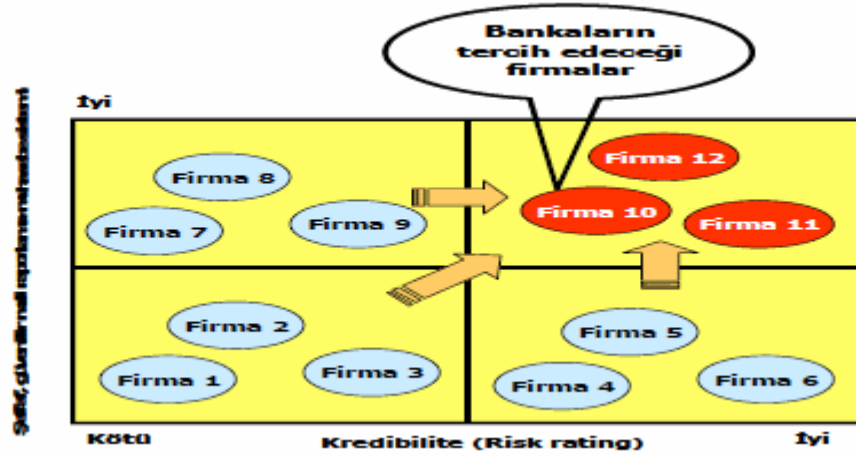
Şeffaflık Basel II'nin getirdiği yeniliklerin başında gelmekte olup KOBİ'ler arasında sağlıklı bir işbirliğinin gerçekleşmesi için ön şart olarak kabul edilmektedir. Şeffaflık sayesinde gerek KOBİ gerekse kurumsal firmaların sağlıklı bir derecelendirme ve dolayısıyla verimli bir kredi süreci yaşayabilecekleri, finansal ve niteliksel bilgilerden oluşan gerekli tüm bilgileri bankalara ve bağımsız derecelendirme kuruluşlarına zamanında, güvenilir ve yeterli bir şekilde sunabilecekleri öngörülmektedir (TBB, 2004:24).

Ülkemizde faaliyet gösteren KOBİ'lerin zaman zaman farklı merciler için farklı mali raporlar (bilanço, gelir-gider tabloları vb) üretmeleri sözkonusudur. Ülkemiz KOBİ'lerinin kayıt dışı işlemlerde bulunmasından dolayı KOBİ bilançolarının kredilendirmeye uygun olmaması (negatif sermaye, bilançodaki zarar), KOBİ'lerin derecelendirme aşamasında yaşayacağı zorlukların başında gelecektir. İyi yönetilen, iyi finanse edilmiş ve gerekli tüm bilgileri zamanında ve yeterli bir şekilde sunabilen KOBİ'ler potansiyel olarak en iyi dereceyi almak suretiyle en iyi şartlarda kredilendirilme imkanına sahip olacaklardır. Faaliyetleri dolayısıyla maruz kaldıkları riskleri yönetebilme kabiliyeti KOBİ'lere bağımsız kredi değerlendirme kuruluşları ve

bankalarca talep edilen bilgileri sağlıklı ve zamanında sunabilme yetenekleri ön plana çıkacaktır (TBB, 2004:24).

Derecelendirme konusunda ülkemiz KOBİ'lerinin yeterli bilgiye sahip olmamaları da bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. KOBİ'lere derecelendirme konusunda yeterli bilginin verilmesi gerekmektedir. Bu konuda yeterli bilgiyi alan KOBİ gerekli şartları sağlayarak bankalarından kullanacakları kredilere daha avantajlı konumda erişebilecektir.

Şekil 12 Bankaların Kredi Vermeyi Tercih Edecekleri Firmalar

Kaynak: TBB, Risk Yönetimi ve Basel II'nin Kobi'lere Etkileri, Bankacılar Dergisi, Sayı: 228, 2004 s.24

İyi bir derecelendirme notu alabilmek için KOBİ'lerin dikkat etmesi gereken bazı temel faaliyet ve özelliklere aşağıda yer verilmiştir (TBB, 2004:25):

- Yönetim, yönetim yapısı ve personel,
- Amaçlar ve ürün / hizmet gelişimi,
- Muhasebe, kontrol ve risk yönetimi,

- Finansal yönetim,
- İç süreçler, ürün / hizmet ve teknoloji,
- Satış ve pazarlama faaliyetleri, pazar konumu, rekabet,
- Müşteriler ve tedarikçiler,
- Güvenilirlik ve açık iletişim.

KOBİ'lerin iyi bir derecelendirme notu alma sürecinde finans, zaman ve moralite ihtiyaçları bulunmaktadır. KOBİ'lerin iyi bir derecelendirme notuna sahip olabilmeleri için başta yüksek özkaynak seviyesi olmak üzere güçlü bir mali yapıya sahip olmaları, kurumsal yönetim ilkelerinin benimsemeleri ve uygulamaları, kayıt dışı faaliyetlerde bulunmamaları gerekmektedir.

3.2.3. RİSK BAZLI FİYATLAMA VE TEMİNATLANDIRMA

Basel II standartlarının uygulanmaya başlaması ile birlikte kredinin subjektif yöntemlerle iyi veya kötü kredi olarak belirlenmesi sürecinden, risk odaklı sermaye yönetimini ve risk odaklı kredi fiyatlaması sürecine geçilmiştir.

Basel-II kriterleri ile birlikte tüm ekonomik bankalardan maruz oldukları riskleri daha iyi ölçmeleri beklenmektedir. Bankaların risk bazlı fiyatlama yaparak bankanın daha çok risk aldığı ürünlerde ve düşük dereceli müşterilerde daha yüksek fiyatlama yapması gerekmektedir. Ayrıca kredinin türü, vadesi, tutarı da risk bazlı fiyatlamayı etkileyen diğer unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır (TBB, 2004:26).

Risk bazlı fiyatlamada etkili olacak bir diğer unsur da kullanılacak krediler için firmaların verecekleri teminatlardır. Basel II kapsamında kabul edilen teminatlar aşağıda belirtilmiş olup, gerçek müşteri çek ve senetleri ile ortak ve grup şirketi kefaletleri teminat kapsamına alınmamıştır (TBB, 2004:26).

Tablo 14– Farklı Ölçüm Yaklaşımları İçin Dikkate Alınabilecek Teminatlar

	BSY	SY	TİDDY	GİDDY
Basit Yöntem	Nakit, mevduat sertifikası, vb Altın Hükümetlerce (ve Merkez Bankalarınca) veya Benzer Sekilde Degerlendirilen Kamu Kurumlarınca İhraç Edilen ve 4 ve Üzeri Derecelendirme Notu na Sahip Borçlanmayı Temsil Eden Menkul Kıymetler Temel Bir Endekse Dahil Hisse Senetleri.Belli Sartları Tasıyan Yatırım Fonları	Nakit, mevduat sertifikası, vb. Altın Borçlanmayı Temsil Eden Menkul Kıymetler İyi Derece Almış Derecelendirilmemiş (Belli sartlar dahilinde) Temel Bir Endekse Dahi Hisse Senetler .Belli Sartları Tasıyan Yatırım Fonları		
Kapsamlı Yöntem		Basit Yöntemde KabulEdilen Teminatlar. Endekse Dahil Olmayan Borsaya Kote Olmus Hisse Senetleri. Endekse Dahil Olmayan Borsaya Kote Olmus Hisse Senetleri İçeren Yatırım Fonları	Basit Yöntemde Kabul Edilen Teminatlar. Endekse Dahil olmayan Borsaya Kote Olmus Hisse Senetleri. Endekse Dahil Olmayan Borsaya Kote Olmuş Hisse Senetlerini İçeren Yatırım Fonları Ticari Amaçlı Gayrimenkul İkamet Amaçlı Gayrimenkul Alacaklar 1. Diğer Fiziksel Teminatlar	
Banka Tahminlerine Dayanan THK Oranlarının Kullanılması				Bu kısımda dikkate alınabilecek teminatlara ilişkin herhangi bir sınırlama yoktur

Kaynak: Yüksel, A. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Çalışma Raporları 2005/4, s:5

KOBİ'lerin kredi maliyetini etkileyecek anahtar faktörlerin başında borçlu derecelendirme notu, bankaların içsel derecelendirme notu, kullandıkları kredi türü ile bankalara sunacakları teminatların kalitesi gelmektedir. KOBİ'ler için bu uygulamanın en önemli özelliklerinden biride bankaların benzer risk ölçümleri uygulaması nedeniyle her bankadan aynı kredi fiyatını almaları olacaktır (TBB, 2004:26).

3.3. BASEL II'YE GEÇİŞ SÜRECİNDE KOBİ'LERE ÖNERİLER

Türkiye ekonomisinde önemli yer tutan KOBİ'lerin Basel II sürecine hazırlıklı olmaları gerekmektedir. Bu geçiş sürecini iyi yöneten, yeterince şeffaf olan, sermaye yapısı güçlü ve kurumsallaşmış KOBİ'ler daha kolay atlatacaklardır. Değişime kolaylıkla ayak uydurabilen, rekabet avantajı sağlayabilen ve küçüklüklerinin kendilerine sağladığı esneklik ve uyum kabiliyetini en iyi şekilde değerlendirerek rekabet avantajı sağlayabilen işletmeler varlıklarını geliştirerek sürdürebilecektir. Bunu sağlayamayan işletmeler ise gittikçe büyüyen sorunlarla başetmek zorunda kalacaklardır (TBB, 2004:28).

Bankalar Basel II ile birlikte kredi tahsis etmeden önce şirketlerin finansal performansı kadar yönetim performansı da ilgileneceklerdir. Finansal performansları ve yönetim performansları yüksek olan KOBİ'ler, bağımsız derecelendirme kuruluşları ve bankalardan daha iyi derecelendirme notları alarak daha düşük maliyetli kredi kullanma imkanına sahip olacaklardır. KOBİ'lerin daha avantajlı kredi ve finansman olanakları sağlamak için iyi yönetim uygulamalarına ve finansal performansa sahip olmaları gerekmektedir (TBB, 2004:28).

Kurumsal yönetim; katılımcı ve demokratik bir yönetim anlayışı olarak ifade edilmektedir. Kurumsal yönetim eşitlik, şeffaflık, sorumluluk ve hesap verebilirlik temel ilkelerini kapsamaktadır. Eşitlik; tüm etkinliklerde hisse ve menfaat sahiplerine eşit davranılmasıdır. Şeffaflık; ticari sır dışında işletme ile ilgili bilgilerin zamanında, doğru ve eksiksiz biçimde kamuya duyurulmasıdır. Sorumluluk; işletme yönetimindeki tüm etkinliklerin mevzuata, esas sözleşmeye ve işletme içi düzenlemelere uygunluğu ve bunun denetlenmesidir. Hesap verebilirlik; yönetim kurulu üyelerinin pay sahiplerine hesap verme zorunluluğudur. Kurumsal yönetim kalitesi yükseldikçe finansman imkanı ve likidite artmakta bunlara bağlı olarak sermaye maliyeti düşmektedir (Keskin, 2007:100).

- Basel II kapsamındaki KOBİ kredileri için KOBİ'lerin (Yüksel, 2005:40);
- Kurumsal yönetim ilkelerine uyum sağlama konusunda çalışmalar yapmaları,
- Derecelendirme sistemlerinin gerek duyduğu verileri sağlıklı ve zamanında üretme konusunda gerekli çalışmaları yapmaları,
- Bankalarının Basel II kapsamında hangi ölçüm yaklaşımını kullandığını, bankalardan kullandıkları kredilerin perakende kredi olarak mı, kurumsal kredi olarak mı değerlendirildiğini öğrenmeleri,
- Basel II içerisinde hangi teminatların ne şekilde dikkate alındığı konusunda bilgi sahibi olarak ve bu konudaki görece avantajlardan faydalanmaları,
- İyi bir derecelendirme notu alabilmek için bankalar açısından belirsizlik doğurabilecek konularda bankalardan ikna edici bilgi ve veriler almaları önerilmektedir.

3.4. BASEL II SÜRECİNDE KOBİ'LERDEN BEKLENENLER

Önemli değişiklikler getiren Basel II kriterlerine uyum sağlayabilmeleri için KOBİ'lerden temel beklentiler aşağıda sıralanmıştır (Kırmızıtaş, 2007:128);

- Şeffaf ve standart kayıt düzenine sahip olunması,
- Kurumsal yönetim kültürünün en üst yöneticiden tüm çalışanlara kadar yerleştirilmesi,
- Risk yönetiminin etkinliğinin artırılması,
- Firmaların esas faaliyet konularında çalışması,

- Kayıtdışı ekonomiyi önleyecek çalışmaların yapılması ve kayıt düzenlerinin gözden geçirilmesi,
- Uluslararası kabul görmüş standartlarda mali tablolar üretilmesi ve şeffaf bir şekilde sunulması,
- Geçmiş performanslardan gelecekteki projelere tüm çalışmaların mercek altına alınması,
- Risk yönetimi konusunda uzmanlaşmayı sağlamak üzere nitelikli insan kaynağına yatırım yapılması,
- Kurumsallaşmanın sağlanması,
- Yeni teknolojik yatırımların yapılması,
- Alternatif finans kaynakları yaratılarak factoring ve leasing gibi yöntemlerin daha yaygın olarak kullanılması,
- Derecelendirmeye yönelik gereksinimlerin karşılanması,
- Faaliyetlerinden doğan risklerini kompanse edecek finansal enstrümanların kullanılması,
- Raporlama ve veri tabanı konularında yeni teknolojik yatırımların tamamlanması,
- Karar almada her türlü riskin dikkate alınmasını sağlayan bir sistemin kurulması, (Karar aşamasında Basel II ile öngörülen değişimlerin dikkate alınması)
- Basel II'nin öngördüğü teminat yapısına uyum sağlanması (Firmaların düşük maliyetli kredi kullanmalarına imkan sağlayacaktır),

- Özsermaye yapılarının güçlendirilmesidir (Özsermaye yapısının güçlenmesi bağımsız derecelendirme kuruluşlarından ve bankalardan alacakları derecelendirme notlarını yükselterek KOBİ'lere düşük maliyetli kredi olanakları sağlayacaktır).

Türkiye'deki KOBİ'lerin, Basel II süreci için gerekli hazırlıkları yaparak nerede eksiklerinin bulunduğunu iyi analiz etmeleri ayrıca karşılaşmaları olası sorunlara karşı önlemler almaları da gerekmektedir (Kırmızıtaş, 2007:129).

Güçlü sermaye yapısına sahip olan KOBİ'ler her zaman uygun olanaklarla ve düşük maliyetle kredi sağlanma konusunda daha avantajlıdır. Basel II uygulaması ile bu durum daha da fazla önem kazanmaktadır. Güçlü sermaye yapısına sahip olan işletmeler, kredi maliyetleri açısından, mevcut uygulamaya kıyasla Basel II'de daha fazla avantaj sağlayabilecektir. Ancak, Türkiye'deki KOBİ'lerin büyük ölçüde özkaynak problemi, sermaye yetersizliği ve bu nedenle artan borçlanma maliyetleri sorunu yaşadıkları bilinmektedir. KOBİ'lerin kısa vadede sermaye yapılarını güçlendirmeleri için işletmelerine yeni sermayedar bulmaları ya da başka firmalarla birleşme yapmaları gerekmektedir. Ancak bunu işletmelerin kolayca sağlaması olanaklı olmayabilir. Sermaye sorunlarının yanı sıra, KOBİ sahiplerinin veya yöneticilerinin finansman bilgilerinin yeterli olmaması ve bu konuda yetişmiş elemanlar istihdam edilememesi de sorunu derinleştirmektedir (Kırmızıtaş, 2007:129).

Etkin risk yönetimi uygulamaları KOBİ'lerin maruz kaldıkları riskleri yönetebilmelerine ve bu sayede sermaye yapılarının korunmasına ve güçlenmesine olanak sağlayacağı gibi, aynı zamanda kurumsal yönetim ilkelerini benimsemeleri ve yüksek kredi notu alabilmelerinde etken olacaktır. KOBİ'ler risk yönetimi ve kurumsal yönetim yeteneklerini ne şekilde geliştireceklerini yeterince bilinmemektedir. KOBİ'lerin bu konunun önemini farkına varmaları ve bu konuda firmalarını geliştirmeleri gereklidir (Kırmızıtaş, 2007:129).

Basel II uygulamaları ile KOBİ'lerden daha şeffaf bir raporlama sistemine sahip olmaları ve kayıt altında olmayan işlemlerinin kayıt altına alınması beklenmektedir. Firmanın taşıdığı riski derecelendirmenin tam olarak yansıtabilmesi için tüm finansal işlemlerin kayıt altında olması gereklidir. Basel II'nin öngördüğü doğru derecelendirme ile uygun kredi fiyatının tespiti için, firmaların mali tablolarının tam ve gerçeği yansıtması, mevcut genel kabul görmüş muhasebe standartlarına uygun düzenlenmiş olması ve bütün finansal işlemlerin kayıt altına alınmış olması gerekmektedir. Ancak burada önemli bir nokta, firmaların kayıt dışı uygulamalar nedeniyle vergiden kaçınmaları ile sağladığı çıkarları karşısında Basel II sonrası karşılaşılabilecekleri daha yüksek dış kaynak maliyeti bulunmasıdır. Bu durumda firmalar, büyük olasılıkla vergiden kaçınmanın getirdiği illegal bir fayda ile dış kaynak maliyeti karşılaştırmasına gideceklerdir (Kırmızıtaş, 2007:130).

Basel II'de risk bazlı kredi fiyatlamasının temel alınması nedeniyle firmaların kredi riskini azaltacak uygun teminatlandırma koşullarını sağlamaları, maliyetlerin düşürülmesi açısından önem taşımaktadır. Bu gerçek, KOBİ'lerin teminat olanaklarını arttırmaları konusunda bilinçlenmelerini gerektirmektedir. Kredi garanti fonu, kredi sigorta sistemi gibi diğer garanti mekanizmaları da bu aşamada KOBİ'ler için devreye girecek mekanizmalar olabilir. Standart yaklaşım yönteminde dış derecelendirme kuruluşlarının içsel derecelendirme yaklaşım yönteminde ise bankaların kendilerinin yapacakları değerlendirmelerde, başka bir ifade ile verecekleri kredi notunun tespitinde, firmalara ilişkin hem nicel bilgiler (bilanço ve gelir tablosu bilgileri, finansal rasyolar) hem de niteliksel bilgiler (firma yönetiminin tecrübesi, kalitesi, yönetim, firmanın gelişim süreci, sektör içindeki konumu, iş kolundaki faaliyet süresi) değerlendirilecektir (Kırmızıtaş, 2007:130).

Sağlıklı bir derecelendirme yaşanabilmesi için, finansal ve niteliksel tüm bilgilerin bankalara ve gerekirse bağımsız derecelendirme kuruluşlarına zamanında sunulması gerekmektedir. KOBİ'ler; yönetim yapılarına, finansal yönetimlerine, satış ve pazarlama faaliyetlerine, müşterilerine, tedarikçilerine ilişkin her türlü bilgiyi şeffaf olarak vermeye oldukça dikkat etmelidirler (Kırmızıtaş, 2007:130).

Basel II ile birlikte gerek bankacılık kesimi, gerekse reel sektör yeni bir döneme girmektedir. Basel II'ye uyum sürecinde KOBİ yöneticileri firmalarında sermaye, nakit akışı, iyi yönetim dengesini sağlayarak ve etkin risk yönetimini uygulayarak stratejik finansal yönetime daha fazla önem vermelidirler. Basel II'nin bir süreç olduğu unutulmamalı ve bu süreçte ilgili kesimlerin üzerine düşeni gecikmeden yapmasının kaçınılmaz olduğu bilinmelidir. Karşılaşılabilecek en önemli problem Basel II'ye hazırlıksız yakalanmaktır. Basel süreci, KOBİ'ler için zorlayıcı olmakla birlikte aynı zamanda bu firmaları güçlendirecek özendirici düzenlemeleri de beraberinde getirmektedir. Ancak, gerçek anlamda işletme olmayanların bu sistemin içinde olamayacağı ve sistemden elimine edileceği de gözden kaçırılmamalıdır. Basel II'ye uyumun KOBİ'ler için sağlayacağı olası bazı avantajlar ise şu şekilde sıralanabilir (Kırmızıtaş, 2007:131);

- Yeni sistem KOBİ'leri finansal ve yönetsel olarak disipline edecek ve firma başarısızlıklarının bu yolla önlenmesine olanak sağlayacaktır,
- KOBİ'lerin risk ağırlıkları bu konuda uzman olan bankalar tarafından daha doğru değerlendirilecektir,
- Basel II ile bankalardan kredi alacak kredibiliteye sahip olan KOBİ'ler, aynı zamanda kredi ilişkisi dışında da kullanabilecekleri standart bir “finansal nota” sahip olacaklardır,
- Bankalar tarafından kredi değerlemesi sırasında ortaya çıkarılan tespitler, KOBİ'lerin gelecek finansal kararlarında ve planlarında kullanılacak değerli bilgiler olacaktır.

SONUÇ

Ülkesel bazda yaşanan finansal krizler küreselleşmenin doğal sonucu olarak çok kısa bir sürede tüm dünya finans piyasalarını etkiler hale gelmiştir. Son zamanlarda yaşanan küresel finansal krizler sonrasında ortak bir denetim ve gözetim otoritesine ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyacı karşılamaya yönelik olarak Basel Komitesi tarafından bankalara risk yönetimi konusunda uluslar arası standartlar getiren Basel I kriterleri yayınlanmıştır. Basel I kriterleri ile bankaların risk yönetimlerini belli bir standarta kavuşturarak finansal istikrar sağlamak amaçlanmıştır. Basel I kriterleri yetersiz kalması nedeniyle çok kısa bir süre içinde sorgulanır hale gelmiştir.

Basel I'in eksikliklerini giderebilmek için yapılan çalışmalar sonucunda Basel II kriterleri yayınlanmıştır. Basel II ile daha da karmaşıklaşan risk yönetiminin ihtiyaçlarına cevap verebilmek amaçlanmıştır. Bu amacın gerçekleşmesi için birbirini destekleyen üç yapısal bloğun kullanılması yoluyla bankaların risk yönetimi sistemlerinin etkinleştirilmesi sağlanmıştır.

Söz konusu blokların ilki asgari sermaye yükümlülüğünün yapılması, ikincisi sermaye yeterliliğinin banka ve denetim otoritesi tarafından değerlendirilmesi, üçüncü blok ise bankaların kamuya açıklayacakları bilgiler ve piyasa disiplini üzerinde durmaktadır.

Basel II'nin temel amacı olan gelişmiş risk yönetimi kapsamında bankaların birincil sorumluluğu, önemli riskleri gerçeğe yakın bir şekilde ölçmek ve bunları telafi edecek sermaye düzeyini korumaktır. Basel II'nin diğer önemli amaçlarından birisi de, ileride meydana gelecek değişikliklere uyum sağlama ya da kolayca adapte olabilme kapasitesi olan ileriye yönelik kurallara sahip olmasıdır.

Basel-II'de, risklerin ölçümünün yanında büyük oranda risklerin yönetimine odaklanılmaktadır. Basel II kriterleri ile bankaların risk profiline ayrı ayrı

belirlenmesi, banka üst yönetimine düşen sorumlulukların artırılması ve bankaların gerçek durumunu en iyi biçimde yansıtacak şekilde finansal tabloların açıklanması suretiyle finans sektörünün oyuncularları arasındaki asimetrik bilginin minimize edilerek risklerin daha duyarlı ölçülmesi hedeflenmektedir. Basel-II ile getirilen kriterler bankaların sağlam ve güvenilir risk yönetimi sistemlerine sahip olmalarını ve bu sistemlerini etkin bir şekilde işletmelerini sağlamaya yönelik olarak belirlenmiştir. Bu sayede daha rekabetçi, sağlam ve istikrarlı bir finans sektörüne kavuşmak amaçlanmaktadır.

Türkiye Basel Komitesi'nin 1988 yılında açıkladığı Basel I kriterlerine çok kısa sürede uyum sağlayarak 1989 yılında ilk kez kademeli olarak sermaye yeterliliği standart rasyosunu yürürlüğe sokmuştur. Ayrıca Basel I çerçevesinde belirlenen söz konusu SYR'de zaman içerisinde muhtelif değişiklikler yapılmış 10.02.2001 tarihinde rasyo hesaplamasına piyasa riskini de ilave edilmiştir.

Sermaye düzenlemelerini Basel I kapsamında gerçekleştiren Türkiye'de, BDDK tarafından 30.05.2005 tarihinde yapılan bir açıklama ile Basel II'ye geçişe yönelik bir takvim oluşturulmuştur. 1 Temmuz 2012'den itibaren kredi riskinin ölçümünde standart yöntemin uygulanmaya başlamasıyla Türkiye Basel II'yi tam olarak uygular hale gelmiştir.

Ülkemiz ekonomisinde gerek sayıları gerekse istihdama ve üretime yaptıkları katkılar itibariyle oldukça önemli bir yere sahip olan KOBİ'ler için Basel II kriterlerinin uygulanmaya başlaması ile yeni bir dönem başlamıştır. Basel II uygulamaları ile öncelikle KOBİ tanımı değişmiş, firma riski kredi maliyetinin belirleyicisi konumuna gelmiştir. Kredi fiyatlaması Basel II'de temelde riske göre yapılacaktır. Kredi riskinin tespitinde ise firmaların aldığı derece notları önem kazanacaktır.

KOBİ'lerin iyi derece notu alabilmek için derecelendirme sistemlerinin gerek duyduğu verileri sağlıklı ve zamanında üretme konusunda gerekli çalışmaları yapmaları, şeffaf bir yapıya sahip olmaları ve kayıt altında olmayan işlemlerini kayıt altına almaları

gerekmektedir. Maruz kaldıkları riskleri etkin risk yönetimi ile yönetebilen bu sayede sermaye yapılarını koruyan, güçlendiren ve kurumsal yönetim ilkelerini benimseyen KOBİ'ler iyi derece notu alabileceklerdir.

Basel II ile birlikte teminat gösterebilecek varlıklar yeniden tanımlanmıştır. Ülkemiz bankacılık sektöründe teminat olarak kabul edilen teminatların Basel II standart yaklaşımında risk azaltıcı unsurlar arasında yer alması ülkemizde kullanılan teminatların yerine bankaların yeni teminat talep etmelerini gerektirecektir. KOBİ'lerin kredi riskini azaltacak uygun teminatlandırma koşullarını sağlayarak maliyetlerini düşürmeleri için Basel II kapsamındaki teminatlar hakkında yeterli bilgiye sahip olmaları gerekmektedir.

Derecelendirme sisteminin gerek duyduğu verileri sağlıklı ve zamanında üretme konusunda çalışmalar yapan, kurumsal yönetim ilkelerine uyum sağlayan, Basel II'de hangi teminatların ne şekilde dikkate alındığı konusunda bilgi edinen, iyi bir derecelendirme notu alabilmek için gerekli şartları yerine getiren, perakende ve kurumsal kredi ayırımının işletmelere sağlayacakları avantajları öğrenerek Basel II kriterleri ile gelecek olan değişime uyum sağlayan ve değişimi yöneten KOBİ'lerin kredi maliyetleri azalacaktır.

KAYNAKLAR

- [1] Arslan, İ. (2007): Basel Kriterleri ve Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı 18.
- [2] Akgemci, T. (2001):KOBİ'lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler KOSGEB
- [3] Babuşcu,Ş.,(1997): Bankacılıkta Risk Derecelendirmesi(Rating) ve Türk Bankacılık Sektörüne Uygulanması,Sermaye Piyasası Kurulu, Ankara
- [4] Babuşcu,Ş.,(2005):Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi, Akademi Yayınları, Ankara
- [5] Babuşcu, Ş., Hazar, A. (2006): Kredi Derecelendirmesi ve Finans, Akademi Yayınevi, Ankara.
- [6] Çelik, F. ve Kızıl, İ. (2008): Banka Sermaye Yeterliliğinde Basel II Yaklaşımı ve Türk Bankacılığı, Doğu Üniversitesi Dergisi, Sayı 9.
- [7] Balcı, D.Aslı, (2004): BDDK, Basel II'nin Uygulanmasına İlişkin Göz Önünde Tutulması Gereken Hususlar, Bankacılık Denetim Komitesi.
- [8] Bayülken, Yavuz ve Kütükoğlu, Cahit, (2012): Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmeleri (KOBİ'ler), TMMOB Makina Mühendisleri Odası, Genişletilmiş Dördüncü Baskı, Yayın No: MMO/583.
- [9] BDDK,(2004) Basel II'ninUygulanmasına İlişkin Göz Önünde Tutulması Gereken Hususlar http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/basel/1240basel_uygulama.pdf (Erişim tarihi 01/12/2013)

[10] BDDK, (2005): 10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel-II), Araştırma Dairesi http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/125010_Soruda_Basel-II.pdf (Erişim Tarihi: 27.10.2013)

[11] BDDK, (2005): Operasyonel Riske Basel Yaklaşımı, Üç Yapısal Blok Çerçevesinde Bir Değerlendirme
http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/1279MM_ThreePillar_of_oprisk.pdf
(Erişim tarihi: 11/12/2013)

[12] BDDK, (2010): 10 Sorularla Basel III, Risk Yönetimi Dairesi.
http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/8742sorularla_basel_iii_29_11_2010_.pdf (Erişim Tarihi:27.10.2013)

[13] BDDK, (2011): Basel II Kapsamında Hazırlanan Düzenleme Taslaklarının Uygulanmasına İlişkin Geçiş Süreci, Basın Açıklaması
http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Duyurular/Basin_Aciklamalari/9244basin_uyuru_baselii.pdf (Erişim Tarihi 10.11.2013)

[14] BDDK,(2013) Bankacılık Sektörü Basel-II ilerleme Raporu-
http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/12316ilerlemeraporu_06_2013.pdf
(Erişim Tarihi 10.11.2013)

[15] Cangürel, O. (2012): Basel II Kapsamında Kredi Riskinin Ölçümünde Otorite Etkinliği: Türkiye İçin Alternatif Bir Öneri, TBB Yayını, İstanbul

[16] Demir Y. ve Önem, H. B. (2012): KOBİ'lerin Finansal Risk Algı Düzeyine Yönelik Bir Araştırma: Isparta-Burdur İlleri Örneği” Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, Cilt 8, Sayı 16.

[17] Gürel, E., Bulgurcu Gürel, E.B., Demir, N. (2012): Basel III Kriterleri, Bankacılık ve Sigortacılık Araştırmaları Dergisi, Cilt 1 Sayı 3-4.

[18] Karpat Çatalbaş, G. ve Çatalbaş, E. (2008): Finansman Sorunu Yaşayan Kobiler, Basel II ve Bankacılık Sektörü, Bankacılar Dergisi, Sayı:66.

[19] Keskin, D.A. (2007): Basel II Kriterlerinin İşletmeler Üzerindeki Etkileri, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi.

[20] Kırmızıtaş, B., (2007): Basel II sürecinde KOBİ'lerin Kredi risklerinin ölçülmesi, Yüksek Lisans Tezi, TC Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Muhasebe - Finans Bilim Dalı, Ankara.

[21] KOSGEB - Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, (2011): 2011-2013 KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı, Ankara

[22] Kutlu, H.A. ve Demirci, N. S. (2008): Kapsamlı Bir Risk Yönetimi Düzenlemesi: Basel II ve Kobi'lere Muhtemel Etkileri, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı:40.

[23] Özer, S., (2007): Basel II Çerçevesinde Derecelendirme Modellerinin Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesinde Uygulanabilirliği, Yüksek Lisans Tezi, TC Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Politikası Ana Bilim Dalı İktisat Politikası Bilim Dalı, İstanbul.

[24] Salcı, Y., (2007): Basel II, Derecelendirme Sistemi ve Türkiye'de KOBİ'ler Üzerine Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, TC İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Para, Sermaye Piyasaları Ve Finansal Kurumlar Bilim Dalı, İstanbul.

[25] Temel H.,(2006): Basel II Kriterlerine Göre Ticari Bankalarda Kredi Riski Yönetimi,Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü S.B.E. İşletme Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul

[26] Güvendi, H.,(2006): Kredi Değerleme Sistematiğinin Risk Yönetimi Üzerindeki Etkileri,Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Teorisi Bilim Dalı, İstanbul

[27] Kaya, M., (2007): Bankalar Açısından Basel Sermaye Yeterliği Uzlaşası ve Kobi'ler üzerindeki Etkisi, Yüksek Lisans Tezi Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı, Isparta.

[28] Türkiye Bankalar Birliği, (2004): Risk Yönetimi ve Basel II'nin Kobi'lere Etkileri, Bankacılar Dergisi, Yayın No: 228.

[29] Türkiye Bankalar Birliği, (2006): Basel II ve KOBİ'ler Çalışma Grubu, Basel II ve KOBİ'lere Etkileri, Bankacılar Dergisi, Sayı: 58.

[30] Uluyol, O, Çam, M., (2009): Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Basel II Kriterlerine Uyum Durumlarını Tespit Etmeye Yönelik Bir Araştırma, Yönetim Bilimleri Dergisi (7: 1).

[31] Yayla, M. ve Türker Kaya, Y. (2005); Basel II, Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci, BDDK Araştırma Dairesi Çalışma Raporları, Ankara.

[32] Yüksel, A., (2005), Basel II'nin KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri, BDDK Araştırma Raporları, Ankara.

[33] 15 Temmuz 2011 Tarih, 27995 Sayılı Resmi Gazete'de Yayımlanan 4/7/2011 tarih, 2011/19 sayılı 2011 – 2013 KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı (KSEP), Mayıs 2011, Ankara, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/11/20121104-11.htm> (Erişim Tarihi: 10.11.2013)

[34]http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/sme-definition/index_en.htm (Erişim Tarihi: 10.11.2013)

[35] <http://www.kobi.org.tr/index.php/tanimi/stats> (Erişim Tarihi 10.11.2013)

[36] <http://www.kobilerim.com/detay.asp?blogno=313> (Erişim Tarihi: 10.11.2013)